

ZİHİN HARMANI

7

M. Fethullah Gülen

ZİHİN HARMANI (PRİZMA - 7)

M. Fethullah Gülen

NİL YAYINLARI

Zihin Harmanı
(Prizma - 7)

Copyright © Nil Yayınları, 2011
Bu eserin tüm yayın hakları Işık Yayıncılık Ticaret A.Ş.'ne aittir.
Eserde yer alan metin ve resimlerin, Işık Yayıncılık Ticaret A.Ş.'nin önceden yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.

ISBN
978-975-315-233-4

Yayın Numarası
265

Çağlayan A. Ş.
TS EN ISO 9001:2000
Ser No: 300-01
Sarnıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir / İZMİR
Tel: (0232) 274 22 15
Mayıs 2011

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31
Tek-Er İş Merkezi Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Nil Yayınları
Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No:1
Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 522 11 44 Faks: (0216) 522 11 78
www.nil.com.tr

TAKDİM

Anlama, öğrenme, belleme kabiliyeti olarak, elde ettiği bütün bilgileri kaydeden, arşivleyen, âdeta bir kütüphane vazifesi gören ve daha sonra da bunları değişik kuvvelerin değerlendirmesine hazır hâle getiren zihin; insanı insan yapan vicdan mekanizmasının dört temel esasından biridir. Ne var ki o, başlangıcı itibarıyla, insanda sadece potansiyel bir kabiliyet konumundadır. Eğer insan iradesinin hakkını vermek suretiyle, bu potansiyel kabiliyetin, bu ilâhî armağan ve ihsanın farkına varır, onu gerçek mânâda değerlendirir ve inkişaf ettirilebilirse, o kişi, insan-ı kâmil olma yolunda/ufkunda çok önemli ve hayatî bir mazhariyete ermiş demektir.

Bu istikamette iradesinin hakkını verip cehd ve gayret ortaya koyan bir insan, şuur kanallarıyla beslenir ve böylece o kişide tasavvur, taakkul, tedebbür ve tefekkür sistemleri bir bir harekete geçer ve şuurdan zihin laboratuvarlarına, bu laboratuvarlardaki tahlil ve terkip imbiklerine yerleşik bilgiler akmaya başlar ve derken latîfe-i rabbaniyenin rengine, iradenin desenine göre yeni yeni komprimeler ortaya çıkar. Artık böyle bir tali'li, günde birkaç defa düşünce mekiğini, yerle gök arasında gezdirir ve her seferinde gönül atlasına yeni renk ve yeni yeni buudlar kazandırır. Sonsuza açık o ledünnî bakış açısıyla kuşları dinleyip ağaçlarla inler; yıldızları okuyup denizlerle dertleşir; esen yelden, yağan yağmurdan, uçan kuştan, düşen yapraktan aldığı ayrı ayrı mesajlarla gönlünde Hak'la buluşup Hak'la konuşur. Başlangıcı ve sonu düşünülmeyecek kadar geniş şu mekân boşluğunda, şimşeklerin ışığı, yıldırımların gürültüsü, güneşin rengârenk cilveleri, havanın tatlılık ve güzelliği, aydınlık kollarıyla hep onun düşünce dünyasını sarıp sarmalar; bahar, çiçekleriyle; yaz, olgunlaşmış meyveleriyle onun için birer fikir sofrası hâline gelir.. duyup sezdiklerinde, tadıp bildiklerinde, güzeller güzelinden çizgiler görür ve O'ndan fısıltılarla ürperir.

Evet, görüleceği üzere vicdanın temel bir rüknünü teşkil eden zihnin gerçek gayesi mârifetullahtır. Bundan dolayı, onun sürekli Allah'a ulaştıran yollar, o yollardaki handikaplar ve bu handikapların aşılması için gereken nazarî bilgilerle meşgul olması; sonra da bu nazarî bilgileri tatbik edebilme iradesine

sevkedecek malumatla beslenmesi gerekir.

Bu ufka ise çile ve ızdırapların en büyüğü olan fikir çilesiyle ulaşılır. Fikir çilesi; düşünmek, düşündürmek ve varlık bilmecesinin sırrını çözmeye çalışmak, en zor meseleler karşısında dahi pes etmeden sürekli uğraşmak demektir. Fikir çilesinin en engin yönünü ise düşünceyi vahyin semeresiyle buluşturmaya çalışmak, sonra da bu büyük terkibi, aç ve susuz gönüllerin hazmedebilecekleri şekilde onlara da duyurup tattırmak ve bu istikamette bıkıp usanmadan sürekli gayret içinde olmak teşkil eder.

İşte yayınevimiz, elinizde tuttuğunuz bu eserle, vahyin ışıktan tayfları altında, kalb-akıl beraberliğinin vaad ettiği ufukta tefekkür cehdiyle ortaya konmuş, düşünce ızdırabıyla yoğrulmuş, gönlün engin vâridâtıyla zenginleştirilmiş bir fikir sofrasına, bir zihin harmanına sizi davet etmektedir. Öyle inanıyoruz ki, onun verimli ve bereketli ikliminde seyahat edenler düşünce ve his dünyalarına demet demet, buket buket ışık hüzmeleri taşıyacaklardır.

Layıkıyla istifade edilmesi duasıyla…

Nil Yayınları

SORU-CEVAPLAR ÜZERİNE [1]

Soru-cevap metodu ile başlamış olduğumuz bu faaliyette bütün tasavvur ve düşüncemiz, Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında tatbik edilen bir uygulamayı toplumumuz içinde yeniden ihya etmektir. Çünkü biz inanıyoruz ki, o Altın Çağ'ın anlayışını, hayat tarzını hayata hayat kılan insanlar, bugün olmasa yarın mutlaka ilâhî inayete mazhar olacaklardır.

Hemen belirtmeliyiz ki, böyle bir üslûp, başlangıçta bir kısım kimseler tarafından yadırganabilir. Çünkü günümüzde öz malımız gibi sahip çıktığımız bir kısım ecnebî alışkanlıklarımız olduğu gibi, kendi içimizden çıkan ve öz be öz bizim malımız olduğu hâlde yadırgadığımız ve garipsediğimiz âdetlerimiz de var...

Camilerde soru sorma meselesi, Saadet Asrı'nda yaygın temel hususiyetlerden biridir. Çünkü o dönemde cami, mü'min için her şeydi. O Altın Çağ insanları sadece namaz kılmak için camiye gitmezlerdi; o zamanlar cami çok fonksiyonlu bir mekândı. Meselâ, mü'minler sorup öğrenmek istedikleri meseleleri bu mekânlarda dile getirir, sorularına cevaplar arar, va'z u nasihat dinler ve bir ilim-irfan yuvası olarak camileri çok farklı şekilde değerlendirirlerdi.

Hatta Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde, askerî meselelerin dahi camilerde halledildiğini, devlet meselelerinin de yine camilerde müzakere edildiğini görmekteyiz. O abdesti hatırlatıp, namazı tedaî ettiren üslûbuyla şakır şakır akan şadırvan sularının yanında ve o mânevî, uhrevî atmosferde bu tür meselelerin görüşülmesi çok şey vaad edici bir yöntemdir. Aynı zamanda işte bu anlayış, Saadet Asrı'nın saf ve duru anlayışıdır.

Elbette ki, cemaate bir şeyler vermek, onları bazı meselelerde aydınlatmak için bu tek çare değildir. Cenâb-ı Hak (celle celâluhu) tertemiz gönüllere yeni yollar ilham edeceği ana kadar müsaadenizle bunu deneyelim. Hizmet ve irşadda "Şu yolu da deneyelim." diye teklifte bulunulursa –inşâallah– o yolu da deneriz. Genel anlayışım açısından hak ve hakikatin kabul edileceği ve sinelerde mâkes bulacağı her yerde bu mevzuları anlatmaya kendimi mecbur

hissediyorum. Gerekirse kahvehanede, sinema ve tiyatro salonlarında da bu hususların anlatılması gerektiğini düşünüyorum.

Son bir husus olarak şunu da hatırlatmakta yarar var: Camiye gelmek çok mühim bir meseledir fakat her şey demek değildir. İslâmî hayat bir bütündür. Eğer bir mü'min camiye geldiği hâlde onun aile hayatında rahneler (gedikler, yarıklar, bozukluklar) ve boşluklar var ise, o mü'minin Müslümanlık hayatında da bir kısım boşluklar var demektir. Bu sebeple mü'min, doğrudan doğruya ibadet ve dinî hayatla alâkalı meseleleri bilip öğrenmesi gerektiği gibi hayatın diğer sahalarına ait meseleleri de öğrenme durumundadır. Bundan dolayı sorulan soruların çeşitli ve farklı sahalarda oluşunun anlayışla karşılanacağını ümit ediyorum.

Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz merhametinden ümit edilir ki, bu faaliyetimizle, kendi çapımızda camilere eski fonksiyonunu kazandırır ve اَلسَّبَبُ كَالْفَاعِلِ *"Sebep olan, yapan gibidir."* sırrınca bir kıtmir, bir mücrim olarak kendi günahlarımıza keffaret vesilesi bulmuş oluruz.

***

Sorular, daha çok içtimaî bünyemizin umumî durumuna tercüman olarak geliyor. Başka memleketlerde halkın içtimaî seviyesi az çok birbirine yakındır. Oralarda, ne olabildiğine farklı bir kültür seviyesi, ne de cehalet vardır. Az çok herkes, yazılıp çizilen şeyleri anlayabilmektedir. Ne var ki, Türkiye, bazı konularda aşması gerekli olan hususları henüz aşmış değildir. Memleketimiz, hiçbir şey bilmeyen insandan, diğer memleketlere gittiğinde imparator gibi karşılanabilecek çapta büyük ve seviyeli ilim adamlarının arasında mütalâa edebileceğimiz mütefavit (farklı) derecede çeşitli insanların bulunduğu bir ülkedir. İçimizde belki Avrupa'da dahi o seviyede rastlayamayacağımız kadar ilim adamı bulunduğu gibi, orta seviyede yazılan kitapları anlamayacak kadar kitap, ilim, kültür ve fikir hayatından mahrum kimseler vardır. Esasen bu, diğer bazı ülkeler için de söz konusudur. Cenâb-ı Hak, yeniden İslâm'a yönelme duygumuzu böyle de tetiklemiş olabilir. Evet, birkaç tokat yedikten sonra bu merhaleyi –inşâallah– aşacağımız ve çok parlak seviyede her şeyimizle yeniden dirileceğimiz ümit edilebilir.

Gelen sorular umumiyet itibarıyla çok geniş alanlı geliyor: Bazen ilâhiyata, bazen fünun-u müsbeteye (pozitif bilimler) ait en müdil ve en muğlak meseleler geldiği gibi, bazen de çok basit avamî meseleler sorulabiliyor. Bunların hepsini hoş ve güzel görmek icap ediyor. Çünkü hepsi de halkın yapısına tercüman. Ben, halkın yapısına tercüman olan bu soruları saygıyla karşılıyorum. Temenni ve arzum o ki, umum cemaat de saygıyla karşılasın. Başından aşkın meseleler kendisine anlatılan kardeşlerimiz kat'iyen bilsin ki, bu cemaat içinde o meseleyi soru hâlinde tevcih eden kimseler de vardır. Ayağının dibine dahi ulaşmayan soruları gören kardeşlerimiz de kendini çok büyük görmesin. Bilsin ki, bu cemaat içinde böyleleri de bulunuyor.

Ayrıca şu hususu belirtmekte de yarar var: Sorulara cevap verirken bazen haksızlık yaptığım zehabına kapılıyorum. Çünkü soruların hangisinin önce, hangisinin sonra sorulduğunu karıştırıyorum. Bu haksızlığı irtikâp etmemek için kabilse sorulara birer numara koyacağım. Ondan sonra gelecek olan soruları numaraya tâbi tutacağım. Meselâ 100. soruya kadar gittiysek, sonra gelecek olan soruları ertesi haftada 101., 102. diye sıralamaya çalışacağım.

***

Bazen aralarında cevabı herkes tarafından arzu edilmeyen ve herhangi bir ilmihal kitabında da bulunabilecek sorular olmakla beraber, öyle anlaşılıyor ki, soru-cevap için bir kapı açılınca insanımız aklına gelen her şeyi soracaktır ve biz de bunu gönül hoşnutluğuyla karşılayacağız. Zira soruların içinde, hakikaten insanın nefsi ve hevası tarafından kalbine ve kafasına takılan ve çok defa bir tereddüt ifade eden ciddî ve hayatî meseleler var. İnşâallah arkadaşlarımızın da yardımıyla bu tür şüphe ve tereddütlere cevap vererek, kısmen dahi olsa kafamızı karıştıran hususlardan sıyrılmış olacağız.

Bütün bunların yanında bazılarımız bu tür soruların neden ve nereden geldiğini merak edecek, belki de menşe itibarıyla böyle bir soru sormayı zait sayacaklardır. Ancak bu kabîl sorular, sorula sorula herhâlde onların dimağlarında da bu türlü sorulara karşı hazırlık nevinden bir müktesebat oluşacak ve sonuçta bu durum onları da bu kabîl soruların cevaplarını bulmaya zorlayacak ve onları araştırmaya sevk edecektir. Dahası bu bizi bir yönüyle

kütüphanelere, kitap mütalâa etmeye mecbur edecektir. Bu soruların cevabını bulabilmek için okuma ve araştırma hislerimiz tetiklenmiş olacaktır. Esasen bunların hepsi bizim dertlerimiz.

Evet, meselelerimizi götürüp erbabına arz edememe, kütüphanelerden uzak kalma, kitap okumama bizim büyük dertlerimizdendir. Bu cemaatin yüzde seksenine kitap okutma, düşündürme ve bu kabîl meseleler arkasından koşturma çok önemlidir ve inşâallah bu sayede bir iki nesil sonra, içi-dışı, kalbi-kafası münevver bir cemaat yetişmiş olacaktır.

Bu itibarla, sizden de rica edeceğim, meseleleri sadece burada dinlemekle bırakmayalım. Burada cevap mahiyetinde arz edilen şeyleri de kâfi görmeyin. Esasen bunu kâfi görüp sorulan konuları derinlemesine incelememe dûnhimmetliktir. Öyle ise mümkün olduğu nispette siz de araştırırsanız; –inşâallah– bu sayede daha cazip, daha cedit, –Frenkçe ifadesiyle– daha orijinal cevaplar bulabilirsiniz.

***

Devamlı değişen ve tebeddül eden bir dünyada yaşadığımız için hâdiseler karşımıza daima değişik şeyler çıkarmaktadır. Bugünün meselesi, yarının meselesi olmadığı gibi yarının meselesi de bugünün meselesi olmayacaktır. Bu nokta-i nazardan her Müslüman, "Benim artık öğrenmeme gerek yok, ben her meseleyi öğrendim ve işimi bitirdim." dememelidir. Çünkü Müslümanın işi hiçbir zaman bitmeyecek, o, öğrenmesi gereken şeyleri tam mânâsıyla hiçbir zaman öğrenemeyecek ve halletmesi gereken meseleleri de bitamamiha hiçbir zaman halledemeyecektir. Bu, yanlış ve çarpık bir anlayıştandır; yakın tarihimizde Müslümanlar, "Her şeyi hallettik." demiş, devrin hâdiselerinin gelişmesine kulak verememiş, hâdiseleri yeniden yorumlayamamış; bunun için de, içinde yaşadığı dünyadan habersiz kalmış, içinde yaşadığı dünya sürekli gelişip yenilenirken, o çok gerilerde kalmış ve birkaç düzine eski şeyi tekrarla meşgul olmuş...

Müslümanın soru sorup bunlara cevaplar araması ayrı mesele, bunları kavraması ayrı bir meseledir. Bu ikincisi, tamamen tetkik ve araştırmaya bağlı bir konudur. On dört asırdan beri, o asırlarla alâkalı hatta birkaç asır sonraki

devirlerin dertlerine derman havi kitaplar yazılmıştır. Bu kitapların bazıları kendi devirlerini aşamamış ve eskilerde kalmıştır ki, işte bu durum bizim tedennimize sebebiyet vermiştir. Bir taraftan içimizde aşk, vecd ve heyecan sönerken, diğer taraftan Batı'nın teknolojisinin hayranı ve esiri hâline gelmişizdir. Evet onlar, devrin meselelerine uymaya çalışırken bizler eski felsefe meselelerini cevaplandırmaya çalışmışızdır.

İşte bu durum şunu göstermektedir: Biz, gelişen dünya şartlarından habersiz başka bir dünyada, devrimizin insanları başka bir dünyada yaşamaktadır. Oysaki yaşanan dünyaya bakmadıktan sonra ciddî mânâda Kur'ân'ın ruhuna da ıttıla mümkün olmayacaktır. Kur'ân kendi kamet-i kıymetine uygun anlaşılamayacaktır. Bu itibarladır ki, Müslümanın karşısına çıkan meseleler, hiçbir zaman bitmeyecektir. "Bitirdik, rafa koyduk." meselesi bizim için hiçbir zaman mevzuubahis olmayacaktır. Çünkü yarın daha başka meseleler ortaya çıkacaktır. Hz. Ali, "Evlâtlarınızı kendinizden sonraki devre göre yetiştirin." demektedir. İşte bu, düşünen, ilim yapan insanların işi olacaktır. Onlar çağlarını okuyacak, düşünecek, düşündürecek ve yığınların şaşkınlık yaşamalarına meydan vermeyecektir.

***

İnsan okuyup düşündükçe karşısına bir kısım istifhamlar (sorular) çıkabilir. Bu gayet tabiî ve fıtrîdir. İnsan, bu istifhamların cevabını araştırmalı, bunlara cevap vermeye çalışmalı, üstesinden gelemediği hususları da ehline havale ederek onlardan cevap almaya çalışmalıdır. Aynı zamanda bu, Kur'ân'ın emridir. Cenâb-ı Hak, bilinmeyen şeylerin, işin erbabına, o sahada ihtisas yapanlara sorulması gerektiğini bildirmektedir.[2]

Ancak burada aldanılabilecek bir husus da söz konusu olabilir. İnsan durup dururken istifham imal etmemeli, kendi kendine dini, akidesi ve İslâm'ın amelî yönlerine ait şüpheler üretmemelidir; evet İslâmiyet'te şüphe imal etmek caiz değildir.

Usûlî disiplinler açısından "Edille-i Şer'iye" dörttür: Kitap, Sünnet, İcma ve Kıyas. Allah Resûlü, Hz. Muaz b. Cebel'i Yemen'e vali olarak gönderirken, *"Yâ Muaz! Bir hâdise ile karşılaşırsan nasıl hüküm vereceksin?"* diye sorar.

Hz. Muaz, “Allah Teâlâ’nın kitabı ile yâ Resûlallah.” diye cevap verir. Resûl-i Ekrem devamla, *“Ya o hâdisenin hükmünü kitapta bulamazsan?”* diye sorar. Hz. Muaz, “Allah’ın Resûlü’nün sünnetine müracaat ederim.” diyerek cevap verir. Bunun üzerine Efendimiz, *“Allah Teâlâ’nın kitabında ve benim sünnetimde de o hâdisenin hükmünü bulamazsan, nasıl hüküm verirsin?”* diye sorunca, Hz. Muaz, “O zaman kendi içtihadımla hüküm veririm.” der.

Biz de karşımıza çıkan problemlerde bu yollara başvuracağız. Ancak durup dururken de mesele çıkarmamaya bakacağız. Zira mesele çıkaran kimsenin şeytana mel’abe olacağına kanaatimiz tamdır. Şayet inançsız kimseler veya hayat-ı içtimaiyeden kaynaklanan bir problem olursa biz ona cevap vermeye çalışacağız.

***

Soruları sorarken edeb-i nezihane dairesi içinde sormak gerekir. Belki dinsizlerden edebe ters soruların gelmesi normal sayılabilir. Ancak, bir mü’minin ağzına edep dışı ifade kalıplarıyla kurulmuş bir soru tarzı yakışmaz. İnançsız birisi, geçmiş zamanda ayağını ayağının üzerine atarak bana, “Şu Tanrı denen şey nedir?” diye sormuştu. Benim buna canım sıkılmış olmasına rağmen nezaketle dinlemiş ve gereken cevabı vermiştim. Ancak böyle bir soru mü’minden gelirse onu Allah affetmez, ben de affetmem. Allah, ne bizim –hâşâ!– babamız, ne anamız, ne de arkadaşımızdır. Allah Teâlâ’ya karşı mutlaka çok edepli olunmalıdır. Ağzımızdan çıkan her şeyin kayıt altına alındığını bilmeli ve saygıda kusur edilmemelidir. Zira mü’min, Huzur-u Kibriyâ’ya mü’mince gitmeye bakmalıdır. Bu sebeple çok dikkat edilmelidir.

Ben not kâğıtlarına Efendimiz’in adını yazarken bazen *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* yazmayı unutup “Hz. Muhammed” yazıyorum. Hemen birden içimde bir ürperti hâsıl oluyor ve kulaklarımda âdeta, “Küstahlık yapma, benim ismimin arkasında *sallallâhu aleyhi ve sellem* var. Adım nerede anılırsa salât tazimiyle mukabele edeceksin.” hatırlatması çınlıyor. Ötede defterler açıldığında Efendimiz’e babamın oğlu gibi Hz. Muhammed dediğim kaydını görürsem, utanır, Fahr-i Kâinat karşısında yerin dibine girerim.

Her meselenin, bütün sırların açık seçik ortaya döküleceği günde, bizi

utandıracak şeyler için bugünden çok dikkat etmemiz lâzımdır. Mevlâ, çok merhametli olduğundan, biz O'nu anarken bazen gereken tazimatı yapmıyor ve affeder diye düşünüyoruz. Gelin Allah'a karşı çok edepli olalım ve O'nun hakkında kullandığımız ifadeleri en seçkin tazim beyanlarına bağlayalım.

1 Bu başlık altında, Muhterem Müellif'in özellikle 1980 öncesi camide sorulan sorulara cevap vermeden önce mukaddime mahiyetinde yaptığı konuşmalar derlenmiştir.

2 Bkz.: Nahl sûresi, 16/43.

Birinci Bölüm
PERSPEKTİF

TEVEHHÜM-Ü EBEDİYET

Soru: Tevehhüm-ü ebediyet nasıl aşılır?

Tevehhüm-ü ebediyet, insanın kendisini ebedî ve lâyemût (ölmeyecek) zannetmesi, hiç ölmeyecekmiş gibi dünyaya bağlanması, yaşamak için yaşaması, peşin zevk-safa ve ücretlerle avunarak sadece hâlihazırı yaşaması, geçmiş ve geleceği umursamaması demektir.

Tevehhüm-ü ebediyet hissi insanda bazen o derece gelişir ki ferdin hayatını bütün bütün tesiri altına alır. Hatta insan, kendi hayatını bırakır, içinde yaşadığı dünyanın hayatı ile alâkadar olmaya durur ve sadece kıyametin kopmasını düşünür; evet sanki onun için endişe verici başka bir şey yokmuş gibi sadece ondan endişelenir, onunla meşgul olur. İki veya üç bin sene sonra da olsa, münhasıran kıyametin kopacağından endişe duyar. İşte bütün bunlar, tevehhüm-ü ebediyetten kaynaklanmaktadır. Çünkü insan kendi ölümünü düşünmemekte, içinde yaşadığı dünyanın ölümüyle ilgilenmektedir.

Herkes için diyemem ama günümüzde çevremize dönüp baktığımız zaman gençliğini cami, tekke ve zaviyede geçirmiş dahi olsa çok kimsenin kendisini lâyemût (ölümsüz) zannettiğini görürüz. Öyle ki insanın "Dağı tutsam koparırım, şunu tutsam yerle bir ederim." dediği veya ileride diyeceği ve demesi muhtemel olan devreleri vardır. İnsan o devrelerde hep tevehhüm-ü ebediyet ile yaşar. Özellikle de insan, sıhhati yerindeyken ve gençlik devirlerinde büyük ölçüde tevehhüm-ü ebediyet ile yaşar ve asla ihtiyarlayacağını, öleceğini düşünmez. Bir gün buradan göçüp gideceğini hiç hatırına getirmez. Servet u sâmânın elinden kayıp gideceğini hiç hesaba katmaz.

Bu duygunun üzerine dökülecek kezzap ve insandaki gafleti yok edecek şey,

“fikir ameliyesi”dir. Yani âfâkî ve enfüsî tefekkürle gözden perdeyi sıyırmak ve hakikati görmeye çalışmaktır. Zira Allah bizim gözümüzden perdeyi açıp da çok acı bir şekilde hakikati bize göstereceği gün gelmeden gözden perdeyi kaldırıp hakikati görmek çok önemlidir. Kur’ân-ı Kerim’de Cenâb-ı Hak: “İşte gözünün önünden perdeyi kaldırdık, şimdi artık gözün pek keskindir!”[1] Yani senin gözünden perdeyi açtık, gözün de artık pek keskin. O gün varacağın yeri, seni endişelendiren hesap mahallini göreceksin, Rakîb ve Müheymin olan Hz. Allah’ın senin hakkındaki hükmüne şahit olacaksın.

Evet, nasıl olsa o gün gelecek. O gün gelmeden dikkat ve tefekkürle gözden perdeyi sıyırma ve daha şimdiden Cehennem’i ve Cennet’i görme, duyma ufkuna ulaşma çok önemlidir. Ama insan nisyandan mürekkep olduğundan, biraz tefekkürden uzaklaşınca hemen kendini ebedî yaşayacakmış gibi bir kuruntu içinde hissetmektedir.

İsterseniz küçük bir örnekle konuyu az daha açalım: Meselâ, herhangi birimiz bir saraya girdik; orada nefsimizin bütün arzu ve iştihalarına göre hazırlanmış her şey var. “Her şey” derken, yemek sofralarından alın da insanın bedenî hislerini tatmin eden şeylere kadar hepsini kastediyorum. Ancak bazı emarelerle anlıyoruz ki, bunların hepsi bize haram edilmiş ve hepsi de yasak. Binaenaleyh o sofraların hiçbirine el uzatamayacak, o nâmahremlerin harîmine sokulamayacak ve o memnû (yasak) meyvelerden de yiyemeyeceğiz demektir. Zira arz edildiği gibi onların üzerlerinde “yasak” ifade veya işareti var. Bazen bu durumdaki bir insan, nefsine mağlup olabilir.. yemekler onun midesini sulandırır ve o cazip şeyler onun dikkatini çeker, kendisine baktırır, şehevî hisleri onu harekete geçirerek fena şeylere doğru zorlar. O da tam bu sırada onlara elini uzatabilir.

İşte bu zat tam temayüllerinin güdümünde iken birdenbire bir perde açılıverse ve Cehennem bütün dehşetiyle, Cennet de bütün debdebe ve ihtişamıyla onun gözünün önünde tülleniverse, artık böyle biri her şeyin, iştihasını kabartmasına rağmen ne o haram yemeklere elini uzatır, ne de haramlara doğru bir adım atar.

Bu itibarla diyebiliriz ki, insana fenalıkları yaptıran daha ziyade onun gafleti,

tûl-i emeli (hiç ölmeyecekmiş gibi dünyaya dalması) ve hakikati göremeyişidir. Zannediyorum ashab-ı kiramın günahlardan uzak durmasında da işte bu husus müessir olmuş. Bizler de eğer ameliyat-ı fikriye ile (fikrî operasyonla) iki kere iki dört eder kat'iyetinde Cennet'in ve Cehennem'in mevcudiyetini hep mülâhazaya alabilsek nefsimizi frenleyecek, fenalıklara girmeyecek, daima ahireti nazara alacak ve hayatımızı her zaman ölçülü yaşayacağız. Böyle bir ameliyeden mahrum kaldığımız zaman ise, Cennet ve Cehennem nisyan perdesi altına gömülecek, biz de Allah'a inansak dahi, çok defa hislerimize mağlup olacak, tûl-i emel ve tevehhüm-ü ebediyet düşüncesiyle fenalıklara girecek ve kendimizi dünyadan kâm almaya salacağız.

Tevehhüm-ü ebediyeti aşmanın bir yolu da *"rabıta-ı mevt"*tir. Zira ölümü düşünerek dünyanın fâni olduğu mülâhazasını taşımak, tevehhüm-ü ebediyeti delik deşik eden önemli bir yöntemdir. Ancak şu an etrafımıza bakınca görüyoruz ki, ateş sadece düştüğü yeri yakıyor. Kimin evinde birisi ölürse ancak onlar ölümü hatırlıyor ve bu önemli konu başkalarının umurunda bile değil. Oysa Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ölümü hatırlamak gerektiğini ve bunun için de mezarları ziyaret etmenin faydalı olacağını hatırlatıyor.

Mezarları ziyaret etmek, bidayet-i İslâm'da yasak olmasına rağmen daha sonraları Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun üzerinde ısrarla durmuştur. Çünkü mezarlıklar ve mezar taşları, bazı insanların hayatına intikal ederek çeşitli tedailerle az uyanık gönüller için ahireti hatırlatmaktadır. Fakat bana öyle geliyor ki gafletten dolayı gönüllerimiz ölmüş gibi.

Şimdilerde zannediyorum kimin bir yakını ölmüşse sadece o kimse ölümü kısmen hatırlayarak tevehhüm-ü ebediyetten uzaklaşıp biraz olsun kendisine geliyor. Ben arkadaşlara ölümü hatırda tutmak için hastaneleri ziyaret etmelerini tavsiye ediyorum. Gitsinler, çeşitli klinikleri gezsinler, sıhhati bozulan ve ölümünü bekleyen insanların hâline baksınlar. İhtimal böyle bir mülâhaza onların da birer yolcu olduğunu hatırlatacak ve onlarda yol azığı duygusunu tetikleyecektir.

Netice itibarıyla tevehhüm-ü ebediyet, bazen bir gafletten kaynaklanmakta,

gaflet ise tefekkürsüz yaşamaktan doğmaktadır. Bunu delecek önemli bir husus "rabıta-i mevt", diğeri de ölüm ötesini rasat etme ufku sayılan hastaneler ve hastaların halleridir. Evet, ne zaman insan, bir kısım hastalıklara, arızalara veya mal, can, evlât konularında bir imtihana maruz kalsa işte o zaman ondaki bu düşünce delik deşik olur.

Hâsılı, tevehhüm-ü ebediyet düşüncesini ne ile deleceksek ve bu atmosferi ne ile parçalayacaksak parçalamamız gerekmektedir. Yoksa bu duygu bizi boğar da, gerçek insanlık atmosferine bir türlü yükselemeyiz; yükselip Rabbimiz'in rahmetiyle münasebete geçeceğimiz atmosferi bulamayız. Biz iki hususu hep canlı tutmalıyız: Tefekkür ameliyesi ve rabıta-i mevt (ölümü düşünme). Bunlar aynı zamanda ehl-i tarikat, ehl-i tasavvuf ve erbab-ı hakikatin hayatlarında uyguladıkları hususlardır.

1 Kaf sûresi, 50/22.

BİZE DÜŞEN ANLATMAK

Soru: Allah bizi insanların hidayetine vesile kıldığından, bizim ihmalimizle onların Cehennem'e gidişlerinde suç bizim ise, onların bunda suçu nedir? Yok eğer günah onlarınsa, ahirette bizim yakamızı niçin tutsunlar ve biz neden onların hâline ağlayıp sızlayalım?

Soruda iki husus üzerinde durulmaktadır: Konunun, bir, Hakk'a dilbeste olmuş ehl-i hidayete, bir de, inanmamış ehl-i dalâlet ve ehl-i küfre bakan tarafı var.

Ehl-i hidayet, bir vazife olarak inandığı, bulduğu, bildiği, tattığı, dolduğu, doyduğu ve onunla olgunlaştığı hakikatleri başkalarına ulaştırmalı ve onları da kurtarmalıdır. Bu, evvelâ insanî ve vicdanî bir borçtur. Bilen insan, mahiyetinde ve vicdanında Hakk'ın bir ihsanı olarak bulunan bu hakikati, bilmeyenlere anlatmalı ve Allah'a giden yolları onlara da açıp göstermelidir. Başkalarına hak ve hakikatleri anlatma mevzuu, insanî bir mesele olmasının yanında, hem Allah'ın âyât-ı beyyinatıyla, hem de Efendimiz'in (aleyhissalâtu vesselâm) nurlu beyanlarıyla bizzat emrettiği ve belki de birçok mü'minin öbür âlemde kurtuluş reçetesi olabilecek çok yüce bir vazifedir.

İsterseniz şimdi Cenâb-ı Hakk'ın konuyla alâkalı beyan buyurduğu hususlara bir göz atalım: *"Mü'min erkeklerle mü'min kadınlar birbirlerinin velileri ve yardımcılarıdır. Onlar insanları iyiliğe teşvik edip kötülüklerden menederler."*[1] Başka bir âyette: *"Ey mü'minler! İçinizden hayra çağıran, iyiliği yayıp kötülükleri önlemeye çalışan bir topluluk bulunsun. İşte selâmet ve felahı bulacak olanlar da bunlardır."*[2] Allah (celle celâluhu), insanlara hakkı duyuranları her zaman şerefli bir ümmet olarak ele almıştır: *"Siz, milletlerin en hayırlısı olarak çıkarıldınız. Siz, Allah'ın emrettiği iyi şeyleri emredersiniz, kötülüklerden de nehyedersiniz. Zira sizler Allah'a tam inanırsınız."*[3]

Üzerimize insanî bir borç olan bu meseleye ilâhî iklimden gelen tayflar ışık tutmuştur. Pek çok âyet ve hadisle bu mevzu herhangi bir tevil ve tefsire tâbi tutulmayacak kadar açık ve nettir. Dolayısıyla bizler bundan, her hâlükârda

ilâhî hakikatleri anlatmakla mükellef olduğumuzu anlıyoruz. Hatta bir gün yeryüzünde hiç kimse kalmasa, dış dünyalarda, Sirius yıldızına bağlı bir kolonide, Herkül burcunun etrafında ayrı bir sistemde, Samanyolu'nun bilmem hangi bucağında insanlar olabileceği ihtimaliyle oralara doğru kentler kura kura sıçrayacak, atlayacak, ferden olmasa bile nev'en o noktalara ulaşmayı düşünecek, düşleyecek ve gönlümüzün ilhamlarını orada bulunan (eğer varsa) insanların sinelerine de boşaltacağız. Onlarla hemhâl olacak ve onlara da Allah'a giden yolları göstereceğiz. Efendimiz'in (aleyhissalâtü vesselâm) dediği gibi *"Lâ ilâhe illallah deyin, felah bulun, kurtuluşa erin."* diyecek ve hep bununla soluklanacağız. Bu, bizim vazifemiz. Onların vazifesi de bu sese kulak vermek, kendilerini huzura çağıran bu nidayı dinlemek ve gezdikleri her yerde doğru yolu araştırıp onu bulmaya çalışmaktır.

Biz vazifemizi yapmazsak, bundan dolayı hem insanlara hem de Cenâb-ı Hakk'a karşı olan sorumluluğumuzu yerine getirmemiş oluruz; dinî bir vazifeyi yapmadığımızdan ötürü de hesaba çekiliriz. Cenâb-ı Hak yakamızdan tutar ve: "Biliyordunuz, niye bildirmediniz? Tanıyordunuz, niye tanıttırmadınız? Doğru yolu görüyordunuz, niye işaret etmediniz? Işıklara vâkıftınız, neden başkalarının dikkat nazarlarını o tarafa çekmediniz?" der. Aynı zamanda bizler onlara karşı insanî vazifemizi yapmadığımızdan dolayı da vicdansızlık yapmış oluruz. Onların dalâlet ve küfürlerini gördükçe burada vicdanî azap çeker âdeta Cehennem hayatı yaşarız.

Bir nass ışığında arz ediyorum; o gün Cenâb-ı Hak onlara da şöyle diyecektir: *"Siz böyle bir İslâm dini gördünüz, duydunuz, tattınız da neden ona inanma lüzumu hissetmediniz? En ince teferruatına kadar behimî hislerinizin hepsini tatmin ettiniz de bu mevzuda niçin tam tatmin olacağınız yolu araştırmadınız? Hatta en bunalımlı olduğunuz sıkıntılı ve krizli anlarınızda dahi bir kerecik olsun bu yola tevessül etmeyi düşünmediniz? Diğer bir ifadeyle; dünyevî refahınız adına her kapıyı çaldınız, her çareye başvurdunuz, değişik sistemleri denediniz, neden bir kerecik olsun, semavî olduğunu az buçuk duyduğunuz hak dini hayata hayat kılmayı düşünmediniz?"*

Netice itibarıyla Cenâb-ı Hak, herkesi kendi günahıyla muaheze edecektir. Biz onlara hakikati duyurmakla mükellef olduğumuzdan, vazifemizdeki kusurdan ötürü muaheze olacağız. Onlar da araştırmadıklarından ve eğer duymuşlarsa hakikate yürekten kulak vermediklerinden ötürü muaheze olacaklar. Rabbim bizleri emr-i bi'l-mâruf yapma imkânına sahipken, onu yapmamak suretiyle baş aşağı gitmekten muhafaza buyursun! (Âmin)

1 Tevbe sûresi, 9/71.

2 Âl-i İmrân sûresi, 3/104.

3 Âl-i İmrân sûresi, 3/110.

İKİ EMNİYET VE İKİ KORKU

Soru: Hadiste لَا أَجْمَعُ عَلٰى عَبْدِي خَوْفَيْنِ وَأَمْنَيْنِ ***"Ben kuluma iki emniyeti birden vermem, iki korkuyu da birden vermem." buyruluyor. Hâlbuki biz gayet rahat ve lüks bir hayat yaşıyoruz?***

Havf (korku) ve recâ (ümit), Cenâb-ı Hakk'ın insana verdiği/vereceği iki büyük nimettir. Bu iki nimeti ölçülü bir şekilde kullanıp Allah'a ulaşmaya vesile edinmek bundan ayrı ve daha büyük bir nimettir. Sorudaki hadisin meal-i münifi şudur: "Ben kuluma iki emniyeti birden vermem, iki korkuyu da birden vermem."

Sorulan soruda (ifade tarzına göre); emniyet, mal ve lüks içinde rahat bir yaşam sürme; havf da fakr u zaruret içinde yaşama gibi anlaşılmış... Aslında böyle bir anlayış, netice itibarıyla meselenin bir izahı olabilir; ancak hadisin tam mânâsı sayılmaz; لَا أَجْمَعُ عَلٰى عَبْدِي أَمْنَيْنِ beyanından maksat şu olsa gerek: "Ben kuluma iki emniyeti birden bahşetmem. Bir insan dünyada keyif içinde, ahiret adına endişesiz ve kalbî hayatının yıkılmasından, letâifinin sarsılmasından ve duygularının ölüp gitmesinden, ruhî melekelerinin sönmesinden hiç endişe duymuyor ve korkusuz yaşıyorsa, o insan öbür âlemde korkusuz olamaz."

وَلَا أَجْمَعُ عَلٰى عَبْدِي خَوْفَيْنِ Bunun gibi bir insan da dünyada –arz ettiğimiz açıdan– korku içinde yaşıyor ve hep endişe içinde ise yani hem sözleri hem de hâliyle, "Aman yâ Rabbi! Senin inayetin olmazsa, imanımı koruyamam, Senin lütfun olmazsa letâifimi muhafaza edemem, Senin keremin olmazsa ben ayakta duramam, Senin sonsuz rahmetin, Rahmâniyet ve Rahîmiyetin olmazsa ben Cennet'e giremem, aslında Rahmeten li'l-âlemîn olan Habib'in olmasaydı ben yolumu da bulamazdım ve hep dalâlette kalırdım." diyorsa/diyebiliyorsa.. evet hep böyle korku içinde bulunup, sık sık kendini yokluyor, kontrol ediyor ve kendini yenileme imkânını buluyorsa, öbür âlemde –inşâallah– onun için korku olmayabilir.

Ama bu hadis-i şerife bir soru mahiyetinde eklenen hususun da lâzimî mânâ olarak bir hakikati var ve hadisin ifade ettiği mânâdan tamamen de uzak değil.

Bu mânâ şudur:

Bir insan endişesiz ve korkusuz, sadece dünya hayatını yaşamak için dünyaya gelmiş gibi davranıyor ve ara sıra dahi olsa ahiret endişesi onun duygularını sarmıyorsa işte o insan kendisinden endişe etmelidir. Hatta çok defa böyle bir şey olmasa bile, sırf rahat ve rehavet içinde bulunduğundan ötürü endişe edip hicap duymalıdır. Konuya biraz daha açıklık getirmesi açısından bir misal arz edebilirim: Sahih rivayetlerde anlatıldığına göre, Ömer b. Abdülaziz'in sabahlara kadar إِذِ الْأَغْلَالُ فِي أَعْنَاقِهِمْ *"O gün zincirler onların boynuna dolanmıştır."*[1] âyetini tekrar ede ede yığılıp kaldığı olurdu. Ayrıca o, çok defa şu âyeti okuyup kendinden geçerdi: أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا Yani, *"Siz dünya hayatında bütün yaptığınız iyiliklerin karşılığını gördünüz, mükâfatınızı aldınız, sanki dünya için gelmiş gibi her şeyinizi dünyada yiyip bitirdiniz ve ahirete bir şey bırakmadınız."*[2]

Evet, sağlam kalbli bir mü'minin, böyle bir endişe taşıması gayet normaldir ve haddizatında bu korku derin bir düşünce neticesidir. Ama Cenâb-ı Hak, Hz. Abdurrahman b. Avf'a ve Hz. Osman'a nasip ettiği gibi, insana dünya da vermiş olabilir. O da dünyasını dininin ihyası uğruna kullanır; her zaman infak etmek için malının hepsini birden değil, muhtaç olanlara, ihtiyaç ölçüsünde infak eder.. evet, malın bir bölümünü daima elinde tutar ki mevsimi gelince onu denizlere çevirsin. Zaten mevsimi geldiğinde, o değil sadece malını, tereddüt etmeden ruhunu dahi feda edebilir.

İşte böyle bir malın ve bu mala sahip olmanın hiçbir zararı yoktur. Elverir ki niyetler hâlis olsun, onun Allah tarafından verilmiş bir emanet olduğu bilinsin ve Rabbimiz istediği zaman vermeye hazır olunsun.

Biz bu konuda sık sık kendimizi yoklama durumundayız; Rabbimiz'in emir ve tavsiyelerini vicdanlarımızda duyuyor gibi her zaman vermeye hazır mıyız? Kendi kendine emir tekrarı yapıyor gibi "Hazırız Rabbim!" diyebiliyorsak, o malın hiçbir zararı yoktur. İşte bu mal ahiret için –inşâallah– bizim hakkımızda asla endişe verici olmaz. Ama kim de çakırkeyf ve serazat yaşıyor, duymuyor, duygulanmıyor, yaşamanın kendisini, hissiyatını ve nefsini okşayan bütün

yanlarını duyma peşinde ise –hafizanallah– işte böyle biri bataklığa baş aşağı düşmüş batıyor demektir. Bu iki şeyi birbirine karıştırmamak lâzım…

1 Mü'min sûresi, 40/71.

2 Ahkaf sûresi, 46/20.

ZAMAN TANZİMİ

Soru: Allah yolunda hizmet etmek isteyen bir insanın bir ayı, bir haftası, bir günü ve bir senesi nasıl geçmelidir?

Kanaat-i âcizanemce, Müslümanların en çok geri kaldıkları hususların başında, soruda bahsedilen zaman ve mesai tanzimi gelmektedir. Aslında mü'minler, gayretli ve fedakâr olmalıdırlar ama, her nedense hayatlarını tanzim etmeye bir türlü yanaşmamakta ve dağınık yaşamaktadırlar. Ayrıca mesailerini tanzim edememenin yanında, onca fedakârlıklarına rağmen bir türlü hizmet düşüncelerini hayatlarının gayesi şeklinde sistemleştirememekteler. Müslüman, hizmet düşüncesini sadece yirmi dört saatlik bir günün içine değil, belki günün bütün parçaları içine sokmaya alışmalı, gayeli, hedefli ve planlı yaşamalıdır.. bir gün öyle yaşayacağına ümidimiz tamdır.

Bu küçük girişten sonra, konuyla alâkalı arz edeceğim daha başka hususlar da var. Birincisi, ferdin hayatına İslâm'a hizmet düşünce ve anlayışının girmesi, biraz da o ferdin gönülden inanmasına ve bu işin sancısını yaşamasına bağlıdır. İşte böyle bir kişi, zaman tanzimini de bu işin sancılısı olduğu nispette düşünecek, hizmetini sabah ile öğle, öğleyle ikindi, ikindi ile akşam, akşam ile yatsı zaman dilimlerine bağlayacak ve, "Eğer hizmet adına günün şu parçaları içinde çalışmam olmazsa hayatımda bütün bu zaman parçaları ölü geçmiş demektir." diyecektir. Çünkü zaman, itibarî bir şeydir; onun hakikî vücudu yoktur.

Zamana değer, hayatiyet ve canlılık kazandıran şey, o zaman zarfı içinde yapılan işlerdir; yani onun mazrufudur. Biz, "Asr-ı Saadet" diyerek belli bir devreyi ve belli bir çağı alkışlarken, haddizatında herhangi bir zamanı değil, o zaman içinde yaşayan ve yaşananları dikkate alarak "Asr-ı Saadet" diyoruz. Zaman ancak içinde cereyan eden şeyler itibarıyla renklenir ve bir gökkuşağı hâlini alır. Bu şekilde dolu dolu yaşanan zamanın ân-ı seyyâlesi, başkalarının yüzlerce senesine bedeldir. Binaenaleyh zamana hakikî vücut ve kıymet kazandırma, onu değerlendirme, insanların o zaman içinde yapacakları işlerle doğru orantılıdır.

İkinci olarak, bizim yirmi dört saatlik bir sermayemiz var. Bu yirmi dört

saati, bizim son günümüz olabilir felsefe ve düşüncesi ile ele alıp, onu namaza göre programlayıp her parçası içine bir şeyler aktarmaya çalışırsak, o gerçek değerine ulaşır. "Öğle öncesi zamanımız.", "Öğle sonrası zamanımız.", "İkindi sonrası, akşam sonrası zamanımız." der ve namazla bölünen, namazla nuraniyet ve kıymet kazanan bu zaman parçaları arasında biz hizmet-i imaniye ve Kur'âniye adına yeni yeni hamleler planlayıp ona göre yapılacak her şeyi yapar ve yaptığımız şeylerle iktifa etmeyerek, "Daha yok mu?" yaklaşımı ile başka şeyler yapmanın planlamasına durur ve bunları gerçekleştirmek için de ikinci zaman parçasını değerlendirmeye koyuluruz. İşte o zaman bütün hayatımız nurlu ve tam ebediyete lâyık istikamette cereyan etmeye başlar.

Şayet bir insan, zamanını bu şekilde değerlendirebilirse, bir taraftan hakikaten zamanın kadrini, kıymetini bildiğini göstermiş olacak, diğer taraftan da soruda arzulanılan mesele kendi kendine tahakkuk edecektir. Böylece bir günümüzün içinde hizmet düşüncesi kendisini gösterdiği gibi haftamızın içinde de kendini gösterecektir. Ardından nurlu bir ay ve bu şekilde aydın aylardan müteşekkil nurlu bir sene meydana gelmiş olacaktır.

Biz, toplum olarak bu tür düşüncelerden mahrumuz. Ancak "Hiçbir küll yoktur ki ondan bir kısım cüz'ler istisna edilmiş olmasın." kaidesince yine de gayretiyle Müslümanların yüzünü ak eden birçok insanın bulunduğu da bir gerçek. Ayrıca bu güzide topluluğun içinde de zamanını çok iyi tertip ve tanzim ederek değerlendiren insanları görmek her zaman mümkündür.

Ama keşke insanımız toptan zamanı tanzim edip değerlendirmesini bilseydi! Ne var ki, bunun yapılabilmesi öncelikle hizmet felsefemize tam inanmışlığa bağlıdır. Zira bağlılık olmayınca zorlamalarla bir şey yapmak ve yaptırmak mümkün olmaz. Cenâb-ı Hak karşısındaki kulluğun tekrar ve terdadıyla (devamlı Allah'a müracaatla) iman insanda ikinci bir fıtrata dönüşmektedir. Konumuzda da durum aynıdır.

Zaman tanzimi vicdanlarımızda ikinci bir fıtrat hâline gelince, biz de onun üzerine eğilecek ve onun her parçasına kendi ruh dünyamızı işlemeye çalışacak, ruhsuz bir anın geçmesine fırsat vermeyeceğiz. Aslında Cenâb-ı Hakk'ın namaz vakitleri gibi kıymetli anları yirmi dört saatin içine koyması, O'nun zamana nur

saçması ve onu yaşadığımızı bize hissettirmesi açısından çok önemlidir. Allah, hafta nursuz kalmasın diye onu, içinde eşref-i saat bulunan cuma ile nurlandırmıştır. İnsan o en mukaddes ve en şerefli saatte ellerini kaldırıp kemerbeste-i ubûdiyet içinde Allah'a teveccüh edebilse hayatı adına ne sürprizlere şahit olacaktır.

Cenâb-ı Hak, ayı dört cuma, aynı şekilde üç yüz altmış beş günlük seneyi de Ramazan-ı şerif ayı ile nurlandırmıştır. O'nun zaman içinde serpiştirdiği böyle nur kaynakları vardır ve bunlar gün, hafta ve ay içinde olduğu gibi sene içinde ve insan ömründe de vardır. Bununla Allah bize zamanın değerlendirilmesi dersini vermiştir. Dünden bugüne aklı başında kimseler küçük zaman parçalarını değerlendirmek suretiyle bütün hayatlarını nurlu yaşamaya muvaffak olmuşlardır.

Bizlere gelince bu konuda oldukça tali'li sayılırız. Zira bu mevzuda bize çok ışık tutulmuş ve çok şeyler öğretilmiştir. Gün namaz vakitleriyle bölünerek ve ezanla vaktin geldiği ve geçmekte olduğu hatırlatılarak, zamanın kadrini bilme yolu gösterilmiş, bütün karanlıklar bertaraf edilerek aydın bir yola, nebilerin geçtiği bir şehraha hidayet edilmişizdir. İfrat ve mübalâğa yapmaktan Rabbim'e sığınırım, fakat rahatlıkla şunu söylemeliyim ki, böyle bir zamanda din-i mübin-i İslâm'a sahip çıkan insanların durumu, geçmiş devirlerdeki velilerin durumuyla müsavi sayılabilir.

Evet, Cenâb-ı Hakk'ın üzerimizde bu kadar lütfunun bulunduğu söz konusudur ve Rabbimiz'in bu kadar lütfu başımızın üzerinde bir bulut gibi dolaşmaktadır. Ama el uzatıp onu almak veya onun altına girip gölgesi altında yürümek, irade denilen muammayı kullanmak suretiyle bir mânâda bize bırakılmıştır.

Rabbim, irademizi kullanarak zamanı tanzim etmeye ve onun her anını dolu dolu değerlendirmeye bizleri muvaffak etsin!

SELEFE SAYGI

Soru: Büyüklerimiz, bazı yanlış şahsî tutum ve davranışlarıyla bizlerde suizan hâsıl ettiler. Onlara karşı aynı sevgi, tazim ve itimadı yeniden kazanmamız için bize neler tavsiye edersiniz?

Eğer böyle bir şey gerçekten gönlümüzde hükmünü icra ediyorsa, içimize bir musibet girmiş ve ciddî bir belâ bizi belirsiz girdaplara doğru itiyor demektir. Bu da, kendi kendimizi mahvedecek bir yola girdiğimiz mânâsına gelir.

Allah Resûlü (sallâllahu aleyhi vesellem) bu ümmetin sonradan gelenlerinin, önde gelenleri tenkit etmeye başladığı anın, onların helâke doğru gittiği an olabileceğine dikkatlerimizi çeker. Kur'ân bu mevzuda geçmişlerimize dua etmeyi tavsiye ederek bizde onları hayırla yâd etme duygusunu uyarır: *"Onlardan sonra gelenler (başta muhacirler olarak, kıyamete kadar gelecek mü'minler): "Ey Kerim Rabbimiz! derler, bizi ve bizden önceki mü'min kardeşlerimizi affeyle! İçimizde mü'minlere karşı hiçbir kin ve gıll u gış bırakma! Duamızı kabul buyur yâ Rabbenâ, çünkü Sen Raufsun, Rahîmsin!"*[1]

Bu âyetin öncesindeki âyetlerde de sahabenin büyüklüğü tablolaştırılıp onların diğergâmlık, hasbîlik ve fedakârlıkları; çok seviyeli bir hayat yaşayıp hayatı çok iyi değerlendirdikleri anlatılır. Bu âyette de Allah, arkadan gelen mü'minlerin nasıl davranacaklarını, geçmişleriyle alâkalı nasıl dua edip dualarında ne diyeceklerini onlara öğretiyor. Bu şekilde dua edecek insanlar daha dünyaya gelmeden evvel, Kur'ân'da onlara ne diyecekleri öğretilmiş ve sanki "Geçmişlerinize bu şekilde dua edin!" denmiştir. Böyle bir duanın öğretilmesinde, sahabenin bazen şahsî içtihatlara dayanarak birbirlerine karşı olmalarını ve bunu sonrakilerin anlayamamaları sebebiyle, onlar hakkında farklı mülâhazalara girmemeleri öğütlenmektedir.

Evet, bir içtihat sonucu olarak Âişe Validemiz'in ve Hz. Talha'yla Zübeyr'in (radıyallâhu anhüm) Hz. Ali'nin karşısına çıkmalarını ve onunla savaşmalarını anlamamız zor olsa da biz yine de onlar hakkında hüsnüzan besleyecek ve onlara karşı saygılı olmaya çalışacağız. Bu âyetiyle Kur'ân-ı Kerim, arkadan gelen bizlere yol gösteriyor ve "Sakın onların durum ve davranışlarını kritiğe tâbi tutmayınız!" diyor.

Yine bu âyetiyle Kur'ân sanki bize, "Onların muhasebesini yapıp tenkit etmek size düşmez; onlar Allah Resûlü'nün (sallâllahu aleyhi vesellem) ifadesiyle çok âlî semavî yıldızlar gibidirler." demek istiyor.. ve arkadan gelenlere edep öğretiyor.

Geçmişler hakkında müspet düşünme ve onları hayırla yâd etme umumî bir kanundur; bir cemaatin sonra gelenleri öncekilere rahmet okuyacak ve onları hayırla yâd edecektir. Nitekim tarih boyunca İslâm toplumu sahabeye ve tâbiîne laf etmediği gibi ettirmemiştir de. Öyle ki sahabe-i kiram arasındaki meselelerin büyük fitnelere sebebiyet verdiği bir dönemde Hasan Basri, Basra'ya gider ve fitnenin merkezinde yaşar. Ona sorarlar: "Herhangi bir sahabe mi büyüktür, yoksa Ömer b. Abdülaziz mi?" Aslında Ömer b. Abdülaziz, büyüklüğü münakaşa yapılmayacak bir insandır. Ahlâk, kemal ve faziletiyle onu tartacak terazi yoktur ve olamaz. Öyle ki onu alıp Hz. Ömer'in yanına koysanız Hz. Ömer'e ait sahabelik madalyası dışında bu iki zatı birbirinden tefrik edemezsiniz. O, bu kadar büyüktür. Ama Hasan Basri sahabeye karşı hürmet ve saygıyı koruma yolunda: "Ömer b. Abdülaziz, sahabenin en arkadan geleni olan Vahşi'nin atının burnunda ancak bir toz olabilir." der.. ve işte ölçü budur. Bu mülâhaza ile, hem sahabe-i kirama hem de diğer geçmişlere karşı bize çok derin ve şuurluca bir saygı telkin edilmektedir.

Bu, sadece o zamana mahsus bir şey değildi. Nitekim başka bir devir gelmiş ve bir zata selâm vermenin bile suç sayıldığı dönemde, her şeyi göze alarak ve tereddüt etmeden onun etrafında toplanan insanlara karşı da tavrımız bu olmalıdır. İster sahabe, ister sonrakiler ümmî olmalarına ve birçok hususu bilmemelerine rağmen hırz-ı can edip evlâd u ıyâl sevdasını bir tarafa bırakmış ve gerektiğinde zindanlara girmeyi seve seve göze almış ve mahkemeden mahkemeye sürüklenmiş ama kat'iyen yol ve yöntem değiştirmemişlerdir.

Bir kere daha tekrar etmeliyim ki, ne olursa olsun bize, geçmişlerimize karşı saygılı olmak düşer. Biz bu saygıyı hâl, davranış ve sözlerimizle anlatmalı ve onları hayırla yâd etmeliyiz; etmeliyiz ki, arkadan gelenler de bizi rahmetle yâd etsinler. Aksine bugün bize önemli bir mirası tevdi edip emanet bırakan

kimseleri hafife aldığımız zaman, yarın bizim de hafife alınacağımız muhakkak ve mukadderdir. Bundan zarar görecek olan da İslâm'dır ve Müslümanlar'dır.

Aynı zamanda seleflerimiz hakkında bu şekilde müspet düşünme ve onları hayırla yâd etme Hakk'a hürmetin ifadesidir. Zira Cenâb-ı Hak Kur'ân'da sarih âyetleriyle bizden bunu istemektedir. Şayet bugün bizden evvel hizmet edenlere karşı içimizde olumsuz mülâhazalar var ve onlar hakkında müspet düşünemiyorsak bizde ciddî bir eksiklik var demektir. İhtimal bizler bu düşüncelerle tâbiîn döneminde yaşasaydık sahabe-i kiramı da tenkit eder ve hüsrana uğrayanlardan olurduk.

Soruda aynı duygu ve düşüncenin yeniden teessüsü nasıl olur diye soruluyor. Bunun için;

Birinci olarak, Müslüman, kendinden evvel gelmiş geçmiş büyükler hakkında –doğru da olsa– nâsezâ nâbecâ sözler sarf edildiği zaman, bu sözü söyleyene, "Bu bir gıybettir. Gıybet de haramdır." diye çok ciddî tavır almalı ve o sözü ona söylettirmemelidir. Böyle bir gıybeti engellemek için yapılanlar bir işe yaramazsa gıybet yapanların yanından kalkıp gitmeli ve onları günahlarıyla baş başa bırakmalı.

İkincisi, ne seviyede olursa olsun din-i mübin-i İslâm'a hizmet etmiş insanları daima takdirle yâd etmek, onlara saygı göstermek ve her yerde tazimkâr ifadelerle insanların sinelerinde onlara karşı bir sevgi ve muhabbet uyarmak önemli bir vazifedir. Biz saygı telkin ettiğimiz takdirde kafalardan bu saygısızlık düşüncelerini de silip kısmen atmış oluruz. Aynı zamanda bu sayede Cenâb-ı Hakk'ın hoşnutluğunu elde etmiş sayılırız.

Aslında bir vakitler hizmet etmiş kimselere hor bakıp onları hafife alma hissi, insanı çeşitli füyûzattan mahrum bırakan bir hastalıktır. Bunların pek çoğunun kendilerine göre bir âlemi vardır ve onlar başımızda ya da yanımızda Cenâb-ı Hakk'ın rahmetini celbe birer vesiledirler. Onların aleyhlerinde bulunan kimse, Cenâb-ı Hak'tan gelecek rahmetten mahrum olur.

Evet, şayet bugün Cenâb-ı Hakk'ın ilham esintilerinden mahrum bulunuyorsak bunun en önemli sebeplerinden biri, hiç şüphesiz geçmişteki büyük zatların aleyhinde olma ve onlar hakkında uygunsuz söz söylemek olsa

gerek…

[1] Haşr sûresi, 59/10.

KABİLİYETLERİ ALLAH YOLUNDA KULLANMA

Soru: Allah'ın kendilerine ifade ve beyan kabiliyeti lütfettiği büyüklerimizin, iş sahalarını genişletmeleri dolayısıyla kudsî iman ve Kur'ân hizmetini yavaşlatmaları kendilerini huzur-u ilâhîde mesul eder mi? Yoksa bu maharetli insanlar sadece maddî yardım yapmakla mesuliyetten kurtulurlar mı?

Cenâb-ı Hakk'ın her lütfu, kendi cinsinden bir vazife adına insana verilmiş bir imkândır. Meselâ, sıhhat Allah tarafından bahşedilmiş büyük bir nimettir. İnsan, bu sıhhat nimetini hem oruç tutarak hem namaz kılarak hem de cihad ederek Allah yolunda kullanmalıdır ki, o sıhhat lütfuna karşı şükrünü eda edebilmiş olsun. İnsan, böyle bir şükrü eda ederse, Cenâb-ı Hak da o bedeni ahirette, arızasız hem de bâki bir surette ve bütün duyguları inkişaf etmiş olarak yeniden ona iade eder.

İnsanın aklı da Allah'ın önemli bir nimeti ve lütfudur. Eğer o aklın ufku vahyin ışıklarıyla aydınlanmış ve o sayede isabetsiz kararlardan uzaklaşmış ve her kararı sırat-ı müstakîm çizgisinde verebiliyorsa; artık bu akıl bir mânâda ilham kaynağı demektir. Yani insan, akıl nimetini yerinde kullanıyor ve onunla hak adına, bâtıla saplanmış kimseleri ikna edip Hakk'ı tanıttırıyorsa o, aklın hakkını veriyor demektir. Aksine aklı sadece, akl-ı meaş olarak yalnızca dünyevî işlerde kullanıyor, onun hakkını vermiyorsa, o nimete karşı nankörlük yapıyor demektir.

Cenâb-ı Hakk'ın insanlara verdiği en büyük lütuflardan biri de beyan kuvvetidir. Öyle ki bunun anlatıldığı sûre Rahmân ismiyle başlamaktadır. Rahmân'ın, İsm-i A'zam'dan olduğuna dair kuvvetli rivayetler var. Cenâb-ı Hakk'ın Rahmâniyetinin, yani çok geniş dairede rızık vermesinin, varlığı lütuflarıyla perverde etmesinin tezahürlerinden biri de insana beyan kuvveti lütfetmesidir.

İnsan, ancak beyan sayesinde içinde tecellî eden şeyleri ifade edebilir ve beyan sayesinde Cenâb-ı Hakk'a muhatap olur; olur da Allah'ın sözünü anlar ve aynı zamanda kendi maksadını O'na açabilir. Allah (celle celâluhu) da ona;

“Gel, Benim için namaz kıl, huzurumda eğil.” der, o da gider kemerbeste-i ubûdiyet içinde “Elhamdülillah” deyip O’nun huzurunda durur. Bu, bir mânâda Allah’ı anlama ve O’nunla konuşmadır. Tâbiînden bir zat diyor ki: “Kur’ân okuyan bir kimse, ben Allah ile konuştum derse, yalan söylemiş olmaz.” Bu açıdan “Elhamdülillah” diyen Allah ile konuşmuş sayılır ki, böyle bir konuşma da ancak beyan nimetiyle gerçekleşmektedir.

İnsan namazda, *“Sen Rahmân u Rahîmsin; bana evvelâ idrak sonra da bu idraki hiç olmazsa beyanla ortaya koymak için kabiliyet ve istidat verdin. Bu, Senin Rahmâniyetinin tecellîsidir. Sen kıyamet gününün Sahibisin; ben de Senin emirlerin çerçevesinde şimdiden o güne göre hazırlanıyorum.”* dedikten sonra doğrudan doğruya Cenâb-ı Hakk’ı muhatap alıyor ve *“Kulluğumu yalnız Sana yapıyorum ve bu kulluk yükünün altında ezilmemek için de yardımı sadece Senden istiyorum.”* diyerek konuşmasına devam ediyor.

Böyle diyen bir insan, çok şerefli bir pâye ve makama yükselmiş sayılır; ne var ki, çoğu insan ihtimal bunu hiç düşünmüyor. Bir insan gidip bir devlet başkanına muhatap olsa ve onunla bir iki laf etse her yerde bu konuşmayı anlatır; her ortamda bir girizgâh bulup o konuşmadan söz eder. Bir devlet başkanıyla bile konuşma bu kadar önemli görülüp anlatılıyorsa, Allah’ın huzurunda O’na muhatap olma imtiyazının ne demek olduğu derin derin düşünülmelidir.

Buhârî ve Müslim’in ittifakla rivayet ettikleri bir kudsî hadis-i şerifte: *“Ben namazdaki kıraati kulumla Kendi aramda bölüştüm, yarısı Bana ait, yarısı da ona; ve kuluma istediği verilecektir: Kul:* اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ *“Bütün hamdler, övgüler âlemlerin Rabbi Allah’a aittir.” deyince, Azîz ve Celîl olan Allah: “Kulum Bana hamdetti!” der.* اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ *deyince, Allah: “Kulum Bana senâda bulundu.” ferman eder.* مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ *“O, din gününün, hesap gününün tek hâkimidir.” deyince, Allah: “Kulum Beni tebcil ve tazîz etti (büyükledi).” buyurur.* إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ *“Yalnız Sana ibadet eder, yalnız Senden medet umarız.” deyince, Allah: “Bu, Benimle*

kulum arasında bir taahhüttür. Kuluma istediğini verdim." iltifatında bulunur. اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ۝صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ *"Bizi doğru yola sevket, o yol ki kendilerine nimet verdiğin kimselerin yoludur, gazaba uğrayanların ve dalâlete düşenlerin değil." dediği zaman da Allah: "Bu, kuluma aittir ve ona istediği verilmiştir."* buyrulmak suretiyle Fatiha'nın, kul ile Allah arasında taksim edildiği, sözlerin bazısı kul tarafından söylenirken Allah'ın kulunu muhatap alıp ona cevap verdiği anlatılır ki, bu bir mânâda Allah'la konuşmadan başka bir şey değildir.

Binaenaleyh beyan, Allah'ın insana çok büyük lütuflarındandır ve mutlaka hakkı eda edilmelidir. Beyanın en önemli hakkı, insanı beyanla şereflendiren Allah'ı anlatmaktır.. evet insan, kendisine beyan kabiliyetini veren Rabbini tıpkı bir dellal gibi gezdiği her yerde anlatmak zorundadır. Bir dellala üç-beş kuruş verirler, o da pazarın her yerinde sabahtan akşama kadar dolaşır durur ve ona söylenen beş kuruşluk malı anlatır. Pazarlamacılar da aynı şeyi yaparlar; evlere gider, insanlara yüzsuyu döker ve mallarını pazarlamak isterler. Sonuçta satacakları iki tencere ve birkaç tabaktır. Aynı şekilde bizler de, bize, çok kolaylıkla yapılan işlere karşılık Cennetini verecek, Cemalini görmeye lâyık hâle getirecek ve gösterecek olan bir Sultanı, bize lütfettiği beyanın hakkını eda ederek anlatma konumundayız. Eğer bir gün yeryüzünde anlatılacak kimse kalmazsa, göklere merdiven dayayarak oradaki cinlere ve ifritlere de O'nu anlatma heyecanını yaşama sorumluluğu altında bulunmaktayız. Bir hak dostunun dediği gibi, zindanlara hapsetseler, orada kimse bulunmasa; onu ifritlere, zebanîlere anlatmaya çalışacak ve vefa borcumuzu eda edeceğiz.

Konu, Cenâb-ı Hak insana nasıl bir lütufta bulunmuşsa, O'nun zâtına karşı o lütfu değerlendirmekle mukabelede bulunma meselesiydi. Evet, ancak bu şekilde mukabelede bulunulursa o lütfun şükrü eda edilmiş olur. Cenâb-ı Hak da o lütfunu burada ve öteki âlemde devam ettirir. Aksine, Allah'ın kendisine mal verdiği insan sadece o malın hakkını verse de, aklın, beyanın ve sıhhatinin hakkını vermediği takdirde, nankörlük yapmış olur. Eğer bir insan konuşamıyorsa, kalemi vardır. Böyle biri de kaleminin hakkını vermese; bir

diğeri iyi düşünür ve fevkalâde fikrî kabiliyeti vardır, o da bunun hakkını vermezse, bu kimseler haksızlık yapmış ve Allah'a karşı nankörlük etmiş olurlar. Herkes, Cenâb-ı Hak, kendisine ne vermişse, o nispette bunlarla O'nun yolunda olmalı ve O'nu anlatmalıdır.

Bir bişaret olarak şunu da söyleyebilirim: Bir insan diğer lütuflarla alâkalı bir şükür vazifesi yapmıyor da, sadece malî durumu müsait olduğundan malıyla yardım yapıyorsa, o da kendisine düşen vazifenin hiç olmazsa büyük bir bölümünü yerine getirmiş sayılır. Zekâtın dışında yardımlarda bulunuyorsa ki, malla yardım etmek ciddî bir fedakârlık, hasbîlik ve diğergâmlıktır ve bu çerçevede de Allah için vermenin fazileti çok büyüktür; hatta Efendimiz hadiste, *"Cömertlik bir ağaç gibidir. Kökü Cennet'te, dalları ise dünyaya sarkmıştır. Her kim, o ağacın altında yaşar ve cömertçe davranırsa, er-geç o ağacın dallarından birine tutunur ve o ağacın kökünün bulunduğu Cennet'e yükselir."* buyururlar. Bundan da anlaşılıyor ki, cömert bir insan, fâsık da olsa –inşâallah– sonunda Cennet'e girer. Yani bir insan, Allah'ı inkâr etmiyor, ama günahlara giriyor. Eğer cömertse, Cennet'e girer, deniyor. *"Cimri, Cehennem'e daha yakındır."* buyurarak cimri adam için de tehditkâr bir ifade kullanıyor Efendimiz. Bu itibarla diyebiliriz ki, cömertlik Allah'ın sıfatı olması itibarıyla, Allah, kendi ahlâkı ile ahlâklanan bir insanı Cehennem'e koymaz.

Sıfatlar çok mühimdir; insanlar Allah'ın kendilerine lütfettiği sıfatların hakkını mutlaka eda etmelidirler. Şöyle ki: İşler hep Cenâb-ı Hakk'ın lütuflarına göre ayarlanmalı, dünya işleri de unutulup ihmale uğramamalı; mü'minler kendi memleketlerinde ticarî ve iktisadî hayatta kâfirlerin esiri ve zebunu olmamalıdırlar. Bu, İslâm'ın haysiyeti adına, önemli bir tavırdır. Kur'ân'dan anladığımıza göre Allah, kâfirlerin, mü'minler üzerinde sulta kurmasından hoşlanmaz.[1]

Mü'min, her zaman dünyanın neresinde bulunursa bulunsun, kendi devrinde yaşayan insanların önünde olmalıdır. O bunu yapacak ve hep öne yürüyecektir; bunu yaparken de hayatını tanzim edip düzene koyarak Allah'a ait hakları da ihmal etmeyecektir.

Elhâsıl, mü'min, Allah'ın kendisine bahşettiği bütün kabiliyetleri O'nun

yolunda kullanmalıdır; kullanmalıdır ki, bu kabiliyet ve nimetlerin hakkını eda etmiş olsun.

1 Bkz.: Nisâ sûresi, 4/141.

YOL ARKADAŞLARIMIZI KINAMAK

Soru: Metot farklılığından dolayı bizleri tenkit eden fakat kendi metodunun yanlışlığından dolayı başlarına musibet gelen Müslüman kardeşlerimizi kınayabilir miyiz? Bunun için insan, kendi metodunun isabetliliğinden dolayı içinden sevinse mesul olur mu?

Evet, böyle biri niyetinin rengine göre mesul olur. Ancak şunu bilmekte de yarar var; millet ve hizmet konusunda, bizler de mutlak mânâda yolumuzun arızasız olduğunu iddia edemeyiz. Ayrıca musibetler de iyi-kötü herkesin başına gelebilir.

Evet, bazen bir mü'minin tuttuğu yol arızalı olur ama başına musibet gelmeyebilir. Bazen de insan arızasız bir yolda yürüdüğü hâlde pek çok musibet ile karşılaşabilir. Hatta dosdoğru yolda olan insanın başına onu elemek ve imtihan etmek için çok defa bin belânın geldiği de olur. Belânın en şiddetlisinin nebilere, sonra velilere (başka bir rivayette ulemaya), sonra da derecesine göre, diğer insanlara geldiği düşünülürse, musibetin her insana gelebileceği, dolayısıyla belâya maruz kalmanın, kişinin yürüdüğü yolun eğriliği veya doğruluğuyla çok da alâkadar olmadığı görülecektir.

Allah belâ ve musibetler ile doğru yolda olan bir insanı, daha doğru yola ve daha ileriye teşvik edebilir. Eğri bir insanı da doğru yola iletmek için tenbihte bulunabilir. Yani Cenâb-ı Hakk'ın icraatını anlamak çok zordur. Herkes belâyı seviyesine göre, kendisine gönderilmiş bir sinyal kabul etmeli ve ona göre "Hazır ol!" vaziyetine geçmelidir. Tabiî belirttiğimiz bu düşünce herkesin kendine bakması açısından çok önemlidir. Başkalarının başına gelen belâ ve musibetleri, kendi yoluna uymadığından ve kendi yolunun dışında bir yol takip ettiklerinden dolayı maruz kaldıkları şeklinde kabul etmek en basit mânâsıyla nâmertliktir. Böyle bir düşünce, mü'minin mürüvvetiyle telif edilemez. Hele bunu "Oh oldu!" şeklinde ele alma, –neûzü billah– Müslümanlık ile kat'iyen telif edilemez. –Hafizanallah– Allah o musibeti döndürür de böyle diyenin başına çevirir. Hatta yüzde yüz gittikleri yol arızalı olan insanların başına gelen belâların başka bir sebepten dolayı değil de sadece bu sebepten dolayı onların başına geldiğini düşünmek de yine bir nâmertlik ve kadirnâşinaslıktır.

İnsan bir mü'mine karşı daima mürüvvetli, gönülden olma mecburiyetindedir. Bu zaviyeden bakıldığında gelip evimizi bassalar, bizi dövseler ve hukukumuza tecavüz etseler ve giderken başlarına bir belâ gelse, "Oh oldu!" dememek gerekir. Böyle birinin o anki hislerine mağlup olarak muvakkaten bir sızlanması ve feveranı olsa da, sonra nedamet etmeli ve "Aman yâ Rabbi! Pişman oldum! Sana sığınırım!" demelidir.

Mü'minin başka bir mü'mine karşı olan tavrı hep böyle olmalıdır ve ona düşen şey de budur. Çünkü –inşâallah– bir gün onunla Sırat'ı beraber geçecek, Cennet'e beraber girecek ve yüz yüze bakışacağız. Orada içimizdeki o müzmerâtın hortlaması her zaman bahis mevzuu olabilir. Düşündüğümüz ve tasarladığımız şeyler o gün önümüze bir bir dökülebilir –ki dökülme ihtimali vardır– işte o zaman çok mahcup oluruz. Zira Cenâb-ı Hak, *"Gün gelir, bütün gizli haller ortaya dökülür."*[1] buyurmaktadır. Settâru'l-Uyûb olan Hz. Allah, bizim ve başkalarının kusurlarını da setretsin inşâallah..!

Meseleye başka bir açıdan bakıp şunları söylemek de mümkündür: Mü'min, çok kerim ve çok âlicenâp olmalı ki, o da, cenâbı en âlî olan Allah tarafından değişik lütuflara mazhar olsun. Hatta iyi bir mü'min hep şöyle düşünmeli ve demelidir:

Allahım! Bu insanlar bana bazı hususlarda kötülük ve nâmertlik yaptılar. Ben bunları bağışladım. Ben de Sana karşı kulluğumda tam mert olamadım; ey Halîm ve Selîm olan Rabbim! Sen de beni bağışla!"

Evet, Allah'a giderken vesile edinmek gerekir. Mü'min bu meseleyi bile bir vesile ittihaz etmeli, onunla Allah'a dehalette bulunup O'nun gölgesi altında Allah'a sığınmalıdır.

Evet, yol ve metot farklılığının mü'minleri birbirlerine düşürmemesi lâzım geldiği gibi, diğer mü'min kardeşlerimizi bu türlü levme (kınamaya) da götürmemesi gerekmektedir. Dahası diğer kardeşlerimizin başına gelen musibetleri onların tuttukları yolun bir neticesi gibi görmek aynı zamanda kaderi de tenkit etmek demektir. Bu tür düşünceler Müslümanlık akidesine ters olan düşüncelerdir. Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm), *" 'Lev' demeyin, zira o helâktir, o Şeytanın işine kapı aralar."* buyurmaktadır. Dolayısıyla "Onlar

şöyle şöyle yapsalardı şunlar başlarına gelmezdi.” gibi düşüncelere kapılmak, şeytanın yoluna girmenin birer işaretidir.

Mü’minler olarak bilmeliyiz ki, bu mânâda geçmişin muhasebesi yapılmaz. Geçmiş sadece ders alınsın ve ileriyi aydınlatsın diye mütalâa edilir. Hele başına musibet gelen bir mü’minin hâline sevinme, kaderi tenkidi de tazammun ediyorsa, kat’iyen tecviz edilemez.

1 Târık sûresi, 86/9.

HER DEVRİN BİR VAZİFESİ VARDIR

Soru: Ulü'l-emre itaat, anaya babaya itaatten önce mi gelir? Ulü'l-emirden kasıt kimlerdir?

Müslümanlıkta çeşitli meseleler, belli devirlere göre ağırlık kazanır. Ancak daima ağır olan ve ağırlığını her dönemde hissettiren bir mesele vardır ki, o da erkân-ı imaniye ve İslâmiye'dir. Derecesine göre bu rükünlerden hangisi en büyük ve en hayatî ise o en büyüktür ve her dem ağırlığını koruyan bir meseledir. *"Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah"* hakikati her zaman ağırlığı söz konusu olan bir meseledir. Bu meselenin halledilmediği ve gönüllere mâl edilmediği bir dünyada namaz, oruç, hac, zekât, iktisadî ve içtimaî yapı gibi diğer meseleleri halletmek mümkün değildir.

İslâm'da, yapmakla mükellef olduğumuz şeylerin yanında, bir de yapılması gerekli olan bu şeylerin yerine getirilmesi adına "müeyyidat" unvanıyla bir müessese vardır. Mânevî cihad ve emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker gibi vazifeler müeyyidattandır. Bunlar, dinî hayatın yaşanması adına çok önemlidirler. Bu müesseseler, faaliyetlerini icra etmedikleri zaman, dinî hayat da yaşanmaz olur. Binaenaleyh zaman olur, namaz ihmale uğramış olur; işte bu sebeple o, en mühim mesele hâline gelir. Başka bir zaman gelir –Hz. Ebû Bekir devrinde olduğu gibi– zekât ehemmiyet kazanır. (Evet, onun devrinde meydana gelen irtidat hâdiseleri, büyük bir kısmı itibarıyla zekâta dayanıyordu. O dönemde bazı insanlar, "Namaz kılalım, oruç tutalım ama zekât vermeyelim." diyorlardı.) Zaman gelir, emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker ehemmiyet kazanır; zaman gelir, anne ve babaya hürmet ayaklar altına alınır; bu sebeple de anne-baba hukukuna riayet ehemmiyet kazanır. Başka bir zaman gelir ki, o zamanda da ulü'l-emir, yani büyüklerimiz, bizi cihada sevk ederler. İşte o zaman da kendi hayatiyetimiz ve devletimizin bekası için maddî mücahede ehemmiyet kazanır.

Görüldüğü gibi her dönemde, diğer zamanlara nispeten en çok ihmal edilen esaslar daha bir önem kazanmış ve üzerinde durulmuş. Meselâ hadislerin tedvin edildiği, ilmin ve İslâmî hayatın ön plana çıktığı, her yerleşim biriminde onlarca âbid ve zahidin olduğu bir dönemde bir müceddit ve aynı zamanda

devlet başkanı olan Ömer b. Abdülaziz, devlet yapısında tecdit yapmış ve bu hususu öne çıkarmış. Demek ki Ömer b. Abdülaziz, kendi zamanında devlet yapısının sıhhat kazanmasını en önemli bir mesele olarak görmüş ve bütün himmetini bu hususa teksif etmiş...

Yunan felsefesiyle alâkalı kitapların boy boy tercüme edildiği, bir mânâda efkârın bozulduğu, bulandığı, çeşitli bâtıl düşüncelerin Müslümanların içine girdiği, tasavvuf mektebinin neoplatonizmin tesiri altında kaldığı, Batılı ifadesiyle panteizm ve monizm mânâsında sapıkça bir vahdet-i vücud anlayışının yaygınlaştığı bir dönemde yetişen İmam Gazzâlî Hazretleri, bu çarpıklıkları izale etme istikametinde mücadele verdi. Zira o dönemde ilk planda yapılması gerekli iş, akâid-i hâkka-i İslâmiyeyi tahkim etmek, bâtıl Yunan düşüncesini içimizden söküp dışarıya atmak, İslâm düşüncesini ihya etmek ve kendi kaleme aldığı *"İhya-u ulûmiddin"*in mevzu olarak aldığı meseleleri nescetmekti. O da bunu yaptı ve bütün himmetini bu uğurda harcadı.

İmam Rabbânî devrinde ise Müslümanlar arasında, bilhassa İran ve Hindistan'da düalist bir düşünce hâkimdi. Bu, kadimden bu yana Hintlilerin seslendirdiği bir düşünceydi. Buna göre nur ve zulmet gibi biri karanlık, biri de aydınlık iki ilâh vardı. Bunun dışında bir de o dönemde, bedenin ölümünden sonra yeni bir cesede bürünerek yeryüzüne geri dönmesi şeklinde tarif edilen bir tenasüh akidesi mevcuttu ki bu inanç, bazı tasavvuf ekolleri içine de girmişti. İşte İmam Rabbânî de kendi devrinin bu hastalıklarını çok iyi teşhis ederek onları tedavi etme adına bütün cehd ü gayretini o istikamette ortaya koydu.

Bugün ise iman ve İslâm'a ait meseleler ayrı bir önem kazanmıştır. Böyle bir mesele yanında anneye ve babaya ait hukuk veya ulü'l-emre karşı olan durum çok ehemmiyetsiz kalır. Zira iman, farzlar ötesi farz olan en birinci meseledir. Zira bu mesele ihmal edildiği zaman, ne erkân-ı imaniye, ne de erkân-ı İslâmiye kalır. Binaenaleyh bu mevzuda, çok ciddî tahşidat yapılmalıdır. Hatta bu mevzuda anne ve babalar, bazen evlâtlarının önünü alıp onları engelleyebilirler; onları dünyaya yönlendirmeyi düşünebilirler. Ancak böyle bir konuda evlâtlar da, anne ve babalarını idare edip, onlarla irtibatlarını

koparmadan mutlaka vazifelerini yerine getirmelidirler.

Bizim ölçülerimiz içinde ulü'l-emre itaat de önemli bir yer işgal etmektedir. Bu da lâakal onlara baş kaldırmama şeklinde bir tavırla da gerçekleşebilir. Zira isyan etme başka, her şeyde onları dinleme ve itaat etme tamamen başkadır. İkisini birbirine karıştırmamak gerekir. Mü'minler, asi olamaz. Onlar, asayişin bekçileri ve nizamın yanında kimselerdir; her şeyi huzur, nizam ve âhenk içinde yapmayı severler.

İDEAL DAVA ADAMI

Soru: İdeal bir fikir ve dava adamı nasıl olmalıdır? Fikir ve dava adamlarının özellikleri nelerdir? Asrımızda dava adamı var mıdır?

İdeal bir fikir ve dava adamının anlatılması –hem bizim ufkumuzu aşkın bulunması, hem de kavrayamadığımız bir durum olması itibarıyla– ve özellikle günümüzde bütün detayları ile vicdanlara intikal ettirilmesi zor olsa gerek. Dolayısıyla da bize nazarî planda küçük bir iki şeyi anlatmak kalıyor.

Dava adamı her şeyden önce bir “idrak insanı”dır. O, yaptığı yapacağı her işin önünü sonunu çok iyi düşünür; hiçbir zaman karambola adım atmaz ve aslında onun plansız hiçbir işi olmaz.

Dava adamı gönül verdiği dava uğruna, kendi öz nefsine kadar her şeyi feda etmeye hazırdır ve bu hususta o, çoktan aklını, nefsini ve ruhunu ikna etmiştir bile.

Dava adamı kendisini, başkalarını yaşatma zevkine adamış, nefsî haz ve zevklerinden sıyrılmış bir insandır. O, günde elli defa seve seve davası uğrunda ölüme katlanmaya hazırdır ama körü körüne, hemen ölüme koşmak ve kendini ölüme atmak gibi düşüncesizce şeylerden de uzak bir basiret insanıdır. Zira dava adamı, sadece bir fedaî değildir. Hele bir gösteriş budalası asla.. o her gün davası uğruna gördüğü, müşâhede ettiği acı manzaralar ve gelecek adına milletini tehdit eden şeyler karşısında bin defa ölür, bin defa dirilir ve bir kere ölmekle kurtulmayı asla düşünmez. Bazen kendisini feda edip bir kere ölen insanlar arasında çok defa hayattan bıkmış kimseler de bulunabilir.

Dava adamı tepeden tırnağa hayat doludur. Yaşamanın önemli olduğunun da farkındadır; ama o, diriliş eridir ve hayatı gibi diğer değerli şeylerini de, öldürmeye değil yaşatmaya bağlamıştır.

Her fedakâr insan dava adamı olamadığı gibi, her ideal insan da dava adamı olamaz. Belki o bir idealist olabilir; zira dava adamı olmak, ayrı bir kısım vasıflar ister.

Dava adamı ne yaptığını ve yapacağını çok iyi bilen biridir. O, “Hele şöyle bir yapalım da ne oluyor görelim.” mülâhazasıyla hareket etmez. Düşünür, istişare eder, planlar, sonra yapar ve ömrünü yap-sök’le tüketmez.

Bu vasıflarla kâmil mânâda muttasıf olan en büyük dava adamı şüphesiz ki, Hz. Muhammed'dir (sallallâhu aleyhi ve sellem). Şimdi O'nun örnek hayatından bir kısım kesitler sunarak yukarıda icmalen bahsettiğimiz dava adamı portresini çizmeye çalışalım:

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayat-ı seniyyelerine baktığımız zaman, O'nun çok kritik dönemlerde dahi ani ve isabetli kararlar verdiğini görürüz. Meselâ, Allah Resûlü, ashab-ı kiramın bir kısmının işkence altında bulundukları Mekke'den, Habeşistan'a hicret etmelerine müsaade etmişti. Başkaları belki bunu ilk bakışta anlayamayabilirdi. Hatta yanlış yorumlara bile girebilirdi; ama Efendimiz'in anlayışına göre onlar Habeşistan'a gitmekle, hem Mekke'deki baskıdan kurtulacaklar, hem de orada Müslümanlığı duyuracaklardı. Nitekim öyle de oldu ve Habeş kralı Necaşi bile Müslüman oldu.

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatında, ilk anda anlaşılamayan, ama anlaşıldığında da O'nun ne kadar büyük bir dava adamı olduğunu gösteren bir başka büyük olay da Hudeybiye sulhüdür. İzzet, şeref ve haysiyetiyle oynandığı Hudeybiye'de O (sallallâhu aleyhi ve sellem), tam bir dava adamı olarak hareket etmiştir. Şayet O, orada ashab-ı kiramın önünü açsaydı, onlar İrem barajı gibi bütün müşrikleri sele vereceklerdi; belki o selin önünde kendileri de sürükleneceklerdi. Ama Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) böyle bir şeye meydan vermedi. Hemen Allah'ın emriyle ve O'nun muradı istikametinde bir karar verdi ve bir anlaşma yaptı. Belki bu anlaşmada Müslümanların onur ve şerefi kırılacaktı ama kat'iyen kan dökülmeyecekti ve Uhud'da, Hendek'te müşriklerle açılan ara biraz daha açılmayacak, problem, olduğu yerde dondurulacaktı. Müşrikler gelecek sene Müslümanlara Mekke'ye girme imkânı verecekler ve böylece sahabe de Müslümanlığı anlatma fırsatı bulmuş olacaktı. Dahası bu insanlar akrabalarının yanına gidecek ve aile yakınlığı içinde dinlerine ait meseleleri çok rahatlıkla anlatabileceklerdi. Hem Mekkelilerle böyle bir anlaşma yaptıklarından dolayı çok rahatlıkla Arap yarımadasında çeşitli kabilelere Müslümanlığı anlatma fırsatı da bulmuş olacaklardı. Çünkü Mekkelilerden artık herhangi bir tehlike gelmesi söz konusu

değildi. Ayrıca, bu esnada Allah Resûlü çeşitli meliklere, hükümdarlara mektuplar yazacak, adamlar gönderip onlarla meşgul olma imkânı bulacaktı.. ve bu arada kendi sistemini kuracak ve her şeyi sağlama bağlayacaktı.

Bu sergüzeştinin tafsilâtı şöyledir: Allah Resûlü Mekke-i Mükerreme'nin önüne kadar gitmiş, ashabıyla Hudeybiye'de konaklamış; O, umre yapmak niyetindeyken birdenbire karşısına düşman çıkınca, bütün bunları düşünerek bir anda o duruma göre bir karar vermişti ki, bu O'nun ne büyük bir dava adamı olduğunu göstermeye yeter zannederim. Zira bu öyle bir karardı ki ilk anda pek çok kimseye ters geliyordu ve tereddüt yaşayanlar oluyordu; kendisine can u gönülden bağlı olan Hz. Ömer bile ilk anda bunu tam idrak edememişti. Bu arada, konuyu anlamayan başkaları da vardı. Hatta belki Hz. Ebû Bekir de ilk anda idrak edememişti. Ne var ki, onun farklı bir idrak seviyesi vardı; O, Efendimiz'e bilâ kayd u şart teslimiyet içindeydi. Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekir'in yanına gelmiş ve, "Efendimiz, Allah'ın peygamberi değil mi?" diye sormuştu. O da "Evet, Allah'ın peygamberidir." diye cevap vermişti. Sorular devam etmiş: "Pekâlâ karşımızdakiler kâfir değil mi? Allah bize zafer ve fütuhat vaad etmiyor mu?" O, bu sorulara da "Evet!" cevabını verdikten sonra eklemişti: "Fakat ey Ömer unutma! O, Allah'ın peygamberidir; ne yapıyorsa O, yaptığının farkındadır."

Evet, ilk planda bu işe Hz. Ömer'in de aklı ermemişti ama aklı erdiği andan itibaren de bu cüz'î muhalefetini her hatırlayışta büyük bir nedamet duymuştu. Kim bilir o, bu yolda, ne sadakalar vermiş, ne oruçlar tutmuş ve ne istiğfarlarda bulunmuştu!

Hudeybiye'de sadece Hz. Ömer değil, ashab-ı kiramın pek çoğu maddî mücadeleden yanaydı ama Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), doğru bildiği yolda ısrar ediyordu. Ashabın bütünü, kılıçlarını kınlarından yarısına kadar çıkarmış hücum emri beklerken, O (sallallâhu aleyhi ve sellem) hep ısrar ediyordu. Çünkü Efendimiz, Allah'ın izni ve içini aydınlatmasıyla verdiği kararın kesinlikle isabetli olduğuna inanıyordu. Nitekim tarih şahittir ki, O kararında yerden göğe kadar haklıydı.

O yüksek fetanetten değişik birkaç kare daha: Uhud'da ve Huneyn'de çok

şiddetli bir düşmanla karşılaşılmıştı ama Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) hiç mi hiç sarsılmamıştı. Uhud'da en güzide ashabıyla birlikte yaralanmış ancak düşmanları yeniden takip meselesi söz konusu olunca hiç duraklamamıştı: O esnada hiç kimse tek başına yürüyecek güce ve iktidara sahip değildi. Bazıları ancak birbirlerini destekleyerek yürüyebiliyordu. Neredeyse hepsi yaralı idi. Fakat Efendimiz hiç sarsılmamıştı; Bedir'e çıkıyor gibi yine düşmanı takibe koyuldu ve çok yerinde bu hareketiyle müşriklerin kuvve-i mâneviyelerini kırdı. Huneyn'de de benzer şeyler vuku bulmuş ve muvakkat bir geri çekilme söz konusu olmuştu. Aslında Huneyn'deki ok yağmuruna herkes gibi O da maruzdu. Ancak O hiç fütur getirmeden atını ileriye sürüyor ve *"Ben, Allah peygamberiyim, bunda yalan yok, Ben, Abdulmuttalib'in torunuyum."* diyordu. Hz. Ali gibi bir "Haydar-ı Kerrar" şöyle anlatır O'nun bu durumunu: "Biz muharebe meydanlarında sıkıştığımız zaman, O'nun himayesine sığınırdık."

O'nun ayrı bir derin yanı da şudur: O, dünya mâmelekine sahip olduğunda da hiç tavrını değiştirmedi. Nasıl fakir olduğu zaman fakirdi, aynı şekilde yığın yığın hazineler karşısında da hep bir fakir gibi davranmasını bilmişti. Hz. Ömer (radıyallâhu anh), bir gün Allah Resûlü'nün huzuruna girdiğinde, Efendimiz yattığı hasırın üzerinde doğrulmuştu ve bir tarafında hasır izi görünüyordu. Hz. Ömer (radıyallâhu anh), bu manzara karşısında rikkate gelmiş ve ağlamıştı. Allah Resûlü niçin ağladığını sorunca da o, "Yâ Resûlallah! Şu anda kisralar, krallar saraylarında kuş tüyünden yataklarında yatarken, Sen, sadece kuru bir hasır üstünde yatıyorsun. İşte buna ağladım." cevabını vermişti.

Bunun üzerine Allah Resûlü, Ömer'e şu karşılıkta bulunmuştu: *"İstemez misin, yâ Ömer! Dünya onların, ahiret de bizim olsun."* Başka bir rivayette ise şöyle buyurduğu nakledilmektedir: *"Dünya ile benim ne alâkam var! Ben bir yolcu gibiyim. Bir ağaç altında gölgelenen, sonra da orayı terk edip yoluna devam eden bir yolcu."* Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatının sonuna kadar da hep aynı şekilde yaşamıştı. Dahası vefat ederken de üzerinde sadece yamalı bir hırka vardı.

Hakikî dava adamı olan Efendimiz ne işin başında ne de muvaffak olduğu

zaman tavrını hiç mi hiç değiştirmemişti. Bir Batılı, büyük insanları sıraya koyarken mealen şöyle der: “Dünyada birçok kimse başlangıçtaki durumlarını, muzaffer ve muvaffak olduktan sonra koruyamamışlardır. Bunun tek bir istisnası vardır; o da Hz. Muhammed’dir. O, işe nasıl başlamışsa ulaştığı en son noktada da aynı seviyeyi korumuştur.” O, nasıl ilk devirlerde yumruklanırken, Mekke’den işkenceyle kovulurken insanca davranmış, şefik, refik bir habib gibi hareket etmişti, aynen öyle de Mekke’ye muzaffer bir fatih olarak girdiğinde de hiç değişmemişti.

Zira O, nefsi için yaşamıyordu; hep başkaları için yaşıyordu. Başkalarına karşı vazifesi bittiği andan itibaren de artık dünyadan gitmeyi mukadder görüyordu. Yani O, vazifesi bittikten sonra dünyada bulunmasının mânâsız olduğu kanaatindeydi. Öyle ki henüz Mekke döneminde, cinler de kendisine inandıktan sonra O, İbn Mesud’a şöyle demişti: *“Galiba bundan sonra ömrüm vefa etmez, ey Abdullah; ben herhâlde öleceğim...”* İbn Mesud, “Neden yâ Resûlallah?” diye sorunca da, şöyle cevap vermişti: *“Allah, insanlar ve cinler sana inanacaklar diye vaad etmişti. Görüyorsun ki, şimdilerde Mekke’de çok insan var. Şimdi cinler de inandılar. Demek ki artık benim vazifem bitti.”*

Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) halkasında da Allah Resûlü’yle aynı duygu ve düşünce içinde yaşayan nice insan yetişmişti ki, bunlar hep yaşatmışlar; yanmış ve ateşleri söndürmüşlerdir. Maddî-mânevî füyûzat hislerinden fedakârlıkta bulunarak hep başkaları için soluklamış, başkaları için koşmuş, başkaları için var olmuşlardı...

Efendimiz’den sonra günümüze kadar da aynı hava ve atmosfer içinde ve aynı iklimde yetişmiş birçok kamet-i bâlâ görmek mümkündür. Zaten onlar olmasaydı, din o güzel şekliyle ve kendine has orijiniyle temsil edilemeyeceğinden dolayı şimdiye kadar çoktan –hafizanallah– enkaz hâline gelecekti. Ama bu dini gönderen, sonra da koruma işini kendi üzerine alan Allah, Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile teyit ettiği bu dini, kıyamete kadar, Muhammedî büyük zatlarla desteklemiş ve günümüze getirmiştir. Bundan sonra da bunu yine dava adamı ruh ve şuuru içinde, çok büyük ve yüce kametler, dinin ruhuna uygun bir şekilde temsil edecek ve bizden

sonraki nesillere intikal ettireceklerdir.

Buraya kadar söylenenler, büyük bir insan ve en büyük dava adamının, dava adamlığı vasfına dair içimizde inşirah hâsıl edecek tablolardı. Herhâlde esas anlatılması gerekli olan husus şuydu:

Efendimiz ile başlayan bir dönem, çeşitli kimselerin elinde hakkıyla korundu ve günümüze kadar bütün canlılığıyla intikal etti. Eğer günümüzde de aynı ruh, aynı azim ve inançla; aynı şuur, aynı hasbîlik ve diğergâmlıkla bu işe sahip çıkmazsak, günümüze kadar elden ele emanet olarak intikal eden bu davanın –Allah muhafaza buyursun!– enkaz hâline gelmesi mukadderdir. Tabiî buna sebebiyet veren de bizler olmuş olacağız. Bence asıl üzerinde ısrarla durulması gerekli olan husus da işte budur:

Maddî-mânevî her şeyin üstünde ona olağanüstü bir ehemmiyet atfetme ve dünyevî işlerin çok çok üstünde değer verme, hatta o olmadıktan sonra yaşamanın mânâsız olduğuna inanma, dahası genç nesillere bu ufku gösterme, inandırma Rabbimiz'in bize lütfettiği her fırsatı bu istikamette yani nesillerimizin irfan hayatı adına, imana ermeleri adına değerlendirme ve bunu en büyük vazife sayma... Evet, bunun dışındaki bütün pâye, makam ve mansıplar bir hiç hükmünde olmalıdır.

Asrımızda dava adamının bulunup bulunmadığı meselesi izafî bir konudur. Belli bir ölçüde dava adamları vardır, ancak kâmil-i mükemmel mânâda dava adamının bulunacağını iddia etmek oldukça zordur. Hususiyle asrımız, bir kolektif şuur asrıdır. Fertler "ferd-i ferîd" dahi olsalar, "gavsiyet" ve "kutbiyet"i dahi temsil etseler, küfür cereyanının çıkardığı şahs-ı mânevî karşısında mukavemet edemeyeceklerinden dolayı bugün, dava adamı keyfiyet ve evsafını, dava adamına ait hususiyetleri, daha ziyade şahs-ı mânevîde aramak gerekir. Dava adamı hususiyetleri içinde kendini gösteren böylebir heyet, bir şahs-ı mânevî varsa, ideal bir dava adamına ait evsafi onlar gösteriyorlar demektir.

FEDAKÂRLIKTA ÖLÇÜ

Soru: Fedakârlıkta mantığın ölçüsü ne olmalıdır?

Bizce fedakârlık, insanın nefsi, malı, onuru hatta izzeti adına bir kısım şeylerden vazgeçmesi, onları daha ulvî ve yüce hakikatlere feda etmesi demektir ki, bu konuda feda edene fedakâr, o ameliyeyi yapmaya da fedakârlık denir. Meselâ, yüce dinimizin i'lâsı için, daha doğrusu ufkumuzda parlaması ve şehbal açması adına fert ve toplum olarak onu i'lâya koşma; icabında bu mevzuda yurtlar yapma, okullar açma, malımızla, canımızla bu işe destek olma birer fedakârlıktır. Tabiî ki, bütün bu fedakârlıklar, ulvî bir davayı bayraklaştırmak, yüce İslâm hakikatinin ufkumuzda şehbal açmasını temin etmek için yapılıyorsa...

Meselenin aslına bakıldığında fedakârlıkla mantık arasında bir tenakuzun olmadığı görülecektir. Hatta denebilir ki mantık, fedakârlığı teyit etmektedir. Hatta denebilir ki, insan, mantığı sayesinde daha da fedakâr olmaktadır. Ama konuyu sığ ve sathî bir düşünce ile mütalâa edenler için, fedakârlıkla mantık arasında bir zıddıyetin var olduğu söylenebilir. Meselâ; eğitim seferberliği adına pek çok kardeşimiz şu anda hemen elde edemedikleri ve sonucunu şimdi göremedikleri bir şey uğrunda büyük fedakârlıklar yapıyorlar. Sıhhatlerini ve hayatlarını âdeta bu yolda tüketiyorlar. Bu yolda çalışan, koşan ve terleyen arkadaşlara Allah da bire bedel milyonlar lütfediyor. Onlar da mazhar oldukları bu lütufları eğitim yolunda kullanıyorlar. Bazılarınca böyle bir mesele, aklın zâhirî nazarında ve derinlemesine düşünemeyenlerin gözünde mantığa zıt gibi görünebilir. Didinmek, çalışmak, tabiî onların nazarında, mevhum bir hakikate muhakkak bin hakikati feda etmek, mantıkla fedakârlığın –yeni ifadesiyle– çelişmesi olarak gözükebilir. Fakat aslında, mantıkla fedakârlık arasında böyle bir tenakuz söz konusu değildir.

Evet, eğer insan, gönlüyle aydınlığa kavuşmuş, kâinatın işleyişi içindeki hakikatleri ve bu mutlak akışın ahirete doğru gittiğini görmüş, daha burada iken vicdanında Cenâb-ı Hakk'ın cemalini müşâhede etmeye başlamış, dünyanın mesudane binlerce senesinin, Cennet hayatının bir dakikasına denk gelmeyeceğini vicdanında duymuş, dahası Cennet hayatının da milyonlarca

senesinin Cenâb-ı Hakk'ın cemalini bir kere görmeye eşit olamayacağını yine vicdanında hissetmişse onun nazarında dünya ve içindekilere ait her şey sinek kanadı kıymetindedir ve işte bu şuurla öteleri gören bir insanın fedakârlık yapması, kesinlikle mantıkla çelişmez, bilakis onun mantığı bu fedakârlığı sürekli teyit eder.

Şimdi Amerikalılar ve Ruslar feza yolculukları yapıyorlar. Orada bir kısım nazariyelere dayanarak bizim görme ve duyma buudlarımızın dışında bir kısım kentlerin olabileceğini düşünüyorlar. Bu insanlar, şayet bu mantıkla, bizim düşünce çizgimizin ve yaşama buudlarımızın dışında, insanlığın saadet ve mutluluğunu oralarda bulsalar, insanlığı oraya taşıma planlarına çok para harcasalar ve bazıları da bunu bugün hiç anlamasa, bu onların mantıklarına ters gelmiş olur. Hatta yeryüzünde kavga çıkarır ve derler ki: "Efendim! Afrika'daki falan kimseler açlıktan ölüyor, sizler ise bir macera uğruna Kolombiyalarla fezaya gidip geliyor ve bu işe şu kadar para harcıyorsunuz."

İşte bu yaklaşım çok sathî bir mantığın ürünüdür ve onlar bir gün bizim dünyamızın dışında mutlu bir âlem bulup insanlığımızı oraya taşıma imkânına sahip olurlar ve insanlık da gidip orada –Allah'ın inayetiyle– uzun seneler yaşama fırsatını elde edip, bu şekilde kirlenmiş ve düzensiz hâle gelmiş şu yeryüzünden kurtulmaya vesile olurlarsa işte o zaman insanlık adına güzel olan bu hizmetin mantıkla çelişir bir tarafının olmadığı anlaşılacaktır. İhtimal bizim mantık çizgimizin üstünde çok derin ve buudlu olan bu mantığa göre, bu uğurda yapılacak her fedakârlık mantıkla bir aradadır. Dolayısıyla mantığa zıt değildir.

İşte mü'min de Cennet, saadet-i uhreviye, Efendimiz'i (aleyhissalâtü vesselâm) görme ve Cenâb-ı Hakk'ın cemalini müşâhede etme uğrunda ne kadar fedakârlık yaparsa yapsın, onun yaptığı bu fedakârlıklar kat'iyen akıl ve mantığa zıt değildir. Bu mevzuda fedakârlık yapanları tenkit edenlerin çoğu, sathî bir muhakeme ile onları tenkit etmektedirler. Aslında böyle bir tenkit de her iki grubun yaşadığı dünyanın farklılığından doğmaktadır. Bu farklılığa Hasan Basrî Hazretleri şu şekilde temas eder: "Siz ashabı görseydiniz onlara "deli" derdiniz. Onlar da sizi görseydi "Bunlar Müslüman mı?" diye tereddüt yaşarlardı."

Günümüzde de bu mevzuda hizmet edenlere belki bazıları deli sıfatını yakıştıracak ve: “Bu adamlar maddî bir çıkarları olmadan ne diye böyle uğraşıp duruyorlar?” diyeceklerdir. Zira onların kendi düşünce dünyalarına göre bir insan, herhangi bir menfaat elde etmeden herhangi bir yere bir adım bile atmaz. Onların mantığı, yaşlı-başlı hasta insanların bir inşaatın başında durup amele gibi çalışmasını, başka birinin de yüzünün suyunu dökerek başkalarından para istemesini, bir diğerinin bu konuda kafa sancısı çekmesini kavrayamaz. Zira onların akılları, bu fedakârlıkların Allah’ı hoşnut etme uğrunda olabileceğini düşünemez. Bunu kavrayamadıklarından dolayı da, onların bu şekildeki farklı mütalâa ve mülâhazaları hep devam edip duracaktır.

Ama bize göre bu mesele gayet normaldir ve bizim düşünce dünyamızda en akıllı insan, hak yolunda her şeyini vermeye âmâde olan insandır. Şayet hepsini birden feda etmiyorsa, onun mukaddes bir düşüncesi vardır ki, o da şudur: “Bu malımın biraz mayası kalsın, daima bunu çoğaltayım da sürekli vereyim ve bir kere verip kenara çekilme yerine her zaman veren ve yardım eden bir insan olayım.”

Evet, esas itibarıyla fedakârlık ile mantık arasında herhangi bir zıtlık yoktur. Hatta şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki, mantık, fedakârlığı teyit eder. Bu espriyi kavrayan biri, mantığını kullanarak fedakârlık ufkunda çok daha derinliklere ulaşabilir.

GELİRKEN YOLDAN DÖNENLER

Soru: Başlangıçtaki şevk ve gayretin kaybolarak yerini birtakım ferdî ve içtimaî arızalara bırakması çok sık karşılaşılan durumlardan olduğuna göre, bir mü'minin hizmet ömrü birkaç seneden mi ibarettir? Arkadan gelenler aynı akıbetin tasavvuruyla rencide olmazlar mı?

Bir hizmetin başında, o işi başlatan fertler henüz bir imtihana tâbi tutulmamış ve hizmet dışı mülâhazalara dalmamışlarsa, onlar fevkalâde bir aşk ve şevkle vazifelerini yerine getirirler. Ne var ki, bazen bir süre sonra şevk, yerini bedbinlik ve karamsarlığa; canlılık da atalete bırakabilir.

Burada hemen şunu da ifade etmeliyim ki, bu durum herkes için söz konusu da değildir. Vazifeye başladığı ilk günkü aşk ve heyecanını sonuna kadar koruyan pek çok insan vardır. Eski devirlerden de bunun pek çok örneğini göstermek mümkündür. Meselâ Hz. Nuh'un yanında yerini alan kimseler, her zaman yerlerini koruyarak gemiye bininceye kadar onunla beraber olmuşlardır. Çocukluğundan itibaren her zaman Hz. Musa'nın yanında bulunan Hz. Yuşa b. Nun, daha sonraki yıllarda Hz. Hızır'la olan beraberliğinde, Tîh sahrasında kırk sene İsrailoğulları'nın kalbî ve ruhî hayata yükseltilme ameliyesinde ve Amelikalılara karşı verilen mücadelelerde hep Hz. Musa'nın yanında olmuştur.

Bununla birlikte zamanla şevkini kaybeden, bir mânâda huzurla müşerref olduğu hâlde geriye dönenler de az değildir. İsrailiyattan olmakla beraber derin bir hakikati ders vermesi bakımından Hz. Musa'nın (aleyhisselâm) başından geçen şu hâdise oldukça dikkat çekicidir:

Hz. Musa, kendisinden Tevrat'ı dinleyen, yıllarca arkasından koşan bazı kimselerin, zamanla geriye dönüp dağıldıklarını, dünyevî şeyler karşısında çözüldüklerini görür ve bu manzara karşısında üzülür; üzülür zira peygamberliğine inanan bazı kimseler onu terk edip yürüdükleri yoldan geriye dönmektedirler. Hz. Musa inkisar içinde ve bu işin hikmetini öğrenme sadedinde Cenâb-ı Hakk'a şöyle bir soru sorar: "Yâ Rabbi! Nasıl oluyor da bir insan Seni bilip öğrendikten sonra geriye dönebiliyor..?" Bunun üzerine Cenâb-ı Hak ona şöyle buyurur: *"Yâ Musa! Onlar gerçekten Beni bilenler değil, gelirken yoldan dönenlerdir."*

Evet, her dönemde bu şekilde yollarda dökülüp kalan pek çok insan olmuştur. Bunlar, tama, makam-mansıp sevdası, korku, tenperverlik, kalb ve ruhu maddiyata kaptırma gibi mülâhazalarla yolda takılıp kalmış ve gerisin geriye dönmüşlerdir. Bu sayılan hususlar, her devrin insanı gibi günümüzün hizmet insanları için de söz konusudur.

Bu konuda diğer bir faktör de "teşettüt-ü ârâ" diyeceğimiz hizmet sâbikûn-u evvelûnunun fikir ihtilafına düşmeleridir. Bu çok önemli bir husustur; zira önde bulunanlar arasındaki düşünce ihtilafı, arkadakilerinin de ihtilafa düşmelerine yol açar. Ki bu durum, arka saflarda bulunanların ümitlerini sarsar, yıpratır ve onların geriye dönmelerine sebebiyet verir. Bundan dolayıdır ki, önde yürüyenlerin çok kararlı olmaları fevkalâde önemlidir.

Bu itibarla da, yapılacak iş ve hizmetler, evvelâ çok iyi istişare edilmeli, iyi-kötü rizikoları ve faydaları nazar-ı itibara alınarak çok iyi planlanmalıdır. Yani herhangi bir dünyevî iş gibi o işin teknisyenleri tarafından her şey çok iyi gözden geçirilmeli, mutabakat sağlanmalı ve sonra teşebbüs edilmelidir. Bu mevzuda kesinlikle herhangi bir kusur yapılmamalıdır. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir işin mukaddematında, esbaba tevessülde kusur etmemeyi talim maksadıyla, mescide devesini bağlamadan girip "Allah'a tevekkül ettim." diyene: *"Önce deveni bağla, sonra tevekkül et!"* buyurarak bu hakikati ifade eder. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bununla şöyle demektedir: Bütün zarar yollarını tıkayıp kâr yollarını açtıktan sonra işe koyul ki, neticede kaderi tenkit etme. İşin başında esbaba riayette kusur etme ki, sonunda da "Keşke!" demeyesin.

İşin başında kusur yapıldığı takdirde, sonunda: "Keşke şöyle bir toplantı yapmasaydık!" türünden ifadelere sebebiyet verilir ki, bu da kaderi tenkit olur. Çünkü mazi ve musibetlere kader açısından bakmak icap eder. Bu mevzuda yapılan herhangi bir tenkit ise kadere taş atmak demektir. Kadere taş atan ise kendi başına taş atmış olur. Bu itibarla, hizmet öncüleri kat'iyen kusur etmemeye bakmalı ve mutlaka istişareye riayet etmelidirler. Zira her geriye dönüş, bir kısım fikir ayrılıklarına sebebiyet verir. Bunu bölünmeler takip eder ve o güne kadar yapılanlar bir bir yıkılır gider.

Allah, yapacağı işlerle alâkalı her şeyi Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) önüne ayân beyan sermiş, O da her şeyi açık seçik olarak görüp adımını ona göre atmıştır. Bunda, kimsenin zerre kadar şüphesi olmamalıdır. Bununla beraber O (sallallâhu aleyhi ve sellem), Bedir, Uhud ve Hendek'te ashabıyla istişare etmiş ve onların reyinin ağır bastığı istikamette tercihte bulunmuştur. Bu, O'nun bir prensibiydi. O, bir cephede kendiyle bulunan kimselerin ruhlarının da orada bulunmasını arzu ediyordu. Zira ruhu O'nunla beraber olmayan bir insanın bedenini götürmesinin de bir mânâsı yoktu.

Bu mânâda Allah Resûlü, İbn Cahş'ı seriyenin başında askerî bir operasyon için Mekke yakınlarında bir yere gönderirken ona sıkı sıkıya tenbihatta bulunuyor ve yanına aldığı adamlarla Mekke'nin önüne kadar gitmesini, beraberindekileri hiçbir şekilde zorlamamasını ve isteyenin evine dönebileceğini söylüyordu…

Evet, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) istişareye çok önem verirdi; Uhud savaşı öncesinde de ashabını toplayıp istişarede bulunmuşlardı. Ashab-ı kiramın gençleri, "Yâ Resûlallah! Bedir'de olduğu gibi dışarıya çıkalım. Onlarla göğüs göğüse çarpışalım. Bizi bu şereften mahrum etme!" demişlerdi. Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) niyeti müdafaa harbi idi. Aslında bu, Allah Resûlü'ne, gördüğü bir rüya ile gösterilen bir stratejiydi. O, rüyasında zırhının içine girdiğini, bir kısım sığırların boğazlandığını ve kılıcının ağzında bir kırılma olduğunu görmüş ve bu rüyayı kelimesi kelimesine şöyle tabir buyurmuşlardı:

"Bu zırh bizim için Medine'nin içidir, gelin müdafaa harbi yapalım. Onlar bize saldırsınlar, biz onları burada karşılarız. O boğazlanan sığırlar, benim ashabımdır; gelin oraya gitmeyelim. Kılıcımın ağzından bir parçanın kopması ve diş atması, yakınlarımdan birinin ölmesi demektir."

Evet, Allah göstermiş, tenbihte bulunmuş ve Habib'ine bir sinyal vererek, "Onlara karşı müdafaa harbi yapın!" demişti.

Ancak, bütün bunlara rağmen Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) istişarede genelin görüşünü esas alarak zırhını ve silahlarını kuşanmıştı. Sonra ashabın büyükleri meselenin farkına varıp gençleri ikna etmiş ve Efendimiz'e

gelerek, “Yâ Resûlallah! Gençlerimiz ısrarlarından vazgeçtiler. Siz, nasıl emir buyurursanız öyle yapalım.” demişlerdi. Ama Allah Resûlü, *“Bir Peygamber, bir meselede karar verdikten sonra artık geriye dönmez.”* diyerek istişarede alınan kararı uygulamaya koymuştu. Şüphesiz bunda da pek çok hikmet vardı…

Evvelâ, Efendimiz dışarıya çıkmayıp da Medine’nin içinde müdafaa savaşı verseydi, bunun üzerine de müşrikler, Hendek’te olduğu gibi etraflarını muhasara etselerdi, bazıları “Peygamber dışarıya çıksaydı, Bedir’deki gibi biz de ganimet alırdık.” diyebilirlerdi. Efendimiz’in tedbiri mevzuunda akıl vermeye kalkma, O’nun tedbirini tenkit etme de –İmam Şafiî’nin nokta-i nazarına göre– küfre girme demekti. O, tedbirinde kat’iyen tenkit edilemezdi.

Allah Resûlü istişare neticesine göre karar verip Medine dışına çıkmıştı. Karar verdikten sonra geriye dönseydi, ihtimal teşettüt-ü ârâya sebebiyet verilecekti ve sahabe arasında fikir ayrılıkları olacaktı. Bazıları, “Peygamberimiz, fikrinden vazgeçirildi.” diyeceklerdi. Hâlbuki karar verdikten sonra fikrinden vazgeçmek, bir irade zaafı ifadesidir ve O pâk dâmen, bu tür şeylerden fersah fersah uzaktır. Bunlar, basit hareketler değildir ve İslâm tarihinde çok mühim hâdiselerdendir. Bu itibarla, işin başında çok iyi düşünmek, isabetli karar vermek ve daha sonra da geriye dönmemek asıl olmalıdır. Zira her geriye dönüş, bir kısım insanların da dökülmesi demektir.

Netice itibarıyla diyebiliriz ki, şayet hizmet kervanı içinde dökülen insanlar varsa, öncelikle bunlar bu meseleyi çok iyi hesap edememiş ve sonra da dayanmasını bilememiş, darılmış, geriye dönmüş kimselerdir. Ne var ki, hizmet öncülerinin hesapsızlığı bununla da kalmaz; o, bazen bir ülkeyi bütün bütün alır götürür.

Bu sorunun sonunda, insanın içinde inkisar hâsıl eden şöyle bir ifade de var: “Bir hizmet insanının hizmet ömrü birkaç seneden mi ibarettir? Böyle ise arkadan gelenler aynı akıbetin tasavvuruyla sarsılmazlar mı?”

Evet, hizmet ömrü, birkaç seneden ibaret olanlar vardır. Bu faaliyetler –Allah’ın tevfik ve inayetiyle– ihlâs ve Allah’ı hoşnut etme esasları üzerine planlanmıştır. Bu itibarla da bu yolda samimiyet ve ihlâsla yürüyemeyenler döküleceklerdir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), Medine-i Münevvere

için *"Medine, tıpkı bir körüğün cürufu ayırması gibi insanların kötüsünü iyisinden ayırır."* ifadelerini kullanmaktadır. Medine'nin hususiyeti mahfuz, konu umumîdir; günümüzde de imana ve Kur'ân'a hizmet eden kimseler arasında ihlâsını koruyamayanlar zamanla elenecek ve döküleceklerdir ve bunu değiştirmeye de kimsenin gücü yetmeyecektir. Ancak niyazımız odur ki, Rabbimiz, bir adımlık dahi olsa imana ve Kur'ân'a hizmet edenlerin ayağını kaydırmasın ve onları her zaman muhafaza buyursun!

Cenâb-ı Hak, her büyük davanın, temellerinin atıldığı dönemlerde ham ruhların elenmesi için o dava müntesiplerini değişik imtihanlara maruz bırakır. Çünkü temelde elenmeyen ham ruhların, daha sonra meydana gelebilecek çetin imtihanlar karşısında elenmeleri söz konusu olacaktır ki, bu da tam felaket demektir. Bu sebeple işin bünyesine esas teşkil edecek insanların, dönmeyenlerden olması için bir kısım elenmelerin olması zarurîdir. Bediüzzaman'ın, etrafındakilere eleneceklerini, hasların hamlardan ayrılacağını söylemesini hatırlatmakta da yarar var.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında da bu tür elenmeler olmuştur. Meselâ Ureyne kabilesinden bir grup insan Medine'ye gelip bir tür mide rahatsızlığından dolayı hasta olduklarını söyleyip şifası için Efendimiz'den yardım etmesini istemişler; Allah Resûlü de, *"Sadaka develeri var. Gidin, onların sütlerinden için."* demişti. Onlar da Efendimiz'in işaret buyurduğu yere gidip dediklerini yerine getirip şifa bulmuşlar; ama ardından da develerin çobanlarına türlü türlü işkenceler yapmış, hatta gözlerini çıkarıp öldürmüş sonra da çekip gitmişlerdi.

Bu haberi alan Allah Resûlü hemen bunları kısa bir süre içinde yakalatmış, "kısas" uygulatmış ve bunun üzerine *"Medine, tıpkı bir körüğün cürufu ayırması gibi insanların kötüsünü iyisinden ayırır."* buyurmuşlardı. Medine tıpkı bir körük gibidir. Nasıl ki, körük, kömür ve demirin isini pasını silip temizler, aynen onun gibi Medine de pis ruhlu insanları temizleyip bünyesinden atıverir. Medinemisal aynı misyonu taşıyan şehir ve toplumların da aynı hususiyetlere sahip olması her zaman mümkündür.

Elenenlere örnek olması açısından Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem)

inanmış, O'nun yanında bulunmuş Reccâl isimli şahsı da hatırlatalım; bu şahıs, daha sonraki yıllarda Yemame'de yalancı peygamber Müseylimetü'l-Kezzab'ın saflarında mürtet olarak öldürülmüştür. Bu misalleri çoğaltmak mümkündür.

Evet, bunun gibi her dönemde elenen pek çok insan olmuştur. Bugün olduğu gibi yarın da olmaya devam edecektir. Bu hususta kimsenin teminatı yoktur. (Allah bizi muhafaza buyursun!) Bu mevzuda "Ön saflarda koşuyoruz." türünden düşüncelere kapılmamak gerekir. Böyle bir düşünce yerine, "Birer nefer olarak bu işe intisap ettik. Gelecekte yeşerecek bir bahçeyi suluyoruz." demeli ve "Rabbim, sağlam ellere teslim edeceğimiz ana kadar bizi takatimizin fevkinde imtihanlara tâbi tutmasın!" dileğinde bulunmalıyız.

Şimdi meselenin esasına gelelim. Bu tür hareketlerde şevk ve gayretin kaybedilip yerini birtakım ferdî ve içtimaî arızalara bırakması çok sık karşılaşılan bir durumdur. Bu durum, insanın içine âdeta bir tortu gibi oturmakta ve zayıfların ümitlerini kırmaktadır. Bunun önüne geçebilmek için şu esaslara dikkat etmek gerekir:

Her şeyden evvel, buraya kadar arz edilen meseleleri nazar-ı itibara alarak, imana ve Kur'ân'a hizmet yolunda asla ümitsizliğe düşülmemelidir. İnanan bir insan, tek başına da kalsa: "Allah benimle beraber olduktan sonra, O'nun tevfikiyle her işin üstesinden gelirim." duygu ve düşüncesi içinde olmalıdır. Nitekim Kur'ân-ı Kerim Hz. İbrahim'e *"Tek başına bir ümmetti."*[1] demektedir.

Haddizatında Hz. İbrahim tek bir fertti ama onun himmeti, bütün insanlığı içine alacak kadar genişti. O, bütün dünyayı kucaklama azm ü gayreti ve cehdi içindeydi. Ateşe atılırken tek başınaydı. Tek bir insan çıkıp da bu zulme "Dur!" dememişti. Hz. Musa'ya eza ve cefa edilirken saraydan birisi ileriye atılıp, *"Ne o, siz bir insan "Rabbim Allah'tır." dedi diye kalkıp onu öldürecek misiniz?"*[2] demişti. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) zuhur ettiği zaman, aynı sözler o zattan intikalen Hz. Ebû Bekir tarafından ifade edilmişti. O, müşrikler, Allah Resûlü'nün üzerine atıldığı zaman kendisini O'na siper etmiş, "'Allah bir' dediği için onu öldürecek misiniz?" demişti. Ama Hz. İbrahim, mancınığa konup ateşin içine atılırken yanında hiç kimse yoktu; yoktu ki, gökler

harekete geçti. Cibril (aleyhisselâm) geldi ve "İstersen Rabbim sana yardım edecek." dedi. Hz. İbrahim ise buna karşı sadece "Hasbî, hasbî!" demişti. Bu, bir büyüklüğün, olabildiğine bir derinliğin, Rabbe karşı bir vefanın ve fevkalâdeden O'na itimadın ifadesidir.

İşte bizim yolumuz da, Halîliyye yolu, Hz. İbrahim'in, hasbîlerin; yani maddî-mânevî füyûzat hislerinden fedakârlığa âmâde olanların yoludur. Bu sebeple bu yola baş koyanlar tek başlarına kalsalar bile yılmadan, darılmadan, dayanmasını bilmeli ve hep kapıyı dövmeye devam etmelidirler.

İşte bu anlayışta olan bir ferdin, ümitsizliğe düşmesi kat'iyen düşünülemez. Çünkü o bilir ki, muvaffakiyet Allah'tandır. Hidayet edecek ve gönülleri yumuşatacak da O'dur. Bütün şartların olumsuzluğuna rağmen hak ve hakikate ait bir kısım tohumların çeyrek veya yarım asır evvel toprağın bağrına atılan bir kısım tohumların rüşeymler hâlinde başlarını dışarı çıkarmaları tamamen Allah'ın lütfu ise, bundan sonra bunu koruma, muhafaza etme ve geleceğe ait fonksiyonunu eda ettirme de Allah'a aittir. Dolayısıyla bu, bizi çok fazla ilgilendirmez. Hem şe'n-i Rubûbiyetin gereğine karışmak bir suiedeptir. Binaenaleyh, bizim için ümitsizliğe düşmek ve inkisara kapılmak da söz konusu olmamalıdır.

İkinci olarak, mü'minler nerede olurlarsa olsunlar, sık sık birbirlerini ziyaret etmeli ve birbirlerinin meziyetlerinden yararlanmalıdırlar. Bence bugün mü'minlerin buna çok ihtiyaçları var. Çünkü maddî ve kemmî genişleme ölçüsünde, mânevî rabıtalar da ona denk bir kuvvet kazanmazsa, muhit hattı korunamaz. Bu itibarla genişleme arttıkça irtibat daha da kuvvetli olmalıdır. Bunu sağlamak için de mü'minlerin sık sık birbirlerini ziyaret etmeleri, görüşmeleri, meziyetlerini birbirlerine duyurmaları, beraber bir bütün olduklarını sık sık birbirlerine hatırlatmaları gerekir.

Bu da lafla yani ittihat havarisi iddiası ile değil, fiilen göstererek olmalıdır. Kat'iyen "Bana gel!", "Birleşelim, güç birliği yapalım!" türünden sözler kullanmamalı, birleşmeyi fiilen göstermeli, onu/onları sevdiğini söylemeli, şayet bir yerde başkalarına ait bir hizmet görürse onu alkışlamalı ve devamlı müsamahalı olmalıdır. Mü'minler birbirlerine karşı o denli müsamaha içinde

bulunmalıdırlar ki, onların müsamaha atmosferi içine giren bütün kinler, nefretler, küre-i arzın atmosferine çarpan şahaplar gibi eriyip gitmelidirler. Bütün bunların nasıl bir neticeye götüreceğine gelince, o Allah'a aittir.

Son üç çeyrek asırdan bu yana, milletçe ondan evvelki iki asırlık ölmeye, sönmeye ve hâk ile yeksan olmaya mukabil, her yerde çok değişik şekilde gürül gürül bir canlılık baş göstermeye başladı. Hatta belli bir seviyede kemale erdi de denebilir. Şimdi belli bir neslin yetişmesi ve onun kuhûlet çağını idrak etmesi beklenmektedir. Kendini bize Rahmân u Rahîm olarak tanıtan Hz. Allah, hikmetiyle, rahmetiyle ve inayetiyle bu dönemde ekilen tohumları inşâallah koruyacak, başakları muhafaza edecek, civcivlerin palazlanmasını ve kuşların kanat çırpıp pervâz etmesini de temin buyuracaktır. Ve inşâallah hiçbir zaman bütün bütün şevkimiz sönmeyecektir.

En çok bedbin, karamsar ve şevksiz olanınız eğer ben isem, benim düşüncem budur. Etrafımda öyle canlı arkadaşlar var ki, ben şahsen onları görünce kendimden utanıyorum. Evet, onlara bakınca içimden şöyle geçiyor: "Bunlar bizi ak saçlı, yaşlı görüyorlar. Belki onlara engel oluyoruz. Bu sebeple kendilerine düşen vazifeyi de tam olarak eda edemiyorlar. Dünyadan çekip gitsek, ihtimal daha canlı, daha samimî bu işin altına gireceklerdir." Ufuk böyle görünmektedir. Ufku böyle görmeyenler ise karamsar ruhlardır.

1 Bkz.: Nahl sûresi, 16/120.

2 Mü'min sûresi, 40/28.

HİZMETLERİN ŞAHISLARA BAĞLANMASI

Soru: Bazı hizmetler şahıslara bağlanıyor, ne dersiniz?

Yapılan herhangi bir hizmette bazı şahısların yeri inkâr edilemez; ancak şahıslar aynı zamanda tamamen hizmet demek de değildir. Bir taraftan şahıs önemlidir; zira Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir şahıstır ve Allah O'na bağlanmayı emretmiştir. Böyle bir bağlanmaya vesile olan unsurların en önemlisi fazilettir. İnsanlar, karşılarındaki insana faziletinden dolayı bağlanırlar. Meselâ Ebû Hanife olmasaydı, biz Hanefî fıkhını bilemezdik. Bu sebeple ona gönülden bağlıyızdır. Aynı şekilde Şafiî mezhebine mensup birisi İmam Şafiî'ye, Malikî mezhebine mensup birisi İmam Malik'e, Hanbelî mezhebine mensup birisi de Ahmed İbn Hanbel'e bağlıdır.

İnsanlar arasında fazilet bir irtibat vesilesi olduğu gibi herkesin faziletini alkışlamak bir kadirşinaslık emaresidir. Evet, insanlığın aydınlanması için ışık tutanlara karşı bir kadirşinaslık ifadesi olarak temenna durulması gerekir. Bu, bize düşen bir vazifedir. Ancak, kendisine temenna durulan şahıs, meseleyi kendine bağlı görüyorsa, o da Allah'a şirk koşmuş olur.

Allah Resûlü bir hadislerinde, *"Başkalarının kendisine temenna durmasını bekleyen, Cehennem'de kendisine yer hazırlasın."* buyurmaktadır. Meselâ hocanız yanınıza geldiğinde ayağa kalkmanız gerekir. Ancak hoca, kendisine ayağa kalkılmasını istiyor ve bekliyorsa, o kaybetmiş sayılır. Nitekim Efendimiz, bir gün kendisine ayağa kalkan sahabilerine, *"Acemlerin büyüklerine yaptıkları gibi yapıp da ayağa kalkmayın!"* buyurarak bu konudaki hassasiyetini dile getirir.. tabiî bu, büyüklüğün şe'ni, yani büyüğün sergilemesi gerekli olan bir husustur. Bize düşen ise, büyüklerin bu tür isteklerine rağmen bir saygı emaresi olarak onlar geldiğinde saygılı davranmaktır.

Meselenin bir diğer yönü ise: Hizmet-i imaniye ve Kur'âniye gibi çok küllî, umumî ve kuvvetli omuzlar isteyen bir meselenin şahıslara bina edilmemesi gerekir. Bir hizmet heyeti içinde bulunan insanlar, kendi aralarında, ittifak ve ittihat etmeliler, elde ettikleri başarılar karşısında da "Bütün bunları Allah, şahs-ı mânevîmize lütfediyor." demeliler ve nefislerini de buna ikna

etmelidirler. Çünkü onlara gelen lütuflar, bir araya gelmeleri neticesinde Allah tarafından verilmektedir.

Bu arada "Falan kişi daire dışına çıkarsa bu durum bizim heyetimize zarar verir." düşüncesini de kafalardan çıkarıp atmalıdırlar. Çünkü şayet bir dava Allah davası ise, hiç kimsenin o halkadan çıkması Allah'ın davasına zarar vermez. Binaenaleyh "Heyetimiz yıkılır, dağılır." anlayışı içinde, belli şahıslara bel bağlayıp, her şeyi onların şahsında bilmek, İslâm'ın saf ve duru akidesine ters düşmektedir. Konunun daha iyi anlaşılması için bir-iki müşahhas misal vermek istiyorum:

Hz. Ebû Bekir kadar Efendimiz'i sevecek ikinci bir insan tasavvur etmek mümkün değildir. Nitekim bir hadislerinde Allah Resûlü, *"Herkes beni inkâr ettiği zaman, o beni tasdik etti."* buyurarak bu hakikati dile getirmektedir. Hz. Ali de, "Allah Resûlü gideceği zaman beraber gitmeye kimse cesaret edemedi. Ebû Kuhafe'nin oğlu çıktı. İrtidat hâdiselerinde de herkes ona bir şeyler tavsiye ederken, o atına bindi, 'Peygamber'in yolunda tek başıma da olsa giderim.' dedi." ifadeleriyle Hz. Ebû Bekir'in Allah Resûlü'ne olan sevgisini ve bağlılığını anlatmaktadır.

Allah Resûlü'nü bu ölçüde seven ve hayatının her döneminde bir lahza olsun O'nun yanından ayrılmayan Hz. Ebû Bekir'in, Efendimiz'in bu dünyadan ahirete göç etmelerinden sonra tekfin ve defin esnasında Hz. Ali'nin yanında bulunmadığını görüyoruz. Çünkü o anda ondan daha önemli bir mesele vardır; Efendimiz'in irtihalini müteakip o güne kadar yapılan şeyler yıkılabilir, bazıları Müslümanlar arasına nifak sokabilir ve önü alınmaz iftiraklar meydana gelebilirdi.

İşte tam bu esnada Hz. Ebû Bekir hemen ortaya çıktı ve: "Her kim, Hz. Muhammed'e tapıyorsa, bilsin ki O, vefat etti. Her kim Allah'a iman ediyorsa, bilsin ki O, Hayy u Kayyumdur." demişti. Arkasından *"Muhammed, sadece resûldür, elçidir. Nitekim O'ndan önce de nice resûller gelip geçmiştir. Şayet O ölür veya öldürülürse, siz hemen gerisin geriye dinden dönecek misiniz? Kim geri döner, dinden çıkarsa, bilsin ki o Allah'a asla zarar veremez. Ama Allah hidayetin kadrini bilip şükredenleri bol bol mükâfatlandıracaktır."*[1]

âyetini okuyunca, umumun hissiyatına tercüman olan Hz. Ömer, “Zannettim ki o âyet yeni nazil oldu. Hz. Ebû Bekir, bizi uyardı.” diyecektir. Daha sonra bilindiği üzere Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Ebû Ubeyde gibi çok şuurlu ve Efendimiz’in davasını iyi kavrayan mü’minler, sakife-i Benî Sâide’de toplanarak orada hilafet meselesini halletmişlerdir.

Allah Resûlü’nü bütün sahabiler çok seviyorlardı ve hepsi de gönülden O’na bağlıydılar. Esasen böyle bir bağlılığın da hiçbir zararı yoktur. Ancak O’nun getirdiği mesajı O’na bağlı görmek ve O gidince de her şey bitti nazarıyla bakmak yanlıştır.

Hz. Ebû Bekir’in sergilediği bu şuurlu tabloyu, Hz. Ömer’in hilafeti zamanında da görüyoruz. Hz. Halid, Hz. Ömer’in ordu komutanıdır. O, atını İran’ın üzerine sürdüğünde İran’ın bütün güçlerini çökertir, Roma İmparatorluğu’nun üzerine sürdüğünde de onların surlarını yıkar ve eşi benzeri olmayan büyük bir askerî deha gösterir.

İşte bu büyük komutanı Hz. Ömer görevinden azletmiş ve azil sebebini de şöyle ifade etmiştir: “Halid! Allah biliyor ki seni çok seviyorum. Fakat halk, elde edilen zaferleri, senin şahsında buluyordu. Ama ben biliyorum ki, bu zaferleri bize ihsan eden Allah’tır. Bu sebeple seni görevinden azlediyorum.” Hz. Halid, görevinden alındıktan sonra zaferler yine devam etmiş ve halk, kazanılan zaferlerin Hz. Halid’den değil Allah’tan kaynaklandığını anlamıştır.

Eskiden olduğu gibi günümüzde de bu düşünceye saplanıp meseleyi şahıslarda görenler olmuştur. Hâlbuki İslâm’daki fetih hareketleri, Efendimiz’in vefatından sonra devam ettiği gibi mânevî sahadaki fütuhatlar da her zaman devam etmiştir. Meselâ Abdülkadir Geylanî Hazretleriyle, Şâh-ı Nakşibend Hazretleri vefat etmişler, ancak günümüze kadar onların devamı mahiyetinde nice insanlar gelmiştir.

Asrın başındaki zat da vefat edince, bazılarınca her şeye bitti nazarıyla bakılmıştı; ancak o zat: “Ben hayattayken bir şahıs iken, toprağa atıldıktan sonra, bir başak hayatını netice vereceğim. Şimdi hizmet-i imaniye bir yerde neşredilmesine mukabil, benim vefatımdan sonra, belki yüz yerde inkişaf edecektir.” demiştir.

Yine aynı zat bize bu konuda şu ölçüleri vermiştir: "Isparta'da Hüsrev ve Re'fet gibi mübarek kardeşlerim diyorlardı ki: Eğer Üstadımız buraya gelmeseydi, biz bu dersi alamazdık. Öyle ise onun ifadesi, istifademize illettir. Böylece bu kardeşlerimiz, iktiranı illetle iltibas yapıyorlardı. Ben de sizin gibi iktiranı illetle iltibas ederek, bir vakit diyordum ki, bu kardeşlerim gibi eli kalem tutan kimseler olmasaydı, benim gibi yarım ümmî bir insan nasıl hizmet ederdi? Sonra anladım ki, sizlere kalem vasıtasıyla olan kudsî nimetten sonra, bana da bu hizmete muvaffakiyet ihsan etmiş. Birbirine iktiran etmiş, birbirinin illeti olamaz. Ben size teşekkür değil, belki sizi tebrik ediyorum. Siz de bana minnettarlığa bedel, dua ve tebrik ediniz."

Aslında her bir mü'minin de böyle düşünmesi gerekir. Çünkü hepimize Allah'ın lütfu müşterek olarak gelmektedir. Bir müessesenin kapısındaki kapıyı açıp kapayan kapıcıdan, o müesseseyi idare eden müdüre kadar her yerde bir iktiran vardır. Rabbim bunu intikale ve bu iktiran içinde cehd ü gayret göstermeye bizleri muvaffak eylesin!..

1 Âl-i İmrân sûresi, 3/144.

EFENDİMİZ'İN İLTİFATLARI

Soru: Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashab-ı kirama iltifatları nasıldı? Bu asırdaki Müslümanlara iltifatları var mıdır? İzah eder misiniz?

Hadis kaynaklarında Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashabına değişik iltifatlarda bulunduğu görülür. Meselâ bunlardan birinde Efendimiz onlar için şöyle buyurur: *"İnsanların en hayırlısı, benimle aynı çağı paylaşanlardır. Sonra, onların peşinden gelenler (tâbiîn), daha sonra da onların peşinden gelenlerdir (tebe-i tâbiîn)."* Ashab-ı kiramın o müstesna ve muallâ yerini ifade eden bir başka hadiste ise şöyle denir: *"Ashabım hakkında uygunsuz sözler söylemeyin. Eğer, sizden birinizin Uhud dağı kadar altını olsa ve onun tamamını Allah yolunda infak etse, bu, ashabımın bir-iki avuçluk infakına, hatta yarısına bile mukabil gelmez."*

Bu çizgide O'ndan şerefsüdur olmuş daha bir hayli hadis vardır. Bununla beraber hem Allah Resûlü'nün hem de O'nun ashabının yolundan giden asrımızdaki tali'lilere de iltifatları olmuştur. Hayat-ı seniyyelerinin sonuna doğru bir gün O (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Kardeşlerime selâm!"* diyor. Yanındaki ashabı, *"Biz kardeşlerin değil miyiz?"* deyince de: *"Siz benim ashabımsınız, onlar sonra gelecekler, henüz gelmediler."* buyurur. Başka bir hadis-i şerifte ise, Nebiler Serveri, ümmetin o başıyla bu başını bir arada mütalâa eder ve ikisine birden iltifatta bulunur. Bu itibarla meseleyi bütün bu hadislerin ışığında incelemeli ki daha sağlıklı bir sonuç elde etmek mümkün olabilsin.

Şunu da hemen ilave etmeliyim ki, Efendimiz (aleyhi ekmelüttehâyâ) birinci asrın insanlarına teveccüh ederken, onlardaki "vasıflara" teveccüh ediyordu. Yani Allah Resûlü, her biri ayrı bir zirve olan ashab-ı kiramın şahıslarından daha ziyade onların iç âlemlerine, ledünnî derinliklerine, sadakatlerine, yüce İslâm davası ortaya atılırken, ellerini göğüslerine koyup, "Bana tebliğ et!" demelerine ve sonuna kadar da böyle bir ahd ü peymânda sadakat göstermelerine teveccüh buyuruyordu. Nitekim[1] إِنْ تَنْصُرُوا اللّٰهَ يَنْصُرْكُمْ âyet-i kerimesinin ifadesiyle, Allah'ın dinine yardım edenlere, Allah da yardım

eder. Allah'ın dinine yardım eden bir cemaate ise, Allah'ın emrine tevfîken, Efendimiz de iltifat etmiştir/edecektir.

Eğer ahir zamanda ashab-ı kiram gibi bu davaya sahip çıkacak ve elini göğsüne koyarak, "Evet! Hiç kimse kalmasa, tek başıma sadece ben kalsam, yine Allah'ın dinine yardım edeceğim." diyenler çıkacaksa, bunu söyleyen kutlular, ashab-ı kiramın önüne geçmese bile, onlardan da çok geri kalmayacaklardır. Çünkü Allah ve Resûlü, insanların şekillerine, suretlerine, içtimaî durumlarına, mevkilerine değil; gönül hayatlarına, İslâm'a karşı sadakat duygu ve düşüncelerine, bu mevzuda hiçbir fedakârlıktan kaçınmama gibi âlicenâplık ve hasbîlik hissine teveccüh ve iltifat etmektedir. Konuya bu zaviyeden bakınca, yukarıda ifade edilen hadisle ahir zamanda gelecek mü'minlere teveccüh ve iltifat edildiği de söylenebilir.

Ancak şunu ifade etmekte de yarar var: Buradaki iltifatın içine, ahir zamanda yaşayan, Allah'a iman etmiş hemen her mü'minin girdiğini de söyleyemeyiz. Sahabe-i kiram, Efendimiz'in arkadaşlarıydı; O'nunla beraber yaşamışlardı. *"Kardeşlerim"* iltifatına mazhar olanlar ise, daha sonra gelip, görmeden Efendimiz'e biat edip, sahabe gibi O'nun davası uğrunda gece gündüz demeden çalışıp her türlü çile ve ızdırabı göğüsleyen ve böylece dava-yı nübüvvete vâris olduğunu gösterenlerdir. Bu sebeple buradaki iltifat, Müslümanların içinde bulunmanın yanında, yukarıda vasıflarını tarif ettiğimiz derinliğe sahip bulunanlaradır. "Allah'a iman etmiş hemen her mü'min" ifadesi de yanlış anlaşılmasın. Zira فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ[2] âyetinin ifadesiyle zerre kadar hayır yapan, yaptığı bu hayrın mükâfatını ötede elbette görecektir. Ancak, Efendimiz'in on dört asırdan bu yana gelen bütün cemaatleri aşarak, ahir zamanda dine sahip çıkan bir cemaate hususî iltifat göstermesi, takdir edersiniz ki, onlardaki bir kısım hususî "vasıflara" binaendir.

Meselâ tarihe baktığımızda, bir dönem Alpaslan gelmiş, Anadolu'yu bize kazandırmış ve bu uğurda Allah'a iman şuuruyla mücadele etmiştir. Daha sonra Osmanlılar gelmiş, Fatih Sultan Mehmed, hadisin müjdelediği o özel kumandan olmuştur. Bu arada pek çok ehlullah ve evliyâullah da gelmiştir; ancak ihtimal ki onlar için, yapacakları şeyi yapabilme şartları hazırdı ve vasat, yapacakları

şeyi yapmaya çok müsaitti, onları ters istikamette zorlayan çok kuvvetli faktörler yoktu; yoktu ve bir mânâda dinî hayat hükümferma idi. Yapılan iş ise müsait bir ortamda cihad etmekten ibaretti...

Oysaki günümüzde, öncelikle cihad eden bir insanın, Kur'ân'ın ifadesiyle, malından, canından, nefsinden, evlâd ü iyâlinden bir kısım zararlara maruz kalma ihtimali söz konusu.[3]

Sâniyen: Günümüzde cihat, herkes tarafından alkışlanan bir durum değil; hatta pek çok kimse böyle bir gayreti kınamakta ve başkalarını engellemekte.

Sâlisen: Günümüzdeki şekliyle yapılan cihatta ganimet de söz konusu değil.

Râbian: Ahirete ait bir kısım sevaplar var ise de, herkes onu tam hissedememekte ve net görememekte.

Hâmisen: Eski devirlerde bir insan küçük bir cehdle hemen bir kısım keşf ü keramâta, ezvâk ve vâridâta mazhar ve sahip olabiliyordu. Hâlbuki günümüzde bunlar da çok defa görülmemektedir. Ayrıca, sahabe hayatı gibi bir hayat yaşamak da zorlardan zor bir mesele.

İşte bu ağır şartlar altında dine sahip çıkan bir cemaatin kadri hakikaten çok yüce olmalıdır ki, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de buna binaen onları takdir etmektedir.

Burada bir noktaya daha dikkatlerinizi istirham etmek istiyorum: Allah Resûlü'nün on dört asır önce muştuladığı insanları yücelten ve kıymetlendiren çok mühim bir husus da, o insanların yaptıkları vazifenin muhtevasındaki hususiyetlerdir. Eğer bir insan, sırtında buğday taşıyorsa, ona o buğdayın değeri kadar bir para verilir; şayet o kimse, altın ve gümüş gibi kıymetli bir eşya taşıyorsa bu defa da hammaliye ona göre takdir edilir. Şimdi buradan hareketle şunu söyleyebiliriz; eğer bir insan, Kur'ân hizmetine omuz vermişse, o kimse taşıdığı şeyin kadir ve kıymetine göre nezd-i Nebevî'de bir kıymet kazanır ve dolayısıyla da Efendimiz'in iltifatına mazhar olur.

Bir zamanlar, Kur'ân mahluk mu değil mi meselesi tartışılmış ve bu konuda hakkaniyetin bayraktarlığını yapanlar olmuştur. Ancak daima münakaşası yapılabilecek olan bu mevzu, Kur'ân'ın sadece bir meselesidir ve bu meselenin bayraktarlığını yapan insan işte o kadar sevap kazanır. Yine bir sünneti ele

alalım. Meselâ sakal bir sünnettir ve tabiî çok mübarek bir sünnettir. Bir insan, sakalla alâkalı mücahedede bulunsa, daha doğrusu bu mevzuda emr-i bi'l-mâruf yapsa, güzel bir şey yapar ve sevap kazanır. Fakat netice itibarıyla ihya ettiği şey bir sünnettir; tabiî o da bir sünnet kadar sevap kazanır.

Başörtüsü meselesini de burada örnek olarak verebiliriz. Kur'ânî bir vecibe olarak tesettür çok mühimdir. O, usûl-i imaniyeye taalluk etmese de, içtimaî ve aile hayatımızda çok mühim bir unsurdur. Tesettür, kadının kapanması gerekli olan yerlerini kapamasıdır ki bu, siyah veya beyaz çarşafla olabileceği gibi, başörtüsü ve mantoyla veya pardösüyle de olabilir. Atalarımızın törelerine uyarak, onların giyim tarzlarını esas alma da önemli sayılabilir. Ancak bu, kendi ölçüsünde bir sevaptır.

Yine bir insan düşünün ki, bunun işi gücü insanlara nafile oruç tutmayı tavsiye etmektir. Bu insan, mü'minlere her ayın başında, ortasında ve sonunda üç gün veya pazartesi-perşembe oruçlarının tutulmasını tavsiye eder. Onun tutacağı veya tutturacağı bu oruçlar, beş vakit namaz kadar ehemmiyetli değildir. Hatta farz olan oruç veya zekât kadar da ehemmiyetli değildir. Buna bütün bütün ehemmiyetsiz demek de doğru değildir. O da kendi kametine göre ehemmiyetlidir ve insan ondan da sevap kazanır.

Beş vakit namazı da örnek olarak vermek mümkündür. Beş vakit namaz kılmak, imandan sonra en mühim bir rüköndür. Ama usûl değildir. Yani bu, iman esaslarına müteallik bir mevzu olmayıp rükn-i aslîye göre fer'î bir meseledir. Beş vakit namaz kılmayı tavsiye eden bir insan, sebebiyet verdiği için namaz kılma kadar bir sevap kazanır. Bu misalleri çoğaltmak mümkündür; ama ben bu kadarlıkla yetinmek istiyorum.

Şimdi bir insan da düşünün ki, bu kimse, bütün bütün ihmal edildiği bir dönemde, erkân-ı imaniyenin dellallığını yapıyor ve: "Allah birdir, O olmadan, hiçbir şey olmaz. Saadet-i dâreynin medarı O'dur. Hz. Muhammed, Allah'ın elçisidir, O, Hakk'ın en yüce ve en şerefli nebisidir. İşte bunun iki kere iki dört eder kat'iyetinde kabul ve iz'anı şarttır. Bu olmayınca insan, saadet-i dâreynden mahrum kalır. Haşre iman, en mühim meselelerdendir. Ahirete inanmadığınız takdirde, siz, dünyada da ve ahirette de kaybedenlerden

olursunuz.” diyor.

Takdir edersiniz ki, işte bu insanın mevzu olarak ele aldığı meseleler, en hayatî, en ehemmiyetli meselelerdir. Muhtevadaki kadir ve kıymet, bunu tebliğ ve temsil eden ve bu işi vazife edinenler, başkalarıyla mukayese edilmeyecek kadar bir fâikiyeti haizdir. Zaten bu husus gerçekleştirildikten sonra namaz da olacaktır, oruç da, hac da, zekât da... Aksine, iman erkânındaki bir kusur ve eksiklik bütün amel ve muamelâta da sirayet edecektir. Şayet onlarda karanlık ve bulanık taraflar varsa, teferruata ait her mesele bir mânâda bulanacak ve kararacaktır.

Bu itibarla Efendimiz, ashab-ı kiramın başına bir elini koyarken, öbür elini de ahir zamanda gelecek bir cemaatin başına koyuyorsa şayet, bu, o cemaatin, temsil ettiği o ehemmiyetli meseleden ötürüdür. Bir cemaat, böyle ehemmiyetli bir meselenin altına girmiş ve bunu yapıyorsa, elhak Efendimiz, kendisine lâyık kadirşinaslığı gösterecek ve bu cemaate kendi asrından elini uzatacak ve onlara *“Selâm olsun!”* diyecektir.

1 Muhammed sûresi, 47/7.

2 Zilzâl sûresi, 99/7.

3 Bkz.: Bakara sûresi, 2/155.

İkinci Bölüm
DÜŞÜNCE BOYUTU

BİR SAAT TEFEKKÜR, BİR SENE NAFİLE İBADETTEN HAYIRLIDIR

Soru: "Bir saat tefekkür, bir sene nafile ibadetten daha hayırlıdır." mealinde bir hadis var. Tefekkürün metodu, yolu veya usûlü nasıldır? Belli bir vird veya zikri var mıdır? Tefekküre sevk eden âyetler ve sessizce yapılan dualar tefekkür yerine geçer mi?

Her şeyden önce şunu ifade etmek gerekir ki, hadis kriterleri açısından bu hadis zayıftır. Ancak bu mânâyı ifade eden Kur'ân-ı Kerim'de şöyle bir âyet var: *"Muhakkak göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, tefekkür eden insanlar için elbette birçok ibretler (ve dersler) vardır."*[1] Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde *"Kim bu âyeti okuyup da tefekkür etmezse ona yazıklar olsun!"* buyurarak tefekkür etmenin önemi üzerinde durur. Ayrıca Ümmü Seleme ve başka bir rivayette ise Âişe Validelerimiz, bu âyet nazil olduğu zaman veya bu âyeti okurken Efendimiz'in ağladığını naklederler.

Tefekkürün mü'minin hayatında çok önemli bir yeri vardır. Ancak bunun için tefekkürün ne demek olduğunu bilmek gerekir. Tefekkür evvelâ bir ilk ve ön bilgiye dayanır. Âmice ve cahilane tefekkürler, kuru birer tahayyüldür ve zamanla bıkkınlık hâsıl eder, daha sonra da insan onu anlamsız görmeye başlar. Bu sebeple insanın evvelâ tefekkür edecek mevzuu bilmesi, yani onun önceden belli bir malumatının olması gerekir.

Ayların ve yıldızların dönüşünü, onların insanla münasebetini.. insanı teşkil eden zerrelerin deveran ve cereyanını bilmek, tefekkür adına bir adımdır ama ayın ve güneşin harekâtına bakıp kâinatın baş döndürücü güzellikleri karşısında

şairane ilhamlarla coşmak tefekkür değildir. Bu şekilde düşünen, hayallere dalan mâlul, yalnız ve garip bir sürü natüralist şair vardır. Onlar, mütefekkir değil, içlerini ve kalblerini kaybetmiş, gönüllerini Mefisto'ya kaptırmış hayalperestlerdir.

Bunlar da bazen düşünüp kâinatın güzelliklerinden bahsedebilirler. Dünyevî güzellikler onların ifadelerinde öyle destanlaştırılır ki, onların bu beyanları karşısında insan, Cennet'in güzelliklerini duyuyor, dinliyor gibi olur. Bazen suların şakır şakır akması, yağmurun şıpır şıpır yağması, ağaçların hemhemesi, kuşların demdemesi hakkında öyle destan tuttururlar ki, insan kendisini cennetlerin ortasında zanneder. Ancak bütün bunlar tefekkür olmadığı gibi kalbî ve ruhî hayat adına da hiçbir şey vaad etmezler. Bunlar, hiçbir adım ileriye gidememiş ve tenteneli perdenin verâsına geçmemiştirler. İşte bu tefekkürün hiçbir faydası yoktur. Ne kadar derin hülyalara dalınırsa dalınsın böyle bir tefekkürün insana bir şey kazandırmadığı bir vâkıadır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi tefekkür etmek için evvelâ icmalî bir malumatın olması şarttır. İnsanlık, hâlihazırdaki ulaştığı ilim itibarıyla, bu ilk bilgi sayesinde yeni terkipler, yeni tahliller yapacak, onlar üzerinde derinleşecek ve daha değişik hükümlere varacaktır. Vardığı bu hükümleri de, ileride varacağı daha başka hükümler için mukaddime yaparak bundan yeni yeni neticeler çıkaracak, çıkarıp tefekküründe derinleşecek, tek buudlu tefekkürünü çok buudlu yapacak ve muzaaf tefekküre ulaşacaktır. Bütün bunlarsa, malumattar olmaya vâbestedir. Malumatsız insanın tefekkür etmesine imkân yoktur. Bunun için bol bol kitap okuma çok önemlidir. Daha sonra ise tefekkür yolunun ve usûlünün öğrenilmesi ve son olarak da şeriat-ı fıtriyenin ve âyât-ı tekvîniyenin mütalâa edilmesi gerekir ki, sabit ve sağlam düşünebilme imkânı doğsun.

İnsan, bir saat sağlam tefekkür ederse, o insanda erkân-ı imaniye (iman esasları) inkişaf eder. Daha sonra o insan, Allah'ı sever ve kalbinde derin bir muhabbet-i ilâhiye belirir, derken zevk-i ruhaniyeye ulaşır ve ötelere doğru kanatlanır gibi olur.

İşte böyle bir tefekkürle bazen insan gider, bin sene ibadet yapıp da ancak bu

türlü bir tefekkürden mahrum kimselerin varabildiği ufka varır. Böyle bir anlayış ve şuur içinde, Rabbine teveccüh etmeyen biri, bin sene bir yerde dursa da düşünüp derinleşemediğinden katettiği mesafe bir saat tefekkürle kazanılan mesafeye müsavi gelmeyecektir. Ancak bu, onun bin sene yaptığı ibadetin boşa gittiği şeklinde de kesinlikle anlaşılmamalıdır. Zira Allah karşısında ne bir rükû, ne bir secde, ne bir kavame, ne de bir celse boşa gider. *"Zerre ağırlığınca hayır yapan onu bulur. Zerre ağırlığınca şer yapan da onu bulur."*[2] âyet-i kerimesinin ifadesiyle, herkes kazancına göre bir kısım şeylere mazhar olur. İbadetlerini yerine getiren bir insan, vazife-i ubûdiyetini eda etmiş olur, ne var ki o, tefekkürden hâsıl olan derinliği elde edemez. İşte bu mânâdaki tefekkür, bin sene ibadete mukabil demektir.

Belli vird ve zikirler de, insanın tefekkürünü geliştirir. Ancak bu vird ve zikirlerin Türkçemize yeterince intikal edip etmediğini bilemiyorum. Bugün Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ait bir kısım me'sûrâtın kolu kanadı kırık tercümeleri bulunsa da, selefin tefekkürünün esası sayılan evrâd ü ezkâr, dua ve münacatlarının, tefekküre esas mülâhazalarının dilimize kazandırılıp kazandırılmadığını bilemiyorum. Ancak Arapça metinlere bakanlar bile, onlarda insanı tefekküre götürecek pek çok ifadenin olduğunu göreceklerdir. Yine o metinlere şöyle bir göz gezdirenler, Şazilî gibi, kâinatın zerratıyla Allah'ı tesbih eden insanlarla karşılaşacak, Şâh-ı Geylânî gibi kâinatın zerratını ve daha küçük parçacıkları, tesbih daneleri gibi değerlendirdikleri ile karşı karşıya kalacak ve asla onları okumaya doyamayacaklardır. Arapça'yı bilenler bunlardan belki daha derince istifade edebilir. Ancak bilmeyenlerin de bunlardan duyup hissedeceği çok şey vardır.

İşte bu şekilde herkes vird ve zikirle tefekkür yönlerini genişletmiş, Cenâb-ı Hak'la münasebetlerini kuvvetlendirmiş olur. Kim bilir, bu sayede belki onların bize vereceği heyecanla, biz de kendimizi yenilemeye muvaffak oluruz. Allah, içimizi, dışımızı ıslah etsin!

Soruda son olarak "Tefekküre sevk eden âyetler ve sessizce yapılan dualar tefekkür yerine geçer mi?" deniliyor. Bu tür ifadelerin mânâsı anlaşılmıyorsa sevap olur ama tefekkür olmaz. Zira tefekkür, fikretmeden gelir ve dünkü

vak’alarla yeni vak’aları bir araya getirme, terkipler yapma ve çok defa bir şeyin sebebi ile neticesi arasında münasebet kurma demektir. Allah ile münasebetlerimizi perçinleştirme ise bunun en önemli semeresidir. Buna götürmeyen evrâd ü ezkâr da olsa, Kur’ân-ı Kerim de olsa, hatta o Kur’ân’ı bizzat Cibril’in ağzından da dinlesek sevap olur fakat tefekkür olmaz. Tefekkür olabilmesi kafayı yormaya, üzerinde durmaya, ciddî araştırmaya, Rabbimiz’le münasebetimizi derinleştirmeye ve kuvvetlendirmeye bağlıdır.

Günümüzde en kıt ve en az olan şey de işte böyle tefekkürdür. Bu itibarla, mü’minlerin tefekkür noktasında yaya olduğu söylense mübalâğa yapılmış olmaz.

1 Âl-i İmrân sûresi, 3/190.

2 Zilzâl sûresi, 99/7-8.

BENLİĞİN MAHİYETİ

Soru: Benliğin mahiyeti nedir?

Latincesi "ego", Arapçası "ene" olan benlik, –kısaca– iyi ve kötü yanlarıyla mahiyet-i insaniye demektir. Allah (celle celâluhu) insanın mahiyetine hem iyi hem de kötü duygular koymuştur. Bu itibarla da insan, melek de olabilir, şeytan da. O, iradesiyle melekleri geride bırakabilecek bir ruhanîlik kazanabileceği gibi, şeytana bile rahmet okutturacak duruma düşebilir. Bu, *"İnsanı ahsen-i takvîmde (en güzel surette ve çok güzel şeylerle donatılmış olarak) yarattık."*[1] âyetinde çok açık ve net olarak görülmektedir.

Evet, en güzel şekilde yaratılan insanın, aynı zamanda kendisini aşağıların aşağısına götürücü –belli maksat ve hikmetler için mahiyetine konulan– kötü duygulara da açık bir yanı vardır. O her zaman bu duyguların tesiriyle esfel-i sâfilîne gidebilir. İnsanın esfel-i sâfilîne gitmekten kurtuluşu, –hem Tîn, hem de Asr sûrelerinde ifade edildiği üzere– iman edip salih ameller yapmasından geçer. İnsan, iman ve salih amel sayesinde kendisindeki melekleşme duygu ve istidatlarını geliştirirken, şeytanlaştırıcı his ve duygularını da köreltip kökünü kurutmuş olur.

İnsan mahiyetinde, çekirdek gibi hem iyi hem de kötü duyguların fideliği olan bir merkez vardır. Bütün insanlar bu dünyaya bu iki merkeze ait duygularla mücehhez olarak gönderilmişlerdir. Dolayısıyla insan, iyi bir ailede doğar, iyi muallimler vasatında yetişir ve daha sonra da iradesini meleklik istikametinde kullanırsa, –Mevlâna'nın ifadesiyle– mahiyetini, yaratılış gayesi istikametinde inkişaf ettirerek bu istikamette bir fıtrat-ı sâniye kazanacaktır.. evet o, mahiyetinde gizli yazılar bulunan bir kâğıt gibidir. Onun ikinci bir fıtrat kazanması, işte bu kâğıda niyet, irade, amel, ihlâs, azim, cesaret ve gayret eczasını sürmesi suretiyle olacaktır; böylelikle mahiyetinde mündemiç olan o gizli yazı açığa çıkacak ve o, semâvî bir varlık hâline gelecektir.

Asıl benliği ile ortaya çıkan böyle bir insan, aynı zamanda bütün kötü duygularını da baskı altına almış olacaktır. İhtimal, bir zaman gelecek, insanda, nefse ve şeytana ait duygulardan, onu ömrünün sonuna kadar vazifesini devam ettirsin diye sadece sinir sisteminin tesir ve baskısı kalacaktır. Böyle bir

noktaya gelen insanın artık erkân-ı imaniye ve ibadet ü taatin sıhhati mevzuunda hiçbir tereddüt ve şüphesi kalmayacaktır. Karşısına elli bin şeytan bile çıksa –Allah'ın izniyle– vicdanındaki o çok derin ve çok aydın hakikati asla sarsamayacaklardır. Ancak ahir ömre kadar mücadelenin devamı için, nefs-i emmâre veya âsâb, hassasiyet, şiddet, hiddet, öfke türünden bazı şeylerle onun ruh dünyasında bir kısım şerareler meydana getirebilir. Çünkü bu, insanın mahiyetidir ve bunun içinde insanın benliği, nefsi, ruhu, aklı, iyiye-kötüye meyyal olan istidatları ve maddî-mânevî cismaniyetinin mevcudiyeti söz konusudur.

Zannediyorum bu sualle öğrenilmek istenen şey, insan benliğinin, esrar-ı Hakk'ı aksettirici bir ayna olmasının mahiyetiydi. Evet, mahiyet-i insaniye hem karanlık hem de aydın ise, insanın kendi benliği ile Cenâb-ı Hakk'a, O'nun isim ve sıfatlar âlemine ışık tutması ve Zât-ı Ulûhiyet'i tam ve kusursuz bilmesi, bilip tanıma imkânına ulaşması nasıl mümkün olmaktadır?

Şöyle ki, insan, "Ben, ben.", "Benim iradem.", "Benim kudretim.", "Benim iktidarım.", "Benim hayatım." demek suretiyle kendisine bir mahiyet çizer. Bu mahiyetin çizilmesinde bir yönüyle fayda vardır; çünkü insanın, bir yanıyla karanlık benliği, Cenâb-ı Hakk'ın varlığına bir ayna, insan da o aynada müşahit durumundadır. Buna biz, tasavvufî ifadesiyle esrar-ı hôdî (benlik kazanma sırları) diyoruz. Benlik kazanma sırlarıyla kendimize bir tasarruf sahası belirliyoruz. Benlik adına bu dairenin çizilmesi için insanın bütün mahiyetini iyice gözden geçirmesi lâzımdır.

Bu sayede insan, bilmesi, görmesi, duyması ve dilemesine bakmak suretiyle kendi ef'âl-i ihtiyariye (cüz'î irade) aynasından hayat, sem' u basar, irade, kelâm, kudret, tekvin gibi sıfât-ı ilâhiyeyi görebilir. Çünkü bu sıfatların hepsi birer zıll mahiyetinde insanda da vardır. İnsan, bunlara sahip çıkmakla, kendisine bir mahiyet sınırı çizer; sonra kendi dairesine baktığında görür ki, hayat dediği şey tamamen başkasına ait; onda var olan şeyler bütünüyle emanet.

Sonra bakar ve anlar ki hayatı gibi diğer evsafı da kendine ait değil. Nasıl ona ait olur ki? Ne doğumuna hükmedebiliyor, ne gelişmesine! Dünyada kendi isteğiyle durmadığı gibi gidişine de asla engel olamıyor. Önce, "Kulağım var,

işitmek bana ait.” der, sonra görür ki haddizatında ne o mekanizmayı koyan kendisi ne de onu hayat santraline bağlayan. “İşte gözüm; gören benim.” deyiverir, fakat sonra biraz düşündüğünde, ne gözü bu şekilde yerleştirenin, ne de görmeye müsait şekli verenin kendisi olmadığını hemen anlayıverir. Zira göze o tümsekliği veren kendisi olmadığı gibi, gözün tabakalarının oluşmasında da bir dahli yoktur onun.

İşte insan, bu şekilde kendine ait saydığı âzâ ve duyu organlarını, zâhir ve bâtın latîfelerini düşünerek, bunlar üzerinde kendisinin hiçbir etkisinin olmadığının farkına varır. Ve sonuç itibarıyla bunların hepsinin Zât-ı Ulûhiyete ait olduğunu itiraf etme mecburiyetinde kalır. Böylece, daha evvel “Benim” deyip kendi nefsine izafe ettiği benliğinden sıyrılır ve benlikten vazgeçme sırlarını kavrar. Neticede benliğine ait her şeyin O’nun mülkü olduğunu düşünür ve hâlis tevhide erer.

Bu mahiyetiyle insan benliği, bir bakıma Cenâb-ı Hakk’ı bize sıfatları ile aksettiren bir menşur yani prizmadır. Çünkü Zât-ı Ulûhiyet, sıfatlarıyla muhattır. O’nu, “Esmâsıyla malum, sıfatlarıyla muhat, Zâtıyla mevcud u meçhul.” diye tarif ediyoruz; o böyle tarif ediliyorsa şayet, bizim de her şeyi bu çerçevede değerlendirmemiz icap eder.

Bir yönüyle de biz, mahiyetimiz içindeki hakikatlerle, mahiyetimizdeki muhtelif sıfatları kullanarak Zât-ı Ulûhiyet hakkında değişik malumatlar elde edebiliriz.

Şöyle ki, biz, bizde bulunan bu sıfatlar, –biraz evvel de arz ettiğimiz gibi– bize ait olmamasıyla, bunların gerçek sahibi olan Zât-ı Ulûhiyet hakkında bir malumata sahip oluyoruz. Bir filozof, “Bende nâmütenâhîlik düşüncesi var, hâlbuki ben mütenâhîyim, çünkü doğuşum bellidir ve öleceğim. Bende, sonsuzluk düşüncesi olmaması lâzım; çünkü ben sonsuzluğu bilemiyorum. Öyleyse bu, bende bir nâmütenâhînin tecellîsidir.” diye düşünür. O, bu sözleriyle mütenâhîden nâmütenâhîye intikal ediyor.

Hz. Pîr-i Muğan da meseleyi benzer şekilde değerlendirir: Gördüğümüz-göremediğimiz eşya, var olmasıyla Cenâb-ı Hakk’ın varlığına; kaybolup gitmesiyle de O’nun bekâsına delâlet eder. Nasıl ki bir ırmak üzerindeki su

kabarcıkları sermedî bir güneşin mevcudiyetini gösterir, akıp giden o ırmağın gelip geçen bütün kabarcıkları bir ayna gibi güneşi gözbebeğinde saklamak suretiyle onun varlığına delâlet ettiği gibi bütün eşya da varlığa ermesiyle Allah'ın varlığına, sonra kaybolup gitmesiyle de O'nun bekâsına delâlet eder. Bütün varlık hayatta kalıp burada durdukları sürece hep O'nun var etmesiyle, sonra da Kayyûmiyetiyle ayakta durur ve O yok edince de yok olur giderler.

Evet, O'nun sona erdirmesiyle her şey ve herkes son bulur. Zira bâki kalacak olan sadece O'dur: *"Yeryüzünde ve kâinatta bulunan her şey fenâ bulacak, sadece Zât-ı Ulûhiyet'tir ki bâki kalacak."*[2] mealindeki âyet-i kerimesi de bu hakikati dile getirmektedir.

Evet biz, bizdeki bu sıfatların fenâsı ve zevaliyle, Allah'a ait sıfatların kemaline intikal ediyoruz/edebiliriz. Bizdeki sıfatlar eksik ve kusurlu olmalarıyla, asıl Sahibindeki sıfatların tamam olduğunu göstermektedirler. Bunu şöyle açabiliriz:

Meselâ, bizde, mahiyetimizi devam ettirme, bir yönüyle "kayyum"luk var. Mahiyetimizi devam ettirmek de, hayat için gerekli olan levazımatı tedarik etmeye bağlıdır. Bunlardan bir tanesi de bizim ef'âl-i ihtiyariyemiz içine giren yeme içme gibi şeylerdir. Ancak yine Hz. Pîr'in beyanıyla, insan ef'âl-i ihtiyariyesinden yeme içme gibi şeylerin öşr-ü mi'şârına (yüzde bir) bile sahip değildir.

Nasıl sahip olabilir ki? Meselâ, yediğimiz buğdayın yetiştiği toprağı yaratan Allah'tır; buğdayı yaratan Allah'tır; toprakla buğday arasında münasebeti yaratan, buğday içinde ukde-i hayatiyeyi var eden de Allah'tır. Dahası onun nemalanması için toprağı nemlendiren, tohum başını bir rüşeym hâlinde dışarıya çıkarınca güneşle münasebet kurmayı yaratan Allah olduğu gibi daha sonra bize onu tımar fikrini veren de Allah'tır. Sıralayıp sonuna kadar gelelim ve onu bir lokma yapıp ağzımıza götürelim. İhtimal işte biz sadece bu işi yapıyoruz.

Evet, bu kadar iş içinde bizim ef'âl-i ihtiyariyemiz, onu alıp ağzımıza atmaya yetiyor ancak. Eğer buna da sahip çıkılıyorsa, deriz ki, kolumuza kuvveti veren, yiyeceğimiz şeyin vücudumuza faydalı olmasıyla bizim onu ağzımıza

götürmemiz arasındaki münasebeti kuran da Allah'tır. Aslında bir lokmayı ağzımıza koyduğumuzda bile, sanki bizim onda hiçbir dahlimiz yok gibi görünüyor. Zira ağzımıza koyduğumuz bir lokma, eğer Allah, işlettiği bir mekanizma ile tükürük bezlerini çalıştırıp tükürük ifraz ettirmese, ağzımızda taş gibi olur ve yuttuğumuz zaman boğazımızı deler.

Tükürük bezlerini çalıştıran Allah'tır. Yemek borusuna gönderen, mekanizmayı ayarlayan ve kuran da Allah'tır. Ara sıra nefes borusuna bir şey kaçtığı zaman, meselenin ne kadar komplike olduğunu hepimiz çok iyi biliriz. Daha ağızdayken mideye şifreler gönderilip ona bir kısım usâreler ifraz ettirilmesi, bağırsaklarda ve karaciğerde birçok vazifenin gördürülmesi… gibi meseleler üzerinde durmak da mümkündür. Dolayısıyla insan "Yedim" derken bütün bunları düşünebilse "Yedirildim" demesi daha uygun düşecektir. "Yedim" diyen mü'min de esasında bunu mecazî olarak söylemekte ve "Yedirildim" ifadesini kastetmektedir.

Görüldüğü gibi insanın ef'âl-i ihtiyariyesinden sadece bir tanesi dahi ele alındığında, onun bir kısım kusur ve eksikliklerinin var olduğu görülecektir. İşte insanın mahiyeti budur ve o, bu çerçevedeki mahiyetiyle vardır. Öyleyse bu işleri insanda var eden kâmil-i mükemmel, kusurdan münezzeh, aczden mukaddes bir Zât-ı Ecell ü A'lâ'nın var olduğunu göstermektedir. Bu suretledir ki, insan, mahiyetindeki her eksiklikle, eksiği olmayan Zât'ı tanıyacaktır. Binaenaleyh, mahiyet-i insaniye, Zât-ı Ulûhiyet'in sıfatlarının parlaklığını nazarımıza arz eden bir ayna mahiyetindedir. Biz her zaman bu mahiyet aynamıza bakarak, pırıl pırıl Zât-ı Ulûhiyet'in sıfatlarını görürüz. Vâkıa sıfatları görmek, makam-ı hayrettir; herkese mukadder olup olmayacağını bilemeyiz ama, Zât-ı Ulûhiyet'i tanımanın yolu da budur.

Bu arada, mârifetimize yarayan benliğin bir yanı, biraz evvel arz ettiğim gibi, her hareket ve her davranışta, Cenâb-ı Hakk'a ait yönleri düşünerek aczimizi, fakrımızı idrak edip Rabbin nimetleriyle perverde olduğumuz düşüncesiyle şükrümüzü, tefekkürümüzü, araştırmalarımızı daha da derinleştirerek, meselelerin içinde dört erkâna (acz, fakr, şükür, tefekkür) tam riayet etmek suretiyle, Rabbimiz hakkındaki malumatımızı artırabiliriz. Aslında böyle bir

yolla, a'lâ-i illiyyîne yükselmek ve insan-ı kâmil mertebesini ihraz etmek her insanın hedefi olmalıdır. Nebilere ait yolda yürüme ve nebiliğe ait bir mânâyı temsil etme insanın girebileceği en önemli bir kapıdır; herkes Allah'ın inayetiyle bu kapıyı zorlayıp açmaya çalışmalıdır.

Benliğin bir dalında peygamberler ve onların sadık takipçileri vardır. Onlar, yaptıklarını Rab hesabına yapmış, Allah namına işlemiş, Allah namına başlamış ve Allah namına yemiş içmişlerdir. O'nun mübarek adıyla, her şey O'na dayandırılarak yapılmış ve her işe ayrı bir aydınlık kazandırılmıştır.. ve neticede de Allah mârifeti artmıştır.

Benliğin bir diğer dalında da zenginlik, hodfuruşluk, kendini satma, kendi menfaatlerine iş yapma vardır; orada da birer zakkum gibi nemrutlar, firavunlar meydana gelmiştir. Böyleleri, "Ben ettim.", "Ben yaptım.", "Ben çattım." der, hep aynı nakaratı tekrar edip dururlar; belli bir dönemden sonra Zât-ı Ulûhiyet'e feda edilmesi gereken istidatlar artık feda edilmez. Bu arada, Zât-ı Ulûhiyet'i tanıyanlar arasında dahi Cenâb-ı Hakk'a benzeme gibi yanlış bir felsefeyle hareket edenler vardır.. ve bunların bazıları, "İnsanın gayesi, gayetü'l-gayesi, teşebbüh bi'l-Hâlık'tır." der kendi hezeyanlarıyla temiz düşünceleri bulandırırlar. Biz onu mülâhazaya almak isteyince:

"Yemez, içmez; zaman geçmez, berîdir cümleden Allah,
Tebeddülden, tagayyürden, elvân ü eşgâlden
Muhakkak ol müberrâdır, budur selbî sıfâtullah."

der tevhid solukları z.

1 Tîn sûresi, 95/4.

2 Rahmân sûresi, 55/26-27.

RUH-BEDEN YÖRÜNGELİ BİR TATİL

Soru: Bazıları yılın yorgunluğunu çıkarmak için dinlenmeyi tavsiye ediyorlar. Yıllık veya haftalık tatil olmalı mıdır? Olmalı ise nasıl olmalıdır?

Hayır dairesi içinde bile olsa yapılan işlere bazen renklilik kazandırılmazsa monotonluktan ötürü bıkkınlık olabilir. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), seâmet (bıkkınlık) hâsıl edecek şekilde kendilerini ibadete verenlere mâni olmuştur.

Bu vak'anın kahramanlarından birisi, kadınlık dünyasının sultanlarından Zeynep binti Cahş Validemiz'dir. O, ezvâc-ı tâhirât içinde ibadet ü taate düşkünlüğü ve cömertliği ile meşhur bir kadındı. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), ne yaparsa o da onu yapardı. Soylu bir aileye mensup olan Hz. Zeynep Validemiz, Kureyş'in şereflilerindendi. Belki bunun vermiş olduğu bir ruh hâliyle Hz. Zeyd ile evlendiği zaman bir iç hazımsızlık yaşamıştı. Esasen o, Efendimiz'e zevce olacak bir kadındı ki, *"Biz onu sana nikâhladık."*[1] âyetinin ifadesiyle Cenâb-ı Hak, onların nikâhlarını gökte kıymıştı.

Hz. Zeynep Validemiz, ibadet ü taate o kadar düşkün idi ki, yorulduğu zaman düşmemek için tutunmak maksadıyla mescitteki iki direk arasına bir ip germişti ve ona dayanıyordu. Bu ipi gören Allah Resûlü ikaz sadedinde şöyle buyurmuşlardı:

"Çözün o ipi, yorulunca istirahat etsin ve dinlendikten sonra ibadet yapsın. Siz bıkkınlık göstermedikten sonra –müteşabih bir ifade– Allah bıkkınlık göstermez ve istediğinizi verir." Başka bir defasında ise O: *"Uyku ile kılacağınız namazda, lehinizde yapacağınız duayı aleyhinizde de yapma ihtimali var."* buyurarak istirahat ettikten sonra ibadet etmeyi tavsiye buyurmuştu.

Evet, devamlı aynı çizgide yapılan işlerin zamanla bıkkınlık vereceği muhakkaktır. Buna meydan vermemek için imkânlar nispetinde başka bir mekâna gitmekte, başka işlerle meşguliyette fayda var. Bu arada, aşk ve şevkin kamçılanması, metafizik gerilimin artırılması niyetiyle aynı duygu ve düşüncenin paylaşıldığı kişilerle görüşülmede de yarar olabilir. Hatta böyle

bir yerde misafir olarak da kalınabilir. Bu arada ecdat yadigârı tarihî eserler ve hizmet amacıyla kurulan müesseseler ziyaret edilebilir. Bu şekilde insan hem dinlenmiş, hem de canlılığını korumuş olabilir.

Bunun aksine gaflet ve hevesatı kalınlaştırıcı yerlerde dinlenmeyi düşünmek, ruhun değil, belki bedenin dinlenmesini sağlar. Aslında bedenin tam dinlenmesi de zinde bir ruha bağlıdır. Bedenle beraber ruh da dinlendirilmek isteniyorsa, ibadet ü taat, güzel ahlâk ve yaşayışlarıyla örnek olabilecek güzel insanlar ziyaret edilmelidir. Şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki, bu uğurda kullanılan benzin ve diğer masraflar sadaka hükmüne geçer. Bu şekilde ailelerimize karşı da en güzel sadakayı vererek onları tenezzüh ettirmiş oluruz. Tabiî biz de meşru dairede dinlenir ve kendimizi buluruz. Bunun dışındaki bir maksatla yapılan tatiller, bedeni dinlendirse de gafletin temadisini sağlar ve belki de bir kısım letâif öldürülmüş olur.

Hâsılı, inanmış sinelerin, kendilerini ve ailelerini dinlendirmek maksadıyla tatile çıkmaları, imkânları nispetinde ayda veya senede bir belli günlerde bir yerlere gidip tenezzüh etmeyi ihmal etmemeleri, canlılıklarını devam ettirmeleri adına çok önemlidir.

1 Ahzâb sûresi, 33/37.

KİTAP OKUMA ÜZERİNE

Soru: Kitap okunurken dikkat edilecek hususlar nelerdir? Kitap okuma zamanı, pozisyonu ve vakti hakkında neler söylersiniz? Bir de yazarlık hususundaki tavsiyelerinizi alabilir miyiz?

Her okuduğunu anlayamayacak seviyede olanların, öncelikle anlayabilecekleri bir kitap veya herhangi bir kitabın rahat anlaşılabilen bölümlerinden başlamaları isabetli olur. Bu şekilde bir ilk okumayla kitabın usûlü, üslûbu ve takdim şekline de vukufiyet kazanan okuyucu, daha sonra kitabı iyi anlayabilmek için baştan başlayarak bir kere daha okuması yararlı olur. Bu tür okumayla kişi okuduğunu bilir ve okuduğu malzemeyi rahatlıkla kullanabilir. Evet, insan bu şekilde bir okuma ile malzemeyi hafızasına iyice yerleştirmiş olur ve yerinde onları değerlendirebilir.

Bazen çok kitap okuyan biri, okuduğu kitapların farkında olmayabilir. Her kitap bir yönüyle onun kafasına dağınık bir şeyler bırakır ve gider. Bu bilgiler zihinde sistemli bir istife tâbi tutulmasa da, insan farkına varmadan herhangi bir zamanda bazı meseleleri değerlendirirken, değişik mülâhazalar, irade dışı olarak onun hafizasına uğrayan, dimağında kalan o düşüncelerle beslendiği olur.

Evet, çok okuyan kişinin beyninde gizli bir teyp varmış gibi hiç farkına varmadan pek çok şey kaydolmaktadır. Bu gizli disk ve diskteki malzemenin kullanılabilir hâle gelme meselesi çok okumakla doğrudan alâkalıdır.

Eskiler bir kitaba başlarken, üç şeyi bilmenin vacip, dört şeyi bilmenin de caiz olduğunu söylerlerdi. Vacip olan şeyler: *a)* Besmele (Bismillâhirrahmânirrahîm demek). *b)* Hamdele (Elhamdülillâh demek) ve *c)* Salvele (sallallâhu aleyhi ve sellem vb. ifadelerle Peygamberimiz'e salât ü selâm okumak).

Caiz olan şeyler olarak da şunları söylerlerdi: *a)* İsm-i kitap: Burada isim ile müsemma arasında münasebet var mı? Yani kitabın ismi, muhteviyatını aksettiriyor mu, gibi konular üzerinde dururlardı. *b)* Fenn-i kitap: Kitap hangi daldan ve konudan bahsediyor? Veya o ilim dalının hangi yanından bahsediyor? *c)* Ta'dât-ı fusûl: Kitapta meselelere kaç fasılda yaklaşılmış? *d)* Tebyîn-i

garaz: Bu kitabı yazmaktan maksat yani kitabın telifindeki gaye nedir?

Zannediyorum bu düşünceyi bugün de değerlendirmek mümkündür.. tabiî kitabın muhtevasında sistem söz konusu ise. Bu itibarla kitabı yukarıda ifade edilen dört bir yanıyla kavramak ve o mülâhazalar çerçevesinde anlamak, kitabı gerçekten okumak demektir. Yani isimle müsemma arasındaki münasebeti kavrama, ilgili olduğu fenne dair o kitabın yazılmasındaki espriyi anlama, sonra fasıl, mukaddime ve bölümlerinde eksik, gedik veya fazlalık olup olmadığını, nerelerde teferruata girildiğini öğrenme, kitap okumada esas olan unsurlardır. İfade ettiğimiz bu hususu Nur Risalelerini okuyan bazı ilk Nur talebelerinin gerçekleştirdiği söylenebilir.

Eskiden temkinli oturarak kitap okumak tavsiye edilirdi. Ben de bazı kitapları okurken öyle yapmışımdır. Fakat daha sonraları bende, yatarak okuma âdeti hâsıl oldu. Dört-beş saat üst üste kitap okuyacaksam, yatmak suretiyle okuma bana daha kolay geldi. Masada kitap okumanın bir müddet sonra beni sıktığını gördüm. Ama masa başında okuyamadığım kitaplarda önemli yerlerin altını çizerken çizgilerde kaymalar olduğunu da söylemeliyim. Hatta çizgilerin bazen satırın içine bazen de dışına çıktığı oluyordu. Bir dönemde, sadece kitabın önemli yerlerini çizmekle yetinmeyip, onun kenarlarına, "Bu mütalâa başka yerdeki şu zatın dediği ile uyum içinde veya şurada mantıkî bir boşluk var. Burada bir tenakuz söz konusu, şurada hissî bir boşluk var, burada demagoji yapılmış." şeklinde kendi mütalâalarımı not ediyordum.

Bir de kitap okuma vakti çok önemlidir. İnsan dinç iken kitap okumalı. Sabah kalktığım zaman veya kaylûleden sonra kitap okumanın istifadeli olduğunu gördüm. Aslında kitap, gece vakti daha iyi okunur. Çok defa benim de gece okuduğum olurdu. Fakat benim genel kanaatim şu:

İnsan gece vakti biraz dinlenmeli, biraz da gecesini evrâd ü ezkârla ihya etmeye çalışmalıdır. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de bu husus şöyle ifade edilir: *"Muhakkak ki geceleyin kalkıp ibadet etmek daha tesirlidir ve Kur'ân da okuyuş adına daha düzgün, daha sağlam bir tilavet sağlar."*[1]

Geceler, insanın ne dediğini ve ne anladığını en iyi şekilde ifade edebileceği bir zaman dilimidir. Bu zaman diliminde insanoğlu, Rabbisiyle münasebete

geçmeli ve O'nu duymaya çalışmalıdır. Bu açıdan, gecenin içinde insanın mutlaka Rabbisine ayıracağı bir zamanı olmalıdır.

Türkiye'de az sayıda da olsa çok ciddî kitap okuyan kimselerin bulunduğu da bir gerçek. Esasen okumak bir yönüyle bir kültür ve tiryakilik meselesidir. Meselâ, çantada sürekli kitap taşıma, durakta beklerken okuma, arabaya binerken okuma, hatta arabayı kullanan kişinin bile eğer onda da bir merak varsa bazı şeyleri bantlara okutturup seyahat esnasında banttan dinleme, hep okuma kültürü ile alâkalıdır. Şu da unutulmamalıdır ki, bizim insanımız büyük çoğunluğu itibarıyla okuma fakiri ve düşünce özürlüdür.

Yazar olmayı düşünen bir insanın mutlaka çok yazması gerekmektedir. İstidadı olan da olmayan da yazmalıdır. Zira istidat varsa, ancak yazmak suretiyle ortaya çıkar. İnsan yazmayınca istidadının da var olup olmadığı belli olmayabilir. Hatta –kanaat-i âcizanemce– insan her alanda bir şeyler yazmalı ve tashihe de açık olmalıdır. Bence bu işe gönül verenler roman, tiyatro veya küçük oyunlar türünden eserler yazmayı bile denemelidirler. İleride o işi devam ettirmeseler de mutlaka yazmalıdırlar.

Yazmanın yolu, değişik şeyler okumaktan geçer. Okunulan eserler, bazen birbirine yakın, bazen de birbirine zıt şeyleri çağrıştırır: Shakespeare okuma insana Jonben'i çağrıştırır; Nedim'i okuma da Bâki'yi hatıra getirebilir. Önemli olan eli alışıncaya kadar yazmaktır. Daha sonra yazılan şeyleri yırtıp atmakta bir zarar yoktur. Ömer Nasuhi Hoca'nın birkaç roman yazdığı ve sonra yırtıp attığı söylenir.

Bir kitabın, ondan bazı şeyler çıkarıp yazabileceğimiz mülâhazasıyla okunması çok iyi olur. O kitabın içinde önemli noktaları, önemli yerleri çizmek veya derkenar yapmak yahut bir haşiye koyarak belirtmek ve sonra bir kere daha gözden geçirmek çok faydalıdır. Anlaşılması zor ve ciddî olan ağır eserleri ise üç veya beş defa okumak az sayılır. Ben bunu bir ifrat olarak görmüyorum. İnsan, eseri her okuyuşunda aklına geleni derkenar etmeli, eğer gerekiyorsa veya isterse o istikamette bir şeyler karalayabilir.

Yazmanın önemli yanlarından bir diğeri de, eseri yazdıktan sonra ifadesinden, üslûbundan o türlü düşünceleri takdim keyfiyetinden alın da,

muhteva zenginliğine kadar kemal-i dikkatle bir fikrî eseri okuyor gibi birkaç defa okumak.. tıpkı bir şiiri tashih ediyor ve onu gerçek yörüngesine oturtuyor, şiiriyetiyle buluşturuyor gibi beş on defa onu tenkitçi gözüyle okumaktır. İnsanoğlu hatalarla mâlul olduğundan ve söylediği sözlerin pek çoğunun uzun zaman hacaletini yaşadığından, bu hataların en asgarî seviyeye indirilmesi çok önemli olsa gerek…

1 Müzzemmil sûresi, 73/6.

HİKMETİN MÂNÂSI

Soru: "Allah hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet nasip edilmişse, doğrusu, büyük bir hayra mazhar olmuştur. Ancak tam akıllı olanlar gerçekleri anlar ve düşünürler."[1] buyruluyor. Âyette geçen hikmetten ne anlamalıyız?

Evvelâ, âyet-i kerimede geçen hikmet kelimesinin mânâsı mevzuunda selef âlimlerimizin mütalâasını bilmede fayda var:

Bazı selef âlimleri, hikmeti, "Vahyin gayr-i metlüv olanı, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) beyan ve sözleridir." şeklinde tarif etmişlerdir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim, *"Allah sana kitap ve hikmeti indirmekte ve sana bilmediklerini öğretmektedir."*[2]; *"Ben sana (Hz. İsa'ya) kitabı, hikmeti, Tevrat ve İncil'i öğretmiştim."*[3] gibi âyetleriyle hikmeti, kitaptan ayrı bir husus olarak ele almaktadır.

Kur'ân'ın bu ayrımından mülhem muhaddisîn-i kiram umumiyet itibarıyla Kitab'ın Kur'ân-ı Kerim, hikmetin de Peygamber Efendimiz'in nurlu beyanları, hikmetli sözleri, fevkalâdeden düşünceleri ve hikmet gamzeden beyanları olduğunu söylemişlerdir.

Bazıları da daha hususî mânâda, "Hikmet, kâinatın esrarına vukuftur ki, onu bir kitap gibi mütalâaya alan insanın, onda görüp sezeceği maslahat, hikmet, fayda, tenasüp, illet-mâlul münasebeti ve sebep-müsebbep arasındaki alâkaların kavranmasıdır." demişler. Böylesi bir kitabın mütalâasına muvaffak olan bir insan, onu mütalâa ettikçe zevki artacak, zevki arttıkça yeni mütalâalara koyulacak ve bu sayede hikmete muttali olacaktır. Bu mânâda da hikmeti, kısmen felsefeci ve kelâmcıların çokça üzerinde durdukları kâinat (makro âlem) ve insanın (normo âlem) mütalâası şeklinde ele almak mümkündür.

Hikmetin bir diğer mânâsı da, İslâm'ın maslahat ve hikmetlerini kavramaktır. Bunlar, haşr ü neşrin insanın hayatındaki tesirleri, namazın maddî-mânevî hayatımızı düzenlemedeki fonksiyonu; orucun nefis tezkiyesindeki rolü; zekâtın içtimaî denge ve düzenin "kantarası" olması… gibi yeri; haccın, dünya

çapındaki Müslümanların bir araya gelmesindeki fonksiyonu ve vazifesi türünden olan şeylerdir ki, hikmetin birer yanı sayılabilirler.

Âyetteki ifadesiyle *"Allah, hikmeti kime vermişse ona çok hayır vermiş."*[4] demenin mânâsı, onu kim kavramışsa, Cenâb-ı Hakk'ın lütuflarına mazhar olmuştur, anlamına gelir ki, bu da ondan anladığımız hususlardan biri sayılır.

Bazıları da hikmeti, "Esmâ-i ilâhiyenin esrarını kavramak." şeklinde anlamışlardır ki, bu da önemli bir tevcihtir; evet, kim baktığı her yerde cilve cilve esmâ-i ilâhiyenin dalgalandığını görüyorsa, o, hikmeti de kavramış demektir. Esmâya bakıp onun cilvelenmesini sezen bir hak dostu bu duygu ve düşüncesini şöyle ifade etmektedir:

"Esmâyı Müsemmâ'dan gayrı göremez ârif,
Esrara olur vâkıf derviş-i pîr-i geylân."

Yani esmânın cilvelerine bakan, Müsemmâ-yı Akdes'i görür ve Allah'ı müşâhede ediyor gibi olur. Kâinatta, eşya ve hâdiseler içinde her hâdise böyle birini dize getirir, O'na secde ettirir ve başını yere koyup gözlerini kapayarak derunî hislerine daldığı zaman, –O, şekilden keyfiyetten, kemmiyetten münezzehtir ama– başını O'nun Arş'ının kavâimine koymuş gibi bir enginliğe erer. Artık, her ses ona Allah'tan gelen bir nağme gibi, her renk Allah'ın isimlerinin istihalelerinden ibaret bir atlas gibi görünür. Bu da hikmetin ayrı bir buudu olsa gerek…

Bir diğer mânâsıyla hikmet, kulun nâmütenâhî seyahati esnasında esmâ, sıfât ve şuun atlasında farklı duyuş ve sezişlere ermesidir ki, böyle biri eşyanın hakikatini anlamış ve Zât-ı Ulûhiyet hakkında da tepeden tırnağa merak içindedir. Yer yer sıfât-ı ilâhiye cilvelenir. Hâlbuki sıfatlar da Zât-ı Ulûhiyet gibi –her ne kadar mahiyetleri hakkında bir şeyler söylense de yine de– bizim için meçhuldür. Başka bir ifadeyle, mevcuttur fakat meçhuldür. Bu makama yükselen kişi, "Kavradım, sezdim, tam anladım!" deme makamındadır ki, daima koşma, hamle yapma, atılma ve yeni bir şeyler kavrama zannı ve zehabı içindedir; ama çok defa hayrettedir. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi seyr u sülûkta bu makama "hayret makamı" denilir.

Sâlik, bu makama gelince şaşkınlaşır, bakışları yer yer bulanıp değişir, size

bakarken sizi görmez, bakışı buudludur, daima değişik şeyler görür; simanızda başka simayı, gözünüzde başka gözü görür; konuşmanızda başka konuşmayı hisseder ve yer yer bunları vicdanında da duyar. İşte bu makam, hayret ve hayranlık makamıdır. Bu makamda olan insanlar kolay aldanmaz; aldansa da nadiren aldanır. Çünkü daima O'na doğru koşma ve ulaşma azmi içindedirler.

Evet, bütün bunlardan sonra diyebiliriz ki, *kime hikmet verilmişse, hakikaten, ona hayr-ı kesir verilmiştir.* Allah, hikmeti dilediğine verir. Ancak hikmetin verilmesi için de bir istidat, kâinatı keşfedecek bir kabiliyet, bütün esmâ-i ilâhiyenin cilvelerini birden duyup görebilecek bir kalb ve inkişaf ettirilmiş letâif lâzımdır. Bunların hepsini Allah verir ve daha sonra da müheyya bu mahiyete, arz ettiğimiz mânâlarda hikmeti bahşeder. Artık bu ufku tutan bir insana hayr-ı kesir verilmiştir.

Nasıl verilmesin ki, bu insan, kâinatın mânâsını anlıyor, kâinatta mütecellî olan her şeyin, Allah'ın isimlerinin cilvesi olduğunu görüyor, sıfatlar ufkuna yürüyor ve Zât-ı Ulûhiyeti tam bilme, anlama ve idrak etme sevdasına tutuluyor. Kendisine "Kapılar sürmelidir, beyhude yorulma!" denilse de o, hayret içinde kapının açılacağı ânı intizar ediyor.

Onun için, bu makama gelen kimse, "Bana ölümü ver de Sana kavuşayım!" duygu ve düşüncesi içinde şevkle ölümü bekler. Hz. Yusuf'un, *"Yâ Rabbi! Sen bana iktidar ve hâkimiyet verdin. Kutsal metinleri ve rüyaları yorumlama ilmini öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan! Dünyada da, ahirette de Mevlâm, yardımcım Sensin. Sana tam itaat içinde bir kul olarak canımı al ve beni hayırlı ve dürüst insanlar arasına dahil eyle!"*[5] demesi bu makama ait bir dilek olsa gerek. Evet, bütün maddî makam ve şöhrete rağmen Hz. Yusuf Gerçek Sevgili'ye vuslatı arzuluyordu.

Son olarak hikmetin mânâsını şöyle anlamak da mümkündür:

Hikmet, insan, kâinat ve Kur'ân üçlüsü arasındaki münasebetin kavranmasıdır. Kâinat, Allah'ın kudret ve iradesiyle meydana gelmiş bir kitaptır. İnsan, bu kitabın mücmel hulâsası ve bir fihristidir. Kur'ân ise kâinat ve insanın mânâsını ilâhî ifade içinde anlatan bir kitaptır. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise bunu en iyi kavrayan insandır. Bu sebeple O, en büyük

insan-ı kâmildir. Kim bu hakikati kavramışsa, kendisine hikmet verilmiş demektir. Kâinatı ayrı, insanı ayrı, Kur'ân'ı ayrı mütalâa edenler, hikmetten ve hikmet neşvesinden mahrum nâdânlardır.

Rabbim, gönüllerimize inşirah versin ve bizi o yüce hakikati anlamaya muvaffak kılsın!

1 Bakara sûresi, 2/269.

2 Nisâ sûresi, 4/113.

3 Mâide sûresi, 5/110.

4 Bakara sûresi, 2/269.

5 Yûsuf sûresi, 12/101.

Üçüncü Bölüm
DİN EKSENİ ETRAFINDA

HELÂKE GÖTÜREN SORULAR

Soru: "Sizden önceki ümmetler, kesret-i sualle (gereksiz yere çok soru sormakla) helâk oldular." hadisinden murat nedir?

Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) pek çok soru soruluyordu. Bu sorulardan bazıları nübüvvet makamına yaraşmayan ve işin nezaketini ihlal edici mahiyette olduğundan Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) çok rahatsız oluyordu. Özellikle zenginler, fısıltı hâlinde (necvâ) bazı özel isteklerde bulunuyorlardı. Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) de buna canı sıkılıyordu; canı sıkılıyor olmasına rağmen nezaketi icabı onları reddedemiyordu.

Bunun üzerine, *"Ey iman edenler! Şayet Resûlullah ile baş başa görüşmek isterseniz, bu özel görüşmeden önce bir sadaka verin."*[1] âyet-i kerimesi nâzil oldu ve Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile görüşme teşebbüsünde bulunmadan önce sadaka vermek mesnun (sünnet) kılındı.

Vâkıa daha sonra bu âyet, –pek çok ulemaya göre– nesh edilmiştir. Esasen bu sadaka emrinde, fısıltı hâlinde gelen sorular karşısında rahatsız olan Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu rahatsızlığını giderme ve böylesi görüşme taleplerinde aşırılığı önleme gibi hikmetler de söz konusudur.

Dini öğrenmek için Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem), toplumun hemen her kesiminden değişik insanlar geliyor ve sorular soruyorlardı. Bu gelen kişilerin bazen çok münasebetsiz halleri de olabiliyordu. Fakat O, insanları ihya etme konumunda olduğu için, bütün bunlara katlanıyordu. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gün mescitte iken kendisine sorulan lüzumsuz sorulardan bir ölçüde bunaldı, celâllendi ve ayağa kalkıp, "Bugün

burada durduğum müddetçe bana ne sorarsanız cevabını vereceğim!" buyurdu. Arkasından da birisi kalkıp, "Ben nereye gideceğim?" diye sordu. Allah Resûlü de *"Cehennem'e gideceksin!"* karşılığını verdi. Daha sonra Abdullah b. Hüzafe de şöyle bir soru sordu: "Benim babam kim yâ Resûlallah?"; ona da, *"Senin baban Hüzafe'dir."* buyurdu.

İşte böyle, herkesin bir şeyler sorduğu esnada Allah Resûlü'nün o andaki ruh hâletini çok iyi kavrayan Hz. Ömer (radıyallâhu anh) ayağa kalktı ve "Biz, Rab olarak Allah'tan, din olarak İslâm'dan, peygamber olarak da Muhammed'den razıyız." deyiverdi. Onun bu ince, mânidar tavrı, Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) her zaman sinesinde esen o itminan esintilerinin tezahür menfezlerini aralıyor ve o esnada celâlî tecellîler yerlerini üns esintilerine bırakıyor.

"Ziyarete gücü yeten herkese, Beytullah'ı ziyaret etmek, Allah'ın onun üzerindeki hakkıdır."[2] âyeti indiğinde, birisi: "Yâ Resûlallah! Her yıl mı hacca gideceğiz?" diye bir soru sormuştu. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), haccın bir kere farz olduğunu Kur'ân'ın ifadelerinden anlamıştı. Ancak O, belki gücü yeten herkesin nafile de olsa hacca gitmesini, orada diğer mü'min kardeşleriyle beraber kaynaşmasını ve böylece bir vifak ve ittifak havasının oluşmasını istiyordu. Bu sebeple Allah Resûlü susmayı tercih etmişti. Ancak "Her yıl mı?" şeklinde ısrarla sorulan sorular karşısında sert bir üslûpla: *"Hac, ömürde bir keredir."* buyurmuştu. Bu olay üzerine de şu âyet inmişti: *"Ey iman edenler! Netice itibarıyla açıklandığı takdirde hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın!"*[3]

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine sorulan bu soru karşısında ihtimal, hac, ömürde bir kere farz olmakla beraber, isteyen ve gücü yeten daha fazla da hac yapabilir şeklinde düşünüyordu. Israrlı sorular karşısında ise, *"Eğer ben 'Evet!' deseydim her yıl hacca gitmeniz zorunlu olurdu ve siz, bunun altından kalkamazdınız."* buyurdular. Ardından, lüzumsuz soru sormanın mahzurlarına dikkat çeken şu sözler dudaklarından döküldü:

"Ben size bir şey demedikçe siz de beni bırakınız. Zira sizden öncekileri,

suallerinin çokluğu ve peygamberleri karşısında ihtilafları helâk etmiştir. Öyle ise ben, sizi bir şeyden nehiy mi ettim (niçin ve neden diye sormaya kalkmadan) ondan kaçının. Bir şey emrettiğimde de onu elinizden geldiğince yapmaya çalışın (hâsılı, sizi zora koşan sorular sormayın).”

İkinci olarak, bazen de Allah Resûlü’ne, insanlar için hayatî önem taşıyan sorular yerine bir astronomi bilginine soru sorar gibi, “Ay, niçin inceliyor ve sonra kalınlaşıyor?” şeklinde sorular soruluyordu. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak da şöyle buyurdu: *“Sana hilâlleri sorarlar. De ki: Onlar insanlar için; özellikle hac için vakit ölçüleridir.”*[4]

Hâlbuki bu ifadeler, onların sordukları sorunun tam cevabı değildi. Zira ayın incelip kalınlaşması onları ilgilendirmeyen ve onlara pek fazla faydası olmayan bir husustu. (Böylece âyette, onların sordukları soru vesilesiyle asıl verilmek istenen şey anlatılıyordu ki, bu da ayrıca üzerinde durulmaya değer.) Evet, Allah Resûlü, kendisine bu türlü soruların sorulmasını istemiyordu.

Bazıları Efendimiz’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelip “Bir kadın ile bir erkek bir araya geldiklerinde çocukları nasıl erkek veya kız oluyor?” şeklinde hatta bazen bunun da ötesinde uygunsuz sorular soruyorlardı ki, bu tür soruları bir peygambere sormak suiedepti. Men edilen de işte bu kabîl sorulardı.

Son olarak meselenin bir de gulüv (haddi aşan) yönü vardı ki, Peygamber Efendimiz’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) bazen şu tür sorular bile sorulabiliyordu; vâkıa benzer sorular günümüzde de sorulmaktadır: “Niye insanda iki tane göz var? Bir tane olsaydı ne olurdu? Niye burunda iki tane delik var? Nasıl olsa ikisi de ilerde birleşiyor ve bir delik oluyor. İki tane olmasının ne faydası var?.. Ve neden insanda otuz iki diş var?” gibi dahası bazı kesimler tarafından haddi aşan ve belli bir mantıkî düzeye oturmayan, *“Allah her şeyi yarattı, –hâşâ– O’nu kim yarattı?; Allah kâinatı yaratmadan önce ne yapıyordu?”* şeklinde sorular sorulmaktadır. (Bu tür sorulara bilgi sahibi olmadan cevap vermeye çalışmak hata olduğu gibi bilgili olunduğu takdirde doyurucu cevaplar verememek de hatadır.)

Evet, bu tür münasebetsiz sorular, çoğu defa bir dalâleti kapatırken, yeni bir dalâletin de kapısını aralayabilir. Bu sebeple, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi

ve sellem): *“...Sizden önceki ümmetler, kesret-i sualle (gereksiz yere çok soru sormakla) helâk oldular.”* buyurarak doğru yerde, doğru zamanda ve doğru soruların sorulmasının önemini ifade etmiş oluyordu.

1 Mücâdele sûresi, 58/12.

2 Âl-i İmrân sûresi, 3/97.

3 Mâide sûresi, 5/101.

4 Bakara sûresi, 2/189.

SAF VE DURU İSLÂM ANLAYIŞI

Soru: Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında yaşanılan saf ve duru İslâm anlayışı Hulefa-i Raşidîn devrinde de korunabilmiş midir? Günümüzde ve gelecekte bu anlayış tekrar aynı ölçüde temsil edilebilir mi?

Raşid Halife Efendilerimiz devrinde, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında yapılan şeylerin hiçbirisi kasten ve bizzat terk edilmemiştir.. ve tarih buna şahittir. Özellikle ilk iki şerefli halife döneminde, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayat-ı seniyyeleri hemen her alanda tam aksettirilmiş, eksiksiz temsil edilmiş ve bizzat yaşanmıştır.

Hz. Osman devrinde, çeşitli milletlerin İslâmiyet'e girmesiyle, İslâm'ın safveti az da olsa bozulmaya yüz tutmuş ve çeşitli arızalar olmuşsa da, Hz. Zinnûreyn gibi Efendimiz'le (sallallâhu aleyhi ve sellem) münasebeti kuvvetli olan bir zat, bilhassa ehl-i Kur'ân olması, Kur'ân'la çok sıkı bir münasebetinin bulunması itibarıyla öyle bir kuvve-i kudsiyeye sahipti ki, o hayatta kaldığı sürece ciddî bir fitne zuhur etmedi.

Hz. Ali Efendimiz'e gelince, o tam fitnelerin zuhur ettiği bir dönemde işin başına geçti; zuhur eden etmişti. Eğer onun gibi hasbî, samimî, dilâver, yiğit, bir şah-ı merdan, bir haydar-ı kerrâr olmasaydı, o fitneler seller hâline gelir ve milleti önüne katar, kütükler gibi sürükler götürürdü.

Binaenaleyh, Hz. Ali devrine kadar adalet-i mahzanın, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayat-ı seniyyelerinde olduğu gibi bizzat tatbik edilmesine çok gayret gösterildi ve temsil de edildi. Aslında onlar, Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir tek emirde dahi muhalefeti, baş aşağı yıkılıp gitme sayıyorlardı; öyle saydı ve dosdoğru yaşadılar.

Hz. Ömer Efendimiz'e halifeliği esnasında, sadece yemek mevzuunda, "Bu sofrada şu da olsa!" gibi istekte bulunmaları ona çok dokunmuş ve o bu durumu şu şekilde değerlendirmişti: "Acaba beni dostlarımdan çok uzaklaşmış mı görüyorsunuz ki, bu teklifi yapıyorsunuz? Yoksa dostlarımla beraber olmamı istemiyor musunuz?" İşte bu saf ve dupduru yaşayış, bizzat dört halife devrinde tam temsil edildi.

Daha sonra da Ömer b. Abdülaziz, Selahaddin Eyyubî ve Hz. Fatih gibi kimseler tarafından Müslümanlık oldukça duru yaşandı. Hükümdarlıkla beraber Müslümanlığı yaşamak zordur. Günümüzde zenginlikle birlikte dini hakkıyla yaşamanın zorluğunu idrak eden insanlar, zannediyorum bunun ne demek olduğunu çok iyi anlarlar.

Evet, dünya ile ukbâyı birlikte götürme ve her ikisini de terazinin iki kefesi gibi koruma çok zordur. Biz bunu Cenâb-ı Hakk'ın bize verdiği çok küçük şeyleri bile O'nun yolunda harcamadaki cimrilik tavrımızdan anlıyoruz. O büyük insanlara gelince onlar bu mevzuda, azamî derecede hassas ve titiz davranarak yaşamışlardır.

Bir konferansta, yeni ihtida etmiş, kitapları da bolca satılan bir zata soruyorlar: "Müslümanlık dünyanın neresinde yaşanıyor? Şu anda Müslümanlığın tam olarak yaşandığı yer var mıdır?" O şöyle cevap veriyor: "Müslümanlık Raşid Halifeler döneminde yaşandı. Ondan sonra da başka bir yerde tam yaşanmadı."

Bunu, bir yönüyle doğru olsa da, başka bir yönüyle çok büyük bir hata sayıyor ve Müslümanlığı ittiham kabul ediyorum. Hatta eğer, bilerek yapılıyorsa bunun arkasında art niyet bile olabilir. Çünkü bir kere bunda Müslümanlığı ütopik bir hayat tarzı gibi gösterme var. Sonra bu ifadeye göre İslâm, bir kere yaşanmış, bir daha yaşanmaz mânâsına gelebilir. Kıyamete kadar, değişik ellerde yeniden parlayacak, revnakdar bir hâl alacak ve kendisini gösterecek olan bu hak din, sanki 30 sene yaşanmış, bitmiş, miadını doldurmuş bir din gibi gösterilmektedir.

Bence bunun yerine şöyle demek belki daha doğru olur: "O, yüzde yüz kendine has keyfiyetiyle, semavî orijiniyle sadece Raşid Halifeler döneminde yaşanmıştı, ama zaman zaman o seviyede Müslümanlığı temsil eden kimselerin tarihin kaderine hâkim olduğu da bir gerçek."

Yeryüzünde daima çeşitli cemaatlerin Müslümanlığı yaşadığını inkâr etmek nankörlük olur. Bugün dahi, gözünün yaşıyla, içinin sızlamasıyla ve gecelerini ihya etmesiyle Allah'ın hoşnut olacağı şekilde Müslümanlığı yaşama azmi içinde bulunan nice insan vardır. "İslâm, Raşid Halifeler döneminde yaşandı ve

bitti.” demek, bugünkü insanları tahkir ve tezyiftir. Ayrıca bu samimî insanların Müslümanlığını kabul etmeme gibi büyük bir yanlışlık da söz konusudur.

Raşid Halifeler döneminde İslâmiyet’in saf ve dupduru, süt, Cennet kevseri, şerbet ve asel-i musaffa gibi yaşandığı doğrudur. Ancak biz daha sonra da onun balını ve kaymağını hep görmüşüzdür. Bugüne kadar çeşitli devirlerde gördüğümüz gibi, bundan sonra da –Allah’ın izni ve inayetiyle– yine göreceğiz.

Böyle bir iddianın bir başka mânâsı da, “Artık Müslümanlık tam mânâsıyla yaşanmaz.” demektir. Biz inanıyoruz ki, Devr-i Risaletpenâhîye yakın, o Müslümanlığı temsil edecek yeni bir topluluk zuhur etmektedir. Aslında Muhbir-i Sadık bunu önceden haber de vermişti. Aksini iddia etmek de, hayatında doğruluktan başka bir şey bilmeyen bir insanı tekzip etmek demektir. Yani insan hiçbir şey bilmese bile, Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem), *“Bu din, güneşin doğup battığı her yere ulaşacaktır.”* vaadine inanması lâzım gelir.

Müşriklikten yeni çıkmış ve oğlunun sevkiyle Müslümanlığa doğru ilk adımını atmış olan Yâsir’in büyük bir sözü vardır. İlk defa oğlunun ihtidasıyla karşı karşıya gelince; evet bir gece karanlığında oğlu, süzülür evden içeriye girer. O gün Müslümanların sayısı beş altıyı geçmemektedir ve çeşitli tehditler altındadırlar; evet işte böyle karanlık bir atmosferde Ammar b. Yâsir evden içeriye girer, anne-baba heyecan içindedirler. “Oğlum! Neredeydin?” diye sorarlar. Ammar cevap verir: “Peygamber Hz. Muhammed’in yanındaydım.” “Peygamber mi o?” derler, “Evet! O şimdi Allah’tan, kitaptan bahsediyor.” Bu açık ifadeler karşısında o ümmî baba: “Muhammed, Mekke’de kırk yaşına kadar bir tek yalanı duyulmayan insandır. İnsanlara karşı yalan söylemeyenin Allah’a karşı yalan söylemesi mümkün değildir!” der ve hemen orada Müslüman olur.

Hz. Yâsir felsefe bilmez; fakat buradaki felsefesi çok derindir. 40 yaşına kadar hiç kimsenin, kendisinden yalanın ve ta’rizin en küçüğünü duymadığı O sadık, masduk olan zât, –hâşâ– kalkacak hilâf-ı vâki bir şey söyleyecek; işte bu mümkün değildir.

Hayatında yalanın semtine bile uğrayamadığı Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi

ve sellem) birçok hadisiyle, dünyanın muhtelif yerlerinde örnek bir hayat yaşayan müstesna bir topluluğun, Asr-ı Risaletpenâhî'deki temsiline yakın bir şekilde Müslümanlığı temsil edeceğini bizzat haber vermiştir. Bugün muhtelif yerlerde görülen emarelerden de anlaşıldığı gibi vaad edilen günler mutlaka gerçekleşecektir.

KEHF SÛRESİNDEKİ SIRLI KISSALAR

Soru: Kehf sûresinde anlatılan kıssalar birbirleriyle irtibatlı mıdır? Bu kıssaların günümüze bakan yönleri nelerdir?

Kehf sûresinde ana başlıklar altında anlatılan birkaç vak'a var: Bunlar sırasıyla, Ashab-ı Kehf, Hz. Musa ile Yuşa b. Nun'un seyahati ve Hz. Musa'nın Hızır'la yolculuğu, sonra Zülkarneyn ve buna bağlı olarak da Ye'cüc ve Me'cüc meselesi... Biz önce bu dört hususu kısaca özetleyelim. Ardından da aralarındaki bağlantıyı ve bu kıssaların günümüze bakan yönlerini arz etmeye çalışalım.

Ashab-ı Kehf: Ashab-ı Kehf, Allah inancından uzaklaşıp putperestliğe saplanan toplumu terk ederek yaşadıkları şehirden ayrılıp bir mağaraya sığınan, hâlleriyle insanlara ahiret inancı ve ölümden sonra dirilme hususunda ibret olan yarım düzine genç mü'minlerdir. Sayıları kesin olmamakla beraber, Kur'ân'ın onlardan bahsederken فِتْيَةٌ deyip cem-i kıllet sığasıyla zikretmesinden bunların sayısının on rakamından az olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü cem-i kılletin son hududu, dokuzdur.

Bu gençler, şerir bir idareye karşı, fiilen mukavemet edemediklerinden dinî hayatlarını yaşayabilmek için saray hayatını terk ve mağarada yaşamayı tercih ederek bir mağaraya çekilmişlerdir. Bu zatlar orada, ilâhî bir rahmet eseri olarak uzun süre bir uykuya dalmışlar. Romalılar da mağaranın ağzını kapatarak onların bir daha kurtulmamaları için onları mağaraya mahkûm etmişlerdi. Onların uyanıp sonra da ölmelerine şahit olan o dönemin idarecileri de mağaranın kıyısına bir mescit yapmışlardı ki, daha sonra burası herkes için bir ziyaretgâh hâline gelmişti.[1]

Hz. Musa ve Yuşa b. Nun'un Seyahati: Hz. Musa, uzun bir seyahate çıkar. Yanına, o gün için henüz genç yaşta olan Yuşa b. Nun'u da alır. (Her iki hâdisede de fetâ (genç) vardır.) Hz. Musa, zâhirî ilimden sonra bâtınî ilmi de araştırmak üzere yanındaki fetâsıyla bir sahili takip edip gider. Yolculuk esnasında bir kayanın dibinde biraz istirahat ederken tam o esnada yanlarında taşıdıkları zembilin içindeki ölü balık canlanır ve denize dalıverir. Ancak bu hâdiseyi gören Yuşa

b. Nun'dur.

Biraz daha yürürler. Hz. Musa, ona kahve altını getirmesini söyleyince Yuşa, olan hâdiseyi hatırlar ve durumu Hz. Musa'ya bildirir. Aslında Hızır'la buluşulacak yer, ölü balığın hayat bulduğu yerdir. Hemen geriye dönerler. Orada Hızır'la buluşurlar. Daha sonra herkesin malumu olan seyahat başlar. Hızır'ın gemiyi delmesi, bir çocuğu öldürmesi ve yıkılmaya yüz tutmuş bir duvarı tamir etmesi bu macerada karşılaşılan hâdiselerdir. Ancak Hz. Musa ona soru sormamaya baştan razı olmasına rağmen her defasında, yapılan işin hikmetini sorar ve üçüncü soruda da Hızır'la yolları ayrılır.[2]

Zülkarneyn-Ye'cüc ve Me'cüc: İki boynuzlu, iki yönlü veya iki buudlu insan mânâsına gelen Zülkarneyn, peygamber olup olmadığı şüpheli zevattandır. Ancak zâhir ve bâtın ilimlerini cem eden bir insan olduğu kesindir. (Bu vak'aların üçünde de zâhir ve bâtın meselesi iç içedir.)

Zülkarneyn, cihanın şarkına ve garbına seyahat yapar. Önce Bahr-i Muhit'e daha sonra da meşrık tarafina gider. Orada üzerlerinde elbise dahi olmayan bir toplulukla karşılaşır. Yolculuğuna devam eder ve iki sed arasına ulaşır. Burada dillerini anlamadığı bir cemaat, ona Ye'cüc ve Me'cüc anarşisinden bahseder ve ne pahasına olursa olsun onlarla kendi aralarına bir sed yapması teklifinde bulunurlar. O da ücreti reddetmekle beraber sed yapmayı kabul eder ve iki tepe arasına demir ve kaynamış bakır halitasından bir sed yapar. Orada bulunanlar da kendisine işçilikte yardım ederler.

Ye'cüc-Me'cüc hâdisesi, çok geniş alanlı bir herc ü merci sembolize eden hâdisedir. O gün Zülkarneyn'in yaptığı sed, onların etrafı istilasına mâni olmak içindir. Ancak Cenâb-ı Hakk'ın tayin ettiği vakit geldiğinde bu sed yıkılacak ve her tarafı Ye'cüc-Me'cüc istila edecektir.[3]

***

Kehf sûresinde anlatılan bu hâdiselerin hemen hepsi vüzuhu içinde hafî gibidir. Bir bakıma topyekün beşerin serencâmesinin yine beşerin enzârına arz edilmesi itibarıyla vak'aların kahramanları âdeta belirsizleştirilmiş, ifadeler fizikî mülâhazalar çerçevesinde ele alınsa da metafizik edalıdır. Değişik renklerle vak'aya/vak'alara öyle bir ton verilmiştir ki, kahramanlar birer sırlı

ve sihirli varlıklar görünümü arz etmektedir. İfadeler onları hep buğulu gösterir. İnsan, onları seyrederken tayin ve teşhislerinde zorlanır. Zannediyorum bu tür konularda esas olan da budur. Çünkü anlatılanlar, bütün bir insanlığın macerasıdır. Şu kadar ki, Kur'ân'ın anlattığı vak'alar, bizim senaryolarımız gibi hayalî değildir; onlar, hakikatin ta kendisidir.

Bu vak'aları, peygamberler ve salih insanların şahsında sahnelendiren Hz. Allah (celle celâluhu), Kelâm-ı Kadim'i ile de ibret alınması maksadıyla, ayn-ı hakikat olarak Peygamberine bildirmiş, anlatmış ve yaşanan o hâdiseleri ölümsüz birer ifade hâline getirmiştir. Şimdi bize de, onlardan alınacak hisseyi almak düşmektedir.

Haklarında bu kadarcık dahi olsa malumat verdikten sonra şimdi de bu hâdiseleri az dahi olsa sırasıyla açmaya çalışalım:

1. Ashab-ı Kehf

Ashab-ı Kehf'e, bazılarınca Ashab-ı Rakîm de denir ki, Kehf sûresinin baş tarafı, bu kişilerden bahsetmektedir. Âyet, mealen Efendimiz'e hitap sadedinde şöyle demektedir: *"Sen, Ashab-ı Kehf ve Rakîm'i bizim âyetlerimizden hayret edilecek bir şey mi zannediyorsun?"*[4] Bu âyetten başlayarak, Kur'ân-ı Kerim, 26. âyete kadar bize Ashab-ı Kehf'in serencamesini anlatır; anlatır ama Ashab-ı Kehf'in sayıları hakkında net bir bilgi vermez. Zira âyette çeşitli insanların değişik görüşleriyle bazı rakamlar söyledikleri nakledilmekte, ancak bunlardan hangisinin isabetli olduğu söylenmemekte ve adetleri ile alâkalı bilgi doğrudan doğruya Cenâb-ı Hakk'ın ilmine havale edilmektedir.

Konuyla alâkalı âyette onlar hakkında şöyle denir: *"İnsanların kimi, 'Onlar, üç kişi, dördüncüsü de köpekleri idi.' diyecekler. Bazıları da, 'Beş kişi, altıncısı köpekleri idi.' diyecekler. Bunların hepsi gayb hakkında tahmin yürütmekten başka bir şey değildir. Kimileri de, 'Onlar yedi kişi olup sekizincisi köpekleri idi.' derler. De ki: 'Onların sayısını ancak Rabbim bilir.' "*[5]

Ashab-ı Kehf'e, Ashab-ı Rakîm de denildiğini yukarıda söylemiştik. Bunlara Rakîm Ashabı denmesinin hikmeti tefsircilere göre şöyle bir mülâhazaya

dayanmaktadır: Rakîm, kitâbe demektir. Ashab-ı Kehf'in içinde bulundukları mağarada, onların durumlarının ve isimlerinin kaydedildiği bir levha vardır. Bu levhaya işaret edilerek onlara Ashab-ı Rakîm denilmiştir. Bazıları bu ismin, mağaranın bizzat kendi adı olduğunu söylemişlerdir. Diğer bir rivayet de, mağaranın bulunduğu dağın adı olması şeklindedir.

Netice olarak, Rakîm'in ne olduğu kesin ve net değildir. Bu mütalâalar Ashab-ı Kehf'le Rakîm'in ayrı ayrı şeyler olduğunu söyleyenlere göredir.

Ashab-ı Kehf'in bulundukları yer de ihtilaflıdır. Bazıları Şam'da, bazıları Endülüs'te, bazıları Tarsus'ta ve bazıları ise Efes'te olduğunu söyleyegelmişlerdir.

Endülüs'ün yetiştirdiği büyük müfessir Ebû Hayyan, tefsirinde konuyla alâkalı, Gırnata'ya yakın Sole denen mevkide bir mağara gördüğünü, o mağarada kemikleri çürümüş bir köpek ölüsü ve arkasında da yedi tane, etleri yavaş yavaş dökülmeye yüz tutmuş insan cesedine şahit olduğunu ve bunların Ashab-ı Kehf olabileceğini kaydeder.

İbn Atiyye de Sole'de böyle bir ziyaretgâhın olduğunu ve kendisinin bizzat orayı ziyaret ettiğini söylemektedir.

İbnü'l-Esir ise Ashab-ı Kehf hakkında şu malumatı vermektedir: Hıristiyanlık bozulur. Krallar sefahate dalar. Hatta içlerinden Dakyanus isminde bir kral putperest olur. Bu, çok cebbar ve zalim bir insandır. Allah'ın birliğine inanan insanlara imha planını uygulamak ister. Bu düşünce ile, ne kadar inanmış insan varsa istisnasız hepsine işkence uygular. Saraya mensup yedi genç de iman edenlerdendir. Dakyanus onları da öldürmek ister. Ancak saraya mensup oldukları için öldürmekten çekinir. Onlar da Bencülüs (Anchilus) adıyla bilinen bir dağın mağaralarından birine sığınırlar.

Bunlardan birisi olan Yemliha bir gün çarşıya iner. Fakat sıkı bir takibe uğradığı için geri döner. Bunun üzerine mağarada bulunan diğerleri de çok müteessir olup dua ederler. O esnada Cenâb-ı Hak onların üzerine bir uyku gönderir. Hepsi de uyuyup kalırlar. (Bu malumat, Fransızların neşrettiği Grand Ansiklopedisi'nde de aynı şekilde yer almaktadır. Sadece isimler farklıdır ki, onlar bu isimlerin Yunancasını söylemektedirler.)

Onlar uykuya dalınca, Theodere ve Rufinus isminde saraya mensup iki inanmış insan, onların isimlerini ve başlarından geçenleri bir kitâbe hâlinde yazıp mağaraya koyarlar. Zaten haklarında elde edilen malumat da bu kitâbeden elde edilmiştir. İsimlerine gelince, Yemliha, Mekselina, Mislina (veya Meselina), Mernuş, Debernuş, Şâzenuş, Kefeştetayyüş ve bir de köpekleri Kıtmir'den ibarettir.

Aradan uzun bir zaman geçer. Kur'ân-ı Kerim'e göre bu müddet, kamerî takvime göre 310, güneş takvimine göre 300 senedir. Kur'ân, kamerî takvim ile güneş takvimi arasındaki farka bu âyetiyle işarette bulunarak bir taraftan da zamanın izafîliğine aynı âyetle işaret etmektedir.

Geçen bunca zamandan sonra Ashab-ı Kehf uyanır. Ancak çarşıya gönderdikleri arkadaşlarının durumu dikkat çekici olduğu için hemen fark edilirler. Halk, onlara muttali olduğu için Cenâb-ı Hak Ashab-ı Kehf'in ruhlarını kabzeder ve ölürler.

Ashab-ı Kehf hakkında söylenenlerin hulâsası budur. Ancak biz bu hâdisenin günümüze bakan yönüne de temas etmek istiyoruz; istiyoruz ki bu suretle kıssanın Kur'ân'da anlatılması hikmetlerinden bazıları tebellür etsin. Yoksa sadece maziye ait bir vak'anın zikredilmesinden başka bir mânâ ifade etmeyen –hâşâ– bir durum söz konusu olacaktır. Kur'an gibi, mucize bir kitap, bu tür mülâhazalardan münezzeh ve müberradır.

Bu kıssanın, her devrin insanına olduğu gibi bu devrin insanına da anlattığı/anlatacağı çok şey vardır. Aslında her devrin insanının, kabiliyeti ölçüsünde bu ve benzeri kıssalardan hisse almaları için bunlar Kur'ân-ı Kerim'de anlatılmaktadır.

Kur'ân-ı Kerim, Ashab-ı Kehf'in yerini tasrih edip açıklamamıştır. Yukarıda da temas ettiğimiz gibi İspanya, Cezayir, Mısır, Ürdün, Suriye, Afganistan ve Doğu Türkistan'da; Anadolu'da ise Efes, Tarsus ve Efsus (Afşin) gibi dünyanın çeşitli yerlerinde Ashab-ı Kehf'in mağarası olarak gösterilen yerler vardır. Bunun bir hikmeti şu olabilir ki, dünyanın çeşitli yerlerinde inanan insanların çoğu hep böyle bir mağaraya sığınma ve bir "tahannüs" devri yaşamışlardır. Bu, sadece bir yerde olmuş mahallî bir hâdise değildir. İşte Kur'ân, meseleyi

mutlak bırakmakla bu hususa işaret etmekte ve her yerdeki Ashab-ı Kehf'e dikkat çekmektedir. Belki de her peygamberin ümmeti içinde bu tür bir Ashab-ı Kehf mevcudiyeti söz konusudur.

Meselâ Hz. Musa'nın ümmeti içinde zalimlerin zulmüne dayanamamış ve bu yüzden bir mağaraya çekilerek orada kendini ibadete vermiş bir Ashab-ı Kehf olabileceği gibi, Hz. Mesih'in ümmeti içinde de kendi devrinin zalim ve gaddarlarından kaçıp bir mağaraya sığınan Ashab-ı Kehf olabilir. Ancak biz, bugünkü tarihî malumatla bunların hangisinin hangi ümmetten olduğunu bilemiyoruz. İleride belki de bugün kapalı olan bu hususlar aydınlığa kavuşabilir.

Aynı zamanda bu hareket, bize fütüvvete dair bir hakikati de anlatmaktadır. Her devirde bir fütüvvet hareketi olmuştur. Yani gönlünü Allah'a vermiş bir kısım delikanlılar bir araya gelip bazı hakikatlere sahip çıkmışlardır. Zaten Kur'ân-ı Kerim'de de bunların isim ve adetleri üzerinde herhangi bir açıklama yapılmayıp, daha ziyade onların durumlarının anlatılması, bize o keyfiyetten alınacak hisseyi ders vermek içindir. Kur'ân, onları (tercüme ve tefsirlerimiz içinde) mealen şu ifadelerle destanlaştırmaktadır:

Onlar bir fütüvvet cemaati, bir gençler topluluğudur ki hakikati omuzlamış ve ne olursa olsun onu yaşama azmindedirler, dedikten sonra ilave eder: Biz de onların hidayetlerini artırdık ve onların kalblerine rabıta verdik. Birbirlerine sımsıkı bağlandılar ve pervasız hâle geldiler. Onlar, küfür, tuğyan ve dalâlet karşısında gayet fütursuz idiler. Rahatlıkla, ateşe girebilir, çarmıha gülerek gidebilir ve arenalarda aslanların ağzında parçalanırken Cenâb-ı Hakk'ın celâlî tecellîlerini seyir neşvesiyle tebessümlerle ölüme yürüyebilirler. Öyle ki kaba kuvvetin temsilcileri onları yakalamak için takip ederken bile onlar bunları bir koruma görevlisi gibi karşılar ve her zaman rahat hareket ederler. Kalbleri, kenetlenmesi gerektiği şekilde kenetlenmiştir. Başkaldırmışlardır kargaşaya, nizamsızlığa.. bu başkaldırışlarında Hakk'ın rızası ve âlemşümul değerlere saygı nümâyândır. Her zaman, *"Sizin ve bizim Rabbimiz, semavat ve arzın Rabbidir. Biz O'ndan başkasına el açıp yalvarmayız."*[6] hakikatiyle soluklanırlar.

Aslında işte böyle bir fütüvvet topluluğu, onların içinden çıktıkları milletin bekâsının garantisidir. Onun içindir ki Hz. Ömer, “Gençliği olmayan bir millet mahvolmuştur.” buyurur. Bunun mânâsı, içinde fütüvvet topluluğu olmayan bir millet, yıkılmaya ve haritadan silinmeye mahkûmdur, demektir. Böylesine zinde, canlı, dinamik ve her yönüyle sıhhatli bir gençlik, her yerde kendi değerlerini haykırarak her türlü uğursuz sesi bastıracak, insanların eğri büğrü yollara girip perişan olmasına meydan vermeyecek, bir cihetle murabıtlık yaparak milletin menfaatine olmayan her meseleye karşı koyacaktır.

Evet, işte böyle bir gençliği olmayan millet mahv ve perişandır. Meseleye bu zaviyeden yaklaşıldığı zaman görülür ki, Hz. İsa devrinde başlayan fütüvvet hareketi tam 310 sene devam etmiş; yani Hıristiyanlık bu kadar sene gizli ve el altından yayılmış ve bu insanlar, o günün zalim ve cebbarlarına karşı bu dini işte böyle bir gizlilik içinde korumuşlardır.

Devlet gücü zalim ve gaddar insanların eline geçince, Neronlara rahmet okutacak zulüm ve işkence inanan insanların mukadder akıbetleri olmuş ve bu mâkus tali’ değişeceği ana kadar da görmedikleri zulüm ve çekmedikleri çile kalmamıştır. İhtimal Uhdud Ashabı’nın zulmü de işte bu döneme rastlar: Hendekler kazılır, hendeklerin içi alev alev ateşle doldurulur ve inanan insanlar diri diri bu hendeklere atılarak cayır cayır yakılır, ama yine de o mü’minlerde dininden dönen olmaz. Hatta bir kadın, elinde çocuğuyla beraber yanıp gidecektir. Bir ara tereddüt geçirir. Herhâlde kendisinin yanması umurunda değildir; ama “Bu masum çocuk yüzünden mesul olur muyum?” diye düşünmektedir. İşte o esnada kundaktaki çocuktan ses gelir: “Ana durma at kendini!” der. Ve kadın hiç düşünmeden ciğerpâresiyle beraber kendini ateşe atıverir...

Fütüvvet cemaati, kadını ve erkeğiyle her türlü mehâliki göğüsleyen yiğitler topluluğudur. Uhdud Ashabı, bunca katliama rağmen yine karşılarında kıyam edip duran bir gençlik buluyorlardı. Onlar çarmıha geriliyor, yakılıyor, fakat asla dinlerinden taviz vermiyorlardı. Demir testerelerle kesiliyor, etleri kemiklerinden ayrılıyor, yine de dinlerinden dönmüyorlardı. Günlerce ve aylarca aç susuz bırakılıyor, çöllerde süründürülüyor, buna rağmen bir adım

geri atmıyorlardı. Zaten, asırlar sonra Habbab b. Eret'in dua talebine karşı Allah Resûlü işte bu kahramanları misal göstermemiş miydi?

Evet, onlar kendilerine düşeni hakkıyla yapmışlardı; Saadet Asrı'nda da bu vazife Allah Resûlü'nün arkadaşlarına düşmüştü. Ve Allah Resûlü orada son cümlesini şöyle tamamlamıştı: *"Allah bu dini tamamlayacaktır, ama siz acele ediyorsunuz."* Acele etmeye hiç gerek yoktu. Çünkü fütüvvet cemaati er geç fonksiyonunu eda edecek ve kendine düşeni yaparak dinin tamamlanması mevzuunda Cenâb-ı Hakk'ın lütfuna mazhar olacaktı. Ne var ki, sabır isteyen böyle bir meselede diş sıkıp sabretmek gerekecekti.. evet bu tür konularda acele, daima yıkım getirmiş ve milyonlarca insanın çalışma ve gayretleriyle vücut bulan bir oluşum heba olup gitmiştir.

Sözün burasında bir girizgâh bulup şu hususa intikalim mazur görülsün: Bugüne kadar kendimi daima mü'minlerin en mücrimi görmüşümdür. Bunun bir devamı olarak da İslâm hesabına bir şey yaptığım iddiasında bulunduğumu hatırlamıyorum. Ancak şu da bir gerçek ki, yeryüzünde bütün inanan insanlar doğransa ve sadece ben kalsam, bu durum beni hiç mi hiç ümitsizliğe düşürmez. –Hafizanallah– böyle bir şey olsa ben yine: "Çalışır, tekrar çoğalırız." der, yoluma devam ederim. Ancak inanmış insanların, hayatın bütün sahalarında oldukları devrede dahi işe çilesizlerin müdahale etmesi ve mazisinde hiçbir sıkıntı bulunmayanların işi ellerinde tutmaya çalışmaları.. işte beni ve benim gibi düşünenleri ümitsiz edecek en büyük musibet budur. Zira Saadet Asrı'nı dahi bu tür çilesizler karıştırmış ve İslâm âlemini kan gölü hâline getirmişlerdir.

Evet, o aydınlık çağı ifsat edenler, Habbablar, Ammarlar ve Bilaller değildir. Nerede, nevzuhur ve sonradan iltihak etmişler varsa –elbette hepsi değil, sözüm sadece bir kısım çilesizleredir– bu ifsat ve anarşinin başını hep onlar çekmiştir. Bu hususu düşündükçe bazen ümidime gölge düştüğünü ve ellerimi açıp Rabbim'e şöyle niyaz ettiğimi itiraf etmeliyim: "Rabbim, ard fikirli insanları Sen bertaraf et. İnanan insanları hiçbir zaman inkisara uğratma!" Âmin.

Konuya tekrar dönecek olursak, Hz. Mesih'in ümmeti fütüvvet hareketini tam

310 sene devam ettirmiştir. Bu hareket tabandan gelen bir zorlama olduğu için neticede Kostantin, Hıristiyanlığı resmî din olarak ilan etmek mecburiyetinde kalmıştır. Gerçi bu, Hıristiyanlık üzerinde kontrolü elde tutmak için yapılan bir kabulleniştir, ama yine de bir mânâda önemlidir. Eğer o günün Hıristiyanları, Kostantin'in bu oyununa gelmeyip kendileri olarak vaziyet edecekleri ana kadar dişlerini sıkabilselerdi, ihtimal dinlerini bir süre daha koruyabilirlerdi.

Şunu hatırdan çıkarmamak gerekir ki, günümüzün inanan kesimine karşı oynanan veya ileride oynanacak olan kabullenme taktikleri de, dünün o inananlarına oynanandan farklı değildir. Öyleyse günümüzün inananları dünden ibret alıp kat'iyen şunun-bunun oyununa gelmemelidirler.

Hıristiyanlığın resmî din olarak kabul edilişi, Hıristiyanlara indirilen bir rehavet darbesi olmuştur. Bu devreden sonra Hıristiyanların bir kısmı eski gerilimlerini kaybedip kelepir sevdasına düşmüşlerdir. Tabiî ki bu düşüş, sona doğru gidişi hızlandırmıştır. Dün, uğruna canlarını verdikleri hakikatlere karşı bu rehavet döneminde ihtimal, kıllarını dahi kıpırdatamamışlardır.

Evet, mağaraya çekilme, toplumdan kaçma şeklinde düşünülmemelidir. O sadece bir gerilime geçme devresidir ki, başta Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) olmak üzere bütün büyükler hep böyle bir dönemden geçmişlerdir. Efendimiz, Hira dağında bir mağaraya çekilmiş.. İmam Gazzâlî belli bir devreyi mağarada yaşamış.. Asrın Çilekeşi mağaralarda gerilim devresini tamamlamış ve bir bakıma memleket hapishaneleri ve sürgün yerleri onun için hep bir çilehane olmuştur. Zaten tasavvuf ehlinin hemen hepsi de böyle bir gerilime geçiş devresini şart koşmuş ve her fert kendi ihtiyacı nispetinde bir çile devresinden geçmiştir. Hem her zaman toplumu irşada hazırlama için günahlardan teberri ile böyle bir uzlet devri geçirme büyüklerce kaçınılmaz görülmüştür.. evet, Ashab-ı Kehf'i anlatmanın bu hususlara da işareti söz konusu.

Allah Resûlü, işin başında böyle bir fütüvvet topluluğu meydana getirmiş, kendisi de "Baş Fetâ" olarak onların başına geçmiştir. Zaten sûre-i Kehf'de Ashab-ı Kehf'in anlatılmasından evvel Efendimiz'e ait bazı hususların anlatılmasının hikmetlerinden biri de işte bu hususa işarettir. O devrede de işi

gençler üzerine alıp götürmüşlerdir.

300 küsur sene yine fütüvvet hareketi devam etmiş, ondan sonraki zamanda İslâm âleminin başına zalim ve cebbar melikler musallat olmuşlardır. Bu dönemde Müslümanlar, eski safvet ve duruluklarını kaybetmişlerdir. Daha sonra yeniden bir varoluş devresi yaşanmış ve İslâm, eski ihtişamlı günlerine kavuşmuştur. Bu ihtişam devresini de bir yıkılış, onu da yine bir varoluş devresi takip etmiş; derken Karlofça Anlaşması yeni bir yıkılışın başlangıcı olmuştur. Şimdi ise dünyanın dört bir yanında İslâm adına gösterilen gayretlerin semere vereceği günlere bir yürüyüş var. Mağarada kalma müddeti tamamlandıktan sonra bahar ve gül devri bütün debdebesiyle tülleniyor gibi…

Ancak inanan insanların mağaradan çıkışları da yine belli usûl ve prensipler dahilinde olmalıdır ki, Ashab-ı Kehf'in anlatıldığı âyetlerde bu hususlara da işaretler var. İsterseniz kısaca bu hususları da özetleyelim:

Birincisi, mağaranın şekli ve saklanma keyfiyeti hakkında söylenen hususlardır. Bu şekil ve keyfiyet, yaşanan devrin şartlarına uygun olmalıdır. Çünkü mülhit cephenin taharri ve araştırma tekniği her devirde farklılık arz etmektedir. Ancak hangi devirde olursa olsun değişmeyen bir ortak çizgi vardır ki, o da, düşmanlığa kilitlenmişlerin muttali olmasına fırsat verilmemelidir. Çünkü onlar muttali olurlarsa akla hayale gelmedik zulümler mukadder olur.

Onların en basit teklifleri ise inanan kimseye dininden dönme teklifidir; mü'min, ya bu teklifi kabul edip ebedî hasarete dûçâr olacak ya da cemiyet içinde rezil olmayı kabul edecektir. Esasen her iki teklif de inananların aleyhinedir. Birincisi mü'minin ebedî hayatını, ikincisi ise hizmet hayatını tehdit etmektedir. Bu tehditlerden salim kalmanın bir tek yolu vardır; o da hasımların eline düşmemektir. Binaenaleyh, ulvî düşünceler ve yüce ideallerle donatılmış olan fütüvvet davasına gönül vermiş yiğitler böyle bir yola koyulurken, iç ve dış kaynaklı husumetin sürekli takibinde olduklarını hatırdan çıkarmamaları gerekmektedir.

İkincisi, her zaman husumetin tabiatı, şiddeti ve sebep olabileceği menfilikler hesaba katılmalıdır. Kuvvet bir hakikattir ve onun da bir hikmet-i vücudu vardır.. evet, Cenâb-ı Hak, güç ve kuvveti yaratırken bir hikmete mebni

yaratmıştır; öyleyse onu yok kabul edemeyiz. Nasıl yok kabul edebiliriz ki, bazen o, hakka dahi galebe çalmaktadır. Hâlbuki esas galebe, hakkın hakkıdır. Ne acıdır ki, günümüzde çok defa kuvvet, hakka galebe çalmaktadır. Bu da kuvvetin bir yaratılış hikmetinin olduğunu göstermektedir. Bu bir realitedir ve inkâr etmenin de kimseye bir faydası yoktur. Onun için bir kere daha ifade ediyorum ki, hasım kuvvetin gücünü ve hakka galebe çalma durumunu daima göz önünde bulundurmalıdır. Aksine hareket edenler her zaman maksatlarının aksiyle tokat yerler.

Üçüncüsü, telattuf meselesidir. Başka bir vesileyle de bu husus üzerinde durduğumdan burada tekrarını zait görüyorum. Ancak şu kadarını söylemeliyim ki telattuf, inanan insanın, kendisini, yaşadığı cemiyette yadırganmadan kabul ettirmesidir. Zaten cemiyetin her kesiminin, inanan insanlara hava kadar ihtiyacı vardır. Telattuf, işte bu mânâda olmalıdır. Cemiyet hep onun mefkûresini teneffüs etmeli ve mevsimi geldiğinde herkes anlamalı ki, onlar onu boğmak ve öldürmek isterken, o onlara hayat üflüyormuş. Böyle olursa bir gün gelir içlerinden bunu idrak edenler onlara yaptıklarına pişman olur, af dilerler. Af dilemeseler de mü’minler onları bağışlar. Çünkü mü’min, rikkat insanıdır. Mahzun her çehre, onu yürekten ağlatır.

Şimdi de ikinci vak’a olan Hz. Musa ve Yuşa b. Nun hâdisesine gelelim:

2. Hz. Musa ve Yuşa b. Nun’un Seyahati

Yuşa b. Nun, bir nebidir. Hz. Musa’dan sonra Amelikalılara karşı yapılan savaşları onun komuta ettiği söylenmektedir. Gerçi biz, bizzat Kur’ân’ın naklettiği üzere Calut’u Hz. Davud’un öldürdüğünü biliyoruz ve bu kesindir.[7] Ancak Hz. Yuşa’ın (aleyhisselâm) kendi döneminde nasıl bir unvanla o savaşlara iştirak ettiğini bilmiyoruz.

Hz. Musa, bir münacatında kendisinden daha bilgili bir insan olup olmadığını Cenâb-ı Hakk’a sorar. Gayesi tefahur değil, sadece o kişiden istifade etmektir. (Meseleyi bu şekilde değerlendirmek, nebiye karşı saygılı davranma hususunda bana daha muvafık geliyor.) Cenâb-ı Hak, Hz. Musa’ya, böyle bir kişi olduğunu ve onu görmek için de “Mecmaü’l-Bahreyn”e kadar gitmesini vahyeder. Hz. Musa da emre icabet ederek yanına fetâsını alır ve yola

koyulur. Bu genç, tefsircilerin ittifakıyla Yuşa b. Nun'dur. Yolda büyük bir kayanın yanına varırlar. Orada bir müddet istirahat edilir. Bu arada zembillerindeki ölü balık birden canlanır ve denize dalıverir; derken gözden kaybolur.

Demek ki, bulundukları o yerde mânevî ve ayrı bir atmosferin mevcudiyeti söz konusuydu. Orada Cenâb-ı Hak, apaçık Hayy ismiyle mütecellî idi. Aslında makam-ı Hızıriyet, bütünüyle canlılıktır. Aynı durum Hz. Cibril'de de vardır. Onun için kendisinin ve atının bastığı her yerin yeşerdiği ve geçtiği yolların yemyeşil olduğu kanaati çok yaygındır. Tabiî ki bunlar, harikulâde ve tabiatüstü hâdiselerdir. İhtimal işte o atmosfer içine girince, Hayy isminin fevkalâde tecellîsiyle balık birden canlanır ve suya dalıverir.

Âyette bahsi geçen "sahr-kaya" neredededir? Bu kaya hangi kayadır? Hakkında kesin bilgi yoktur. Zaten böyle de olmalıdır. Zira meçhuliyet bütün bu vak'aların umumî karakteridir. Bazılarının bu kayayı Hz. Davud'un altına girip ibadet ettiği Mescid-i Aksa'da bulunan bir kaya olarak nakletmeleri ise kesin değildir. Bizce, bilinmeyen bir kaya olması umumî mânâya daha uygun düşmektedir.

Hz. Musa ile Yuşa b. Nun (aleyhimesselâm) bir müddet yürürler. Kendilerinde bir yorgunluk ve açlık hissettiklerinde Hz. Musa'nın teklifiyle yemek yemeye karar verirler. O esnada Hz. Yuşa unuttuğu bir meseleyi hatırlayıverir; balığın canlanıp denize atlayıp gittiğini. Daha sonra oranın bir buluşma yeri olduğunu anlayıp geriye dönerler. Hızır'ı (aleyhisselâm) orada duruyor görürler. Kur'ân, onu, kendisine "Ledün ilmi" verilen bir kul olarak anlatır.[8]

Hz. Musa, durumunu ona açar ve kendisine tâbi olmak istediğini söyler. Ancak Hızır (aleyhisselâm), Hz. Musa'nın kendisiyle yolculuk yapmaya tahammül edemeyeceğini hatırlatır. Efendimiz'den şerefsüdur olan hadislerde bu hâdise ile alâkalı tafsilat şöyledir: Hz. Musa'ya hitaben Hızır şöyle der: *"Allah sana bir ilim vermiştir. Onu ben bilemem. Bana verdiği ilmi de sen bilemezsin."* Sonra da denize gagasını daldırıp çıkaran bir kuşu gösterir ve şöyle der: *"Yâ Musa! Senin ve benim bildiklerim, Cenâb-ı Hakk'ın ilmine*

nisbeten, şu kuşun gagasına bulaşan su ile koca okyanusun nispeti gibidir."

Yolculuk sırasında Hz. Hızır gemiyi arızalı hâle getirir, bir çocuğu öldürür ve kendilerine yemek vermeyen insanların bulunduğu yerdeki bir duvarı da düzeltir. Bunlar işin zâhirine göre hep hatadır, bu itibarla da her defasında Hz. Musa'nın itirazı olur. Ancak ayrılacakları sıradadır ki, Hızır, bu vak'aların iç yüzünü anlatır:

Gemi salih insanlara aittir. Hâlbuki zalim bir kral, gördüğü sağlam ve dayanıklı gemilere el koymaktadır. Onu kusurlu kılmakla, gasbolmaktan kurtarmıştır. Öldürülen çocuk şakidir. Anası, babası ise salih insanlardır. Eğer o yaşasaydı ana ve babasını da baştan çıkaracaktı. İşin ledünniyatında onu öldüren Hızır'dır (aleyhisselâm). Ancak zâhire göre o, yine kendi tuğyanı içinde bir hâdiseyle ölmüştür. Duvar yıkılsaydı, o hane sahibinin yetim kalan çocuklarına ait bir hazine ortaya çıkacak ve bu hazine yağmalanacaktı. Onlar büyüyünceye kadar duvar yıkılmayacak bir hâl alınca çocuklara ait bu hazine korunmuş olur.

Bu yolculuk, her zaman ve devirde yapılması gereken bir yolculuktur. İnanan insanlar sadece zâhirî ilimlerle yetinmemeli, kalb ve ruh dünyalarını işlettirerek ledün ilmine vâkıf olmaya da çalışmalıdırlar. İşte Hz. Musa, yanındaki gençle bu yola sülûk etmiş ve bütün gençliğe bu dersi vermiştir.

Yolculuk, bir mânâya göre çile ve seyr u sülûkun remzidir. Bu uzun yolculukta her makamın kendine göre şartları vardır ve bunlar ancak erbabınca bilinmektedir. Sahabeden sonra tâbiîn döneminde bu iş hakkıyla yapılmış ve her türlü ilmi elde etme cehdiyle insanlar uzak mesafelere yolculuk yapmış ve at koşturmuşlardır. Aynı hedefe varmak isteyenler, günümüzde de aynı şekilde davranmak zorundadırlar. Demek ki, bu hâdiseden hisse alma kıyamete kadar devam edecek ve her ilim insanı bu hâdiseden kendi seviyesine göre bir mânâ anlayacaktır.

Gemi de ayrı bir semboldür. Her devrin zalim ve cebbar insanlarınca gasbedilmek istenen sefineler, kırık dökük ve mukassi gösterilmekle kurtarılabileceğine bu hâdiseyle işarette bulunulmuştur. Tabiî ki burada sefineyi ben de mecazî mânâda kullanmış oldum. Zira bu prensip bütün

devirlerde kullanılabilecek bir usûldür ve hükmü kıyamete kadar bâkidir.

Ayrıca bu üç hâdisenin müşterek olarak anlattığı şöyle bir nükte daha vardır: Mantık ve rasyonalizm, kalbe ve ruha teslim olmak zorundadır. Burada masum gibi görünen çocuk öldürülüyor, yıkılması gereken duvar tamir ediliyor ve teşekkür edilmesi gereken yerde iyi insanların gemisi deliniyor. Böylece anlıyoruz ki, akıl, ledünden açılmış bir pencere karşısında her zaman yeterli olmayabiliyor. Onun için esas olan, dinin ruhuna teslim olmaktır. İnsan, dünya ve mâfîhâdan tecerrüt edip tam soyunmadıkça ledünnî hakikatleri alabilme melekesini de elde edemez. Onun için, kalben dünyadan uzaklaşıp, ukbâya yaklaştırıcı bir seyre ihtiyaç vardır.

İki denizin birleşmesi (Mecmaü'l-Bahreyn) ise, tefsirlerde ismi geçen birçok denizin birbiriyle birleştiği yerlerden ziyade, her ikisi de bir sahanın denizi durumunda olan ve birisi zâhir ilminin diğeri de bâtın ilminin denizi sayılan Hz. Musa ile Hz. Hızır'ın bir araya gelmesidir ki, mecaz olarak iki denizin birleşmesi olarak tabir edilmiştir. Bu da işarî bir yorum.

Hz. Musa ve Yuşa b. Nun'da ise tamamen lâhût âlemine bir teveccüh ve im'an-ı nazar söz konusudur. Orada insan, nâsûtîliğini bırakır, lâhûtî bir hüviyet alır ve derinleştikçe derinleşir. Bu aynı zamanda bir büyük davayı omuzlamaya ehil hâle gelmek demektir ki, cihanın fethi bu tekevvünü takip eder.. ve Zülkarneyn olmak için de evvelâ böyle bir terbiyeden geçmek lâzımdır.

Ciddî bir tecerrüt, uzlet ve halveti olmamış, iradî veya gayri iradî böyle bir çile devrini doldurmamış insanların "vâsıl" olmaları elbette mümkün değildir. İşte bu merhale, bir çeşit katedilmelidir ki, Hızır'la buluşma yoluna girilebilsin. Zülkarneyn olabilmek için de bu ikinci merhaleden geçmek gerekir. Dünden bugüne bunu iradesiyle yapanlar yapmış, bazıları da iradesi dışında bu yola sevk edilmiştir. Düşünün ki Asrın Çilekeşi, seksen küsur senelik hayatında dünya zevki namına bir şey tatma imkânı bulamamıştır.

Evet, o ömrünü ya harp meydanlarında ya esaret zindanlarında ya memleket mahkemelerinde ya hapishanelerde ya da sürgünde geçirmiştir. Bu da onun için gayri iradî bir Ashab-ı Kehf hâline gelme ve ardından gidenlere de bu mevzuda

tam bir örnektir. Allah'a ulaşma istikametinde yürünen yolun muktezası budur. Ateşten hendeklerin içine girmeden, su yerine zehir içmeden, birkaç defa cendereden geçmeden, Yunus'un ifadesini az değiştirerek söyleyeyim, "Sen vâsıl olamazsın."

Gönüller sultanlığına açılan kapı buradan başlamaktadır. Söğüt'te kurt hâlinde beklemek, kanatlanmak, kelebek olmak, daha sonra dört bir yana pervaz edip kanat çırpmak ve *"Kostantiniye elbet fetholunacaktır. Onu fetheden asker ne güzel askerdir. Ve onu fetheden kumandan ne güzel kumandandır!"* hakikatini temsil edebilecek kıvama gelmek için birkaç asır beklemek, Cenâb-ı Hakk'ın değişmeyen kanunudur ve bu, bütün Müslümanlar için geçerlidir.

3. Zülkarneyn

Zülkarneyn hâdisesine gelince, bu isim Kur'ân'da bizzat zikredilir. *"Sana Zülkarneyn'i sorarlar."*[9] âyeti bunu ifade etmektedir. Ancak isim zikredilmekle birlikte, Zülkarneyn'in kimliği yine kapalı kalmaktadır ki, bu vak'ada da diğer hâdiselerdeki gibi meçhuliyet devam etmektedir.

Ona Topal Filip'in (Philippos) oğlu Büyük İskender diyenler vardır. Hâlbuki Zülkarneyn, Hz. İbrahim devrinde yaşamıştır. Hatta bazı rivayetler, Hz. İbrahim ile Zülkarneyn'in görüşmelerinden bahsetmektedir. Bu itibarla milattan 300 sene kadar önce yaşamış olan Büyük İskender asla Zülkarneyn olamaz. Zülkarneyn'in Himyer'den olması ihtimal dahilindedir. Çünkü Yemen lisanında isimlerin başına "Zülmenar", "Zülyesar" vs. gibi "zü" getirilmesi âdeti vardır. Durum böyle olunca şark ve garptan maksat, baştan sona Afrika olabilir. Zülkarneyn'in oradan Çin'e uzanmış olması da mümkündür.

Yukarıda söylediğimiz gibi yine ışıklar bulanık ve yine teşhis tam değildir. Acaba bu Zülkarneyn kimdir?

Hz. Ali'den gelen bir rivayette, Zülkarneyn'in salih bir insan olduğu söylenmektedir. Peygamberliği ise şüphelidir. Durum böyle olunca da, böyle biri, kat'iyen gittiği yere sefahat götüren sarhoş ve ayyaş İskender olamaz. Hem Hz. İbrahim gibi ulülazm bir peygamber, İskender gibi birine sarılıp onu bağrına basmaz.

Bir kere daha tekrar edelim; Zülkarneyn'in kim olduğunu bilmiyoruz. Bildiğimiz bir husus varsa, o da onun, bir hakikatin temsilcisi olduğudur. Zaten bizim için mühim olan da böyle bir hakikatin keşfidir. Zülkarneyn, sebeplerle çepeçevre kuşatılmış ve kendisine Cenâb-ı Hak tarafından "müknet" verilmiş bir insandır. Onu, hiçbir hâdise sarsamaz. O, hayatın bütün ünitelerinde tam bir salahiyet sahibidir. İçtimaî hayatı bütün teferruatıyla bilir. Onun iktisadî hayatı ve askerî hayatı da, en az bunlar kadar ileridir. Ve o aynı zamanda, bir ibadet insanıdır. Bu yönüyle de tam bir zâhiddir. Bütün sebepler seferber edilmiş ve onun emrine verilmiştir. Binaenaleyh yerinde irşad ekipleri çıkarır, onları yürütür, yerinde de cihanı fethetmek için hem şarka hem garba seferler tertip eder.

Evvelâ batıya gider, güneşin battığı yere ulaşır. Burası öyle bir yerdir ki, onun artık bir adım daha atması mümkün değildir. Çünkü bir ihtimal o Atlas Okyanusu'na ulaşmıştır. Burada Zülkarneyn, güneşin bulanık bir balçık içinde battığını görür. Belki de bu görüntü, denizin buharlaşmasından meydana gelen bir görüntüdür veya bu tasvirin hakikati tamamen Kur'ân'ın bakış ve değerlendiriş ufkuna aittir.. evet, semalar ötesinden vahiy yoluyla gelen Kur'ân, o âlemden görünen manzarasıyla böyle bir tablo tasvir etmektedir. Semanın yüzünde küçük bir göz gibi duran güneş, yeryüzünün gözü durumunda olan okyanusa batarken gök ehli tarafından, Kur'ân'ın tasvir ettiği şekilde görünür. Onun içindir ki, Kur'ân bu tabloyu anlatırken فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ demiştir.

Daha sonra o, şarka azm-i râh eder. Dünyanın şarkını da fethetme niyetindedir. Fakat bütün seferlerinde sebeplere riayet ederek hareket eder. Burada bir topluluk görür ki, bunlar âdeta üryandırlar. Bu üslûp, ya bulundukları yerin çoraklığını ya da üzerlerine elbise dahi giymeyen kavmin bedeviyetini işaretlemektedir.

Derken Zülkarneyn'in yolculuğu, bir seddin bulunduğu yere kadar devam eder. Orada bir kavim görür ki, bunlar ya ibtidaî bir dille konuşuyorlardır veya dilleri ibtidaî değil de fakat Zülkarneyn bu dili tam bilmemektedir. Onlar, Zülkarneyn'e müracaat ederek Ye'cüc ve Me'cüc istilasına karşı kendilerini korumasını ve bunun için de ona haraç vermeye hazır olduklarını arz ederler.

Zülkarneyn, haracı kabul etmez. Ama seddi kendi imkânlarıyla yapacağı sözünü verir onlara.

Yukarıdaki hâdisede, Hz. Musa ile Hızır'ın buluştukları denizin neresi olduğunu bilmediğimiz gibi bu seddin de nerede olduğunu bilmemekteyiz. Meçhuliyet burada da devam etmektedir. Zira bu hâdiseler, sadece bir devreye ve bir mahalle mahsus hâdiseler değildir. Her devirde ve her yerde olması mümkün hâdiselerdir ve kahramanları da belli şahıslara münhasır olmamalıdır. Belki bu kahramanlar, dünyanın değişik yerlerine serpiştirilmiştir. Hz. Âdem'den beri devam eden ve kıyamete kadar da devam edecek olan her türlü şuurlu bir araya gelmeler bu hakikatin bir parçasıdır ve Cenâb-ı Hak, bu hususu bir sır olarak sürdürmektedir.

Bu set hakkında da çeşitli rivayetler var; bazıları bu seddin, meşhur Çin Seddi olduğunu söyler. Onlara göre bu set, Çinlileri Türklerden korumak için yapılmıştır. Bazılarına göre ise Azerbaycan-Ermenistan arasında Dağıstan'daki Demirkapı seddidir. Belki de bu set, Ural dağlarındaki seddir veya hiçbiri değildir de Bering Boğazı'ndaki geçit noktasıdır. Bütün bunlar bizim bilgimiz dışındadır. Bunların ne olup-olmadığını bilmediğimiz gibi, bu seddin keyfiyetini de kesin olarak bilemiyoruz. Bildiğimiz bir şey varsa o da şudur:

Zülkarneyn, şarktan garba gün be gün bir hâkimiyet tesis etmiş ve öyle bir set yapmıştır ki, bu seddin tuğlaları demirden, sıvası da bakırdandır. Bu inşa, bugünün teknik ve sanayiinden çok daha ileri bir teknikle yapılmış olmalıdır. Günümüzde yapılan bazı araştırmaların neticesi, bizlere bu mevzuda bir fikir verebilir. Kendisine her türlü "müknet" verildiğine göre tekniğin bu kadar zirvede oluşunu istiğrab etmemek (garipsememek) gerektir.

Zülkarneyn, diğer taraftan zâhir ve bâtın ilimlerinin hepsini kendinde toplamış zü'l-cenâheyn bir zattır. Aslında bu temsil keyfiyetine ulaşmadan cihan çapında böyle bir manevraya kalkışmak da doğru değildir. Doğru olmayan bir başka husus da, bu merhaleye durup dururken gelineceğini zannedip pasif beklemektir.

Fütüvvet ruhu, bir güç ve kuvvet kazanıp her şey yapabilecek seviyeye gelince gerektiği şekilde disipline edilememişse, güce dayanma gibi bir hevese

dahi düşebilir. İşte o zaman karşısına Hz. Musa ile fetâsı Yuşa b. Nun çıkar ve nazarlar daha ziyade ledünne çevrilir. Maddî planda yapılan ve olan işleri kendilerine isnat edip duran insanlar, ilm-i ledün sayesinde işin hakikatini anlar ve hayra ait bütün fiilleri hakikî sahibi olan Cenâb-ı Hakk'a verirler.

Demek ki, ister fert ister cemiyet, maddeten kuvvet kazandıkları ölçüde mânevî beslenme olmazsa dünyevîlik kaçınılmaz olur. Bu cümleden olarak bir hareketin temsilcileri maddî güç arttıkça gecelerini ihya ederek atmosferlerini aydınlatmıyor ve evrâd ü ezkârla ruhanîleşme peşinde değillerse, onlar bir mânâda düşüşe geçmiş ve kaybetmeye başlamışlar demektir. Bu bir iç kokuşma ve bir çöküştür.

Bunların dışında Kehf sûresinde anlatılan bir hâdise de, bağ ve bahçe sahibi iki kişinin durumudur.[10] Mağara devrinden sonra böyle bir imtihan devresine işaret gibi görünen bu hâdise de çok mühimdir. Servet sahibi olmak, bağ ve bahçe edinmek, elbette bir suç ve günah değildir. Ancak bunlar, insanın gönlünü çeliyor ve yapılması gereken insanlık adına büyük ve mühim işlerin ihmal edilmesine sebebiyet veriyorsa o zaman mahzurludur. Bu kıssada iki arkadaştan biri bu imtihanı vermiş diğeri ise kaybetmiştir. Demek oluyor ki, elenmeler her devrede devam etmektedir. Kimisi işin başında kaybederken, kimisi de işin ortasında veya sonunda kaybetmektedir. Buradan ipi göğüsleyinceye kadar (yani ruh bedenden ayrılıncaya kadar) insanın kazanmak veya kaybetmekle yüz yüze bulunduğunu çıkarabiliriz.

Âlemşümul kabul devresi ise Zülkarneyn'le anlatılmış olmaktadır. O devre, dünya muvazenesinde bir yer almak, sözü dinlenilir bir konumda bulunmak ve daima haksızlığın önünde bir set gibi durmak zamanıdır. Yol, usûlünce takip edilirse, Cenâb-ı Hakk'ın tevfik ve yardımıyla o hedefe de varılabilir.

Zülkarneyn olma, evvelâ mağarada Ashab-ı Kehf olmaktan başlar. Bu arada safvetini koruyanlar, ledünniyata sımsıkı bağlı olanlar ve işin başındaki hasbîliklerini sonuna kadar götürenler, bence işte fütüvvet cemaati onlardır ve insanlığın mâkus tali'ini de onlar değiştirecektir. Bağa, bahçeye, mal ve servete takılıp kalanlar, yazlığına kışlık ve kışlığına yazlık eklemeye çalışanlar ve en kıymetli sermayeleri olan ömürlerini böyle lüzumsuz arzu ve isteklerin

arkasında koşarak tüketenlerin ise Zülkarneyn olmaya hakları ve liyakatleri yoktur.

1 Bkz.: Kehf sûresi, 18/9-26.

2 Bkz.: Kehf sûresi, 18/60-82.

3 Bkz.: Kehf sûresi, 18/83-98.

4 Kehf sûresi, 18/9.

5 Kehf sûresi, 18/22.

6 Bkz.: Kehf sûresi, 18/13-14.

7 Bkz.: Bakara sûresi, 2/251.

8 Bkz.: Kehf sûresi, 18/65.

9 Kehf sûresi, 18/83.

10 Bkz.: Kehf sûresi, 18/32-34.

BELÂNIN EN ŞİDDETLİSİ

Soru: Bir sahih hadiste: "İnsanların en çok musibete uğrayanları evvelâ peygamberlerdir, sonra derecelerine göre (veliler ve salihler) gelir. Kişi dinine göre belâ ve imtihanlara maruz kalır. Eğer salâbet-i diniyesi varsa, belâsı daha da artar. Fakat dininde gevşek yaşıyorsa ona göre musibetlerle karşılaşır. Kişiye belâlar gelir gelir de artık onun üzerinde hiçbir günah kalmaz." buyruluyor. Bu hadisi açıklar mısınız?

Bu hadisin farklı lafızlarla değişik rivayetleri söz konusu. Ancak bu farklı rivayetler arasında mânâ bakımından bir fark olduğu söylenemez. Hadislerde bahsedilen ilmiyle amel eden âlim ve salih ise velidir. Veliler bu yönüyle peygamberlerin vârisleridirler. Allah Resûlü'nden (sallâllahu aleyhi vesellem) sonra peygamber olmayacağına/gelmeyeceğine göre, bu ümmet içinde en çok belâ herhâlde Hak dostlarına gelecektir. Zaten gelmiş ve geliyor da. Bu durum kıyamete kadar da böyle devam edecektir.

Belânın Allah dostlarıyla münasebetini anlamada bazı zorluklar yaşanabilir; hatta tam anlaşılamadığı da söylenebilir. Anlaşılamamanın önemli sebeplerinden biri, bizim zâhiren belâ ve musibetleri hırpalayıcı ve ezici görmemizden kaynaklanmaktadır. Haddizatında belânın mânâsında bir yetiştirme ve olgunlaştırma da vardır. Belâ ve musibetler bahar fırtınaları gibidirler; bunlar insanda bir kısım istidatları inkişaf ettirirler. Hatta bir insan belâlarla pişmemişse, kendisinde her zaman bir kısım hamlıklar görülebilir. Bu da onun Rabbiyle münasebetlerinde zayıf olmasını netice verir.

Binaenaleyh çok büyük bir davanın hamelesi (taşıyıcıları) çok kritik bir anda bozgunculuk yapıp bırakmasınlar diye musibetlerle olgunlaştırılmaları adına Allah onların başlarına dolu gibi belâ yağdırabilir. Sanki başlangıçta, bir kısım zayıf ve mukavemetsiz kimseler önemli bir hizmetin altına girmesinler diye, Allah ilkleri çok sıkı imtihana tâbi tutmuştur. Yarın çok ciddî bir mücadele olduğunda veya çoluk çocuğun hayatı tehlikeye düştüğünde, işi bırakıp dönecek kimseler, daha baştan işin içine girmesinler diye Cenâb-ı Hak elli defa onları kalbura kor ve elli defa eler. Böylece hası-hamı birbirinden ayırır.

Tarih boyunca bu böyle olmuştur. Bir yere bir peygamber gittiği zaman

Cenâb-ı Hak oraya çok ciddî belâlar göndermiş ve daha işin başında liyakatsiz ham ruhlar ve olgunlaşamamış kimselerin onun blokajına yerleşmelerine meydan vermemiştir.

Saadet Asrı açısından bakacak olursak, Mekke'de çile ve ızdırap çekilmiş, daha sonra Medine'ye gidilmiş; ancak orada da bir humma hastalığı bu insanları kıskıvrak yakalamış ve hırpalamıştır. Hz. Ebû Bekir, Hz. Bilal rahatsız olduğu gibi belli ölçüde Efendimiz de bundan rahatsız olmuşlardır. Ancak onlar Medine'ye küsüp ayrılmamış; sebat edip kalmışlardır. Bu sayede, ileride İslâm adına omuzlayacakları ağır davaya tahammül edebilecek insanlar da belli olmuştur.

Musibetlerin hikmetleri, Kur'ân'da pek çok yerde anlatılır. Konuyla alâkalı bir âyette şöyle buyrulur: *"Allah, sizin içinizden cihad edenlerle sabır gösterenleri ayırt edip meydana çıkarmadan, kolayca Cennet'e girivereceğinizi mi zannettiniz?"*[1]

Bir başka yerde *"Yoksa siz, daha önce geçmiş ümmetlerin başlarına gelen durumlara mâruz kalmadan Cennet'e gireceğinizi mi sandınız?.. evet onlar öyle ezici mihnetlere, zorluklara dûçâr oldular ve öyle şiddetle sarsıldılar ki, Peygamber ve yanındakiler: 'Allah'ın vaad ettiği yardım ne zaman yetişecek?' diyecek duruma geldiler. İyi bilin ki Allah'ın yardımı yakındır."*[2] ifadeleriyle bu durum dile getirilirken, bir diğer yerde de *"Biz mutlaka sizi biraz korku ile, biraz açlık ile, yahut mala, cana veya ürünlere gelecek noksanlıkla deneriz. Sen sabredenleri müjdele!"*[3] buyrulur.

Rivayet çok mevsuk olmamakla beraber bu son âyetteki durumu anlatan Hz. Eyyub'un (aleyhisselâm) başına gelenler çok dikkat çekicidir. Onun bütün malı harap olup gitmiş, çocukları vefat etmiş, her şeyi heba olmuş; işte bu esnada şeytan "Fırsat bu fırsattır." deyip ona yaklaşmış ve kulağına olup bitenleri fısıldayıvermişti. Ancak o sabır kahramanı, "Baştan veren sonra da geri alan Allah'a şükürler olsun." demiş ve musibetin mü'min hayatındaki önemli yerini işaretlemişti. Onun başka musibetler karşısında da yaklaşımı aynı olmuştu.

Belki kimileri belâları görünce korkup durdukları yerden ayrılacak ve

arkadaşlarını yalnız bırakacaklar, kimileri serveti heba olduğundan dolayı, kimileri de daha küçük endişelerle yer değiştirecek, kimileri de hırslarla, kaprislerle olmaları gerekli yerden ayrılacaklardır. Evet, Allah, işte böyle imtihan edecek ki, temelinde hasların bulunması gerekli olan bir davada hamlar elenip gitsin. Zira böyleleri her zaman kritik bir noktada bozgunculuk çıkarabilirler. Bu açıdan büyük davaları temsil eden yüce kametler hep ızdıraplara maruz kalmış; Allah, onları elli defa potaya koymuş, elli defa kalıptan kalıba sokmuştur. Ve neticede öyle bir noktaya gelinmiştir ki, artık onlar erimenin ve yanmanın had safhasına ulaşmış, ateşler, korlar gibi olmuşlardır; böyle bir kıvama erince de ateşin, belâ ve musibetlerin onlara yapacağı bir şey yoktur.

Meselenin bir başka yönü ise, bu türlü belâ ve musibetlerin kazandırdıklarıdır. Bu büyük zatlar, belki dünyada bazı belâlar çekiyorlar, ama bunun yanında sürekli dereceleri yükseliyor ve Allah'a kurbiyet kazanıyorlar. Bu sebeptendir ki, dinde belâ ve musibetler menfî ibadet olarak değerlendirilmiştir. Öyle ki, bunlar, insana ibadet ü taatin kazandırdıklarından çok farklı şeyler kazandırmaktadırlar.

İbadet, müsbet kısmı itibarıyla insanların gözüne takılabilir ve onları görüp beğenebilirler. Bu durumda da insan, niyetini tam ayarlayamayabilir. Dolayısıyla kıldığımız namazın içine riya girebilir. Diğer ibadetlerde de çok defa aynı duygular yaşanabilir. Ancak insanın bedenî ve malî ızdırapları, bedenî ızdırapları gibi pek bilinmeyen ve hükmen ibadet olan bu "menfî ibadet" kısmında riya söz konusu olamaz. Ayrıca bazı günahlar vardır ki, onlara ancak aile efradının rızkını temin etme yolunda insanın çektiği sıkıntılar keffaret olur.

Bir hadis-i şeriflerinde Efendimiz ibadetlere karışan gösteriş ve riya duygusunu ele alır ve şöyle buyurur: Kıyamet günü ilk hesaba çağrılacak üç grup insan vardır: Kur'ân'ı ezberleyen, cihad ederken şehit edilen ve Allah'ın kendisine bol mal verdiği zengin. Allah cihad için savaşa çıkanı hesaba çeker ve ona: "Niçin cihad ettin?" der. "Senin rızan için." cevabını verince de "Yalan söyledin." buyurur Allah. Zira o bunu kendisine "cesaretli, şeci insan"

desinler diye yapmıştır. Ve karşılığını da dünyada almıştır.

Binaenaleyh, yüce bir dava uğrunda, mücadele ve mücahede edecek kimselerin, öncelikle safileşmesi, durulması ve verdiği musibetlerle günahlarının gitmesi için Cenâb-ı Hak onları imtihan ediyor, belâya maruz bırakıyor, mürâîleri ve riyakârları, bu saf ve duru topluluktan ayırmak için onları tekrar ber tekrar eliyor; eliyor çünkü, insanın namazına, cihadına ve orucuna, dahası her şeyine riya girebilir, ancak belâ ve musibete riya girmez.

Evet, dinde insanın başına gelen musibetler menfî ibadet şeklinde yorumlanmıştır. Dolayısıyla bunlara riya girmez. Bunlar, insanın ibadet yaptığının farkına varmadan ona sevap kazandıran türden şeylerdir. İnsanın ayağına batan bir diken bile onun günahlarının dökülmesine vesile oluyorsa –ki, Efendimiz hadislerinde bunun böyle olduğunu söylüyor– ciddî sıkıntılara maruz kalması da onu bütün bütün temizler, paklar; paklar da bunun içine de hiç riya girmez.

Allah (celle celâluhu), içinde riyanın ve gösterişin bulunmadığı menfî ibadet dediğimiz hususlarla kendi salih kullarını serfiraz kılıyor. Bunlarla enbiyâ-i izâmı, evliyâ-ı izâmı ve ulemâ-i kiramı safileştiriyor, kurb-u huzuruna almaya layık hâle getiriyor. İşte bu, Cenâb-ı Hakk'ın değişmeyen kanunudur; dün böyle olduğu gibi, bugün ve yarın da böyle olacaktır.

Bundan başka, her belâ ve musibetin ahiret hesabına kazandırdığı öyle şeyler vardır ki, bunlar ancak oraya gidildiği zaman anlaşılacaktır. Hz. Cabir'in babası Abdullah İbn Amr, Uhud'da şehit olmuştu. İbn Abbas'ın rivayet ettiği bir hadiste Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), o ve onunla beraber şehit olanların durumunu anlattı ve:

"Uhud'da şehit olan kardeşleriniz var ya! Allah, onların ruhlarını yeşil kuşların içine koydu. Bunlar Cennet'in nehirlerine giden, Cennet meyvelerinden yiyen ve Arş'ın gölgesine asılmış altından kandillere girip istirahat eden kuşlardır. Şehitler böylece güzel güzel yiyip içip dinlenince şöyle dediler: Kardeşlerimize bizden kim haber götürecek ve bildirecek ki bizler şu anda Cennet'te diriyiz ve Rabbimiz bize bol bol rızık veriyor. Bu haber gitmeli ki onlar Cennet'e karşı isteksiz olmasınlar ve harplerde korkak

davranmasınlar!”

Allah Teâlâ onlara cevaben: *“Sizin haberinizi ben duyuracağım.”* buyurdu. Bu durumu anlatan şu âyet nazil oldu: *“Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü zannetme! Bilakis onlar hayatta olup, Rabbileri nezdinde yaşarlar ve rızıklanırlar. Allah'ın lütfundan ihsan ettiği nimetlere kavuşmaktan dolayı sevinç içindedirler. Arkalarından henüz kendilerine kavuşmayan müstakbel şehitlere, “kendilerine hiçbir korku olmayacağına ve üzüntü hissetmeyeceklerine” dair de müjde vermek isterler.”*[4]

Şehitler, kılıçlar altında parçalanmaktan öyle bir zevk ve lezzet duyuyorlardı ki, onu ancak oraya gidince anlıyorlardı. Aradan seneler geçtikten sonra Abdullah b. Amr'ın kabrini açtıklarında, oğlu Hz. Cabir babası için, “Hiçbir hâlini yadırgamadım; toprakta dipdiriydi ve sanki o an ölmüş gibiydi.” der.

Biz dünyada bir kısım eza ve cefa gören kimselerin hâline üzülürüz. Meselâ, “Seyyidina Hz. Hamza'yı Uhud'da parça parça ettiler.” deriz. Şayet o, sinesine saplanan mızrak sayesinde kanatlanmış göklerde uçar hâle gelmişse, bu durumda hâline acınacak biri varsa, o da biziz demektir. Cenâb-ı Hak ona çok büyük lütuflarda bulundu. Âdeta o, sinesine saplanan o mızrakla, dünyadan Cennet'e gidiyor ve Cennet'in zevklerini iliklerine kadar duyuyordu. Ama biz yine de onun şehadetine üzülürüz. İhtimal şimdi o, çok azizdir ve belki de bizim hâlimize acıyordur.

Ayrıca bu musibetlerin öyle uhrevî bir haz ve lezzeti var ki, hiçbir şeyle mukayese edilemez. Bunu ifade için Efendimiz (sallâllahu aleyhi ve sellem) buyuruyor ki, ashab-ı musibet ahirete gittikleri zaman daha fazla musibete uğramış olmalarını arzu sadedinde, dünyada etlerinin makaslarla doğranmasını arzu edecek ve “Keşke parça parça doğransaydık da öyle gelseydik.” diyeceklerdir.

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, musibetlere maruz kalma, insanın uhrevî yapısının, uhrevî haz ve lezzetlerinin kâmil-i mükemmel olması için âdeta bir yol ve Allah böyle bir lütfu enbiyâ, evliyâ ve o çizgide yol alanlara lütfediyor.

1 Âl-i İmrân sûresi, 3/142.

2 Bakara sûresi, 2/214.

3 Bakara sûresi, 2/155.

4 Âl-i İmrân sûresi, 3/169-170.

MÜSLÜMANLAR ARASINDAKİ İHTİLAFLAR

Soru: Ashab-ı kiram efendilerimiz arasındaki bazı ihtilafları, hatta bu ihtilafların bazen harp derecesine varmasını nasıl izah edebiliriz? Bundan, bugünkü Müslümanların alacağı dersler nelerdir?

Ashab-ı kiram efendilerimiz, bir hamlede zulmetten nura çıkan ve o nur içinde toplanan, iman-küfür, doğru-yalan her şeyi ayân beyan gören bir zümre idi. Her şeyi açık seçik görmeleri ve Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşısında müsavi ve emsâl olmaları itibarıyla hakkı ifade etme adına kendi aralarında çok rahat hareket ediyorlardı.

Onların bu konuda duygu ve düşünceleri şöyle idi: Mahlukiyette ve ubûdiyette herkes müsavidir. Kimsenin kimseye karşı kendisine kulluk yaptıracak kadar kendini büyük ve hâkim görmemesi lâzım geldiği gibi, birinin bir başkasına kulluk yapacak kadar da kendisini zelil görmemesi lâzımdır. Bu duygu ve düşünce, ashab-ı kiramın birbirlerine, hatta bir mânâda ve izhar-ı re'y etme konusunda Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşı tavır ve vaziyetleri de saygı ve ihtiramın yanında aynı çizgideydi.

Onların birbirlerine karşı tavır ve bakışlarına bugünün telakkilerine göre bir ad koymak icap ederse, onlara "Çok hürriyetçi insanlardı." demek mümkündür. Müsavat duygusu, derinlemesine onların ruhlarına işlemişti. Onlar, kimseyi kendilerinden büyük görmedikleri ve kendilerini kimseye hesap verme mecburiyetinde hissetmedikleri için hak adına çok canlı ve hemen hesap soracak mahiyette olabiliyor ve haksızlık karşısında da susmayı akıllarının köşelerinden bile geçirmiyorlardı. Onlardaki bu tavır, daha sonra ashab arasına iltihak eden yeni Müslümanların anlayış itibarıyla bu seviyeye varmamış olmaları, ashab-ı kiram arasında bazı şartların inzimamıyla bir kısım ihtilaf ve kargaşaya sebebiyet verdi. Bu ihtilafları şu başlıklar altında mütalâa etmek mümkündür:

· 1Ashab efendilerimiz, her zaman hak adına birbirlerinin bazı düşüncelerin karşı çıkarak muhalefette bulunmuşlardır. Meselâ Hz. Âişe Validemiz, Ebû Hüreyre'nin *"Uğursuzluk ancak kadın, binek ve evdedir."* şeklinde bir hadis rivayet ettiğini duyunca, ona itiraz etmiş ve şunları söylemiştir: "Allah Resûlü

bu konuda şöyle demişti: ‘Cahiliye ehli şöyle derdi: ‘Uğursuzluk; kadın, binek ve evdedir.’”

Evet, yer yer bunun gibi ashab arasında, hak adına her zaman bazı itirazlar vuku bulmuştur. Bu tür itirazlara “mahzursuz muhalefet” demek de mümkündür.

2. Hz. Ebû Bekir’e hilafet adına biat edildiği esnada, bazı Hâşimîler ve dah sonra da bazı Emeviler itiraz ederek muhalefette bulunmuşlardı. Ancak ashabın uyanıklığı ve baştaki halifenin müstesna dehası, bu fitnenin bastırılmasını sağlamış ve herkes Hz. Ebû Bekir’e biat etmiş, fitne de ortadan kalkmıştı.

3. Hz. Osman’ın ilk altı-yedi senelik kısmında herhangi bir muhalefet olmamış, ancak daha sonraki zaman diliminde, “Emeviler kayırılıyor.” şeklinde bazı itiraz sesleri yükselmeye başlamıştı. Hz. Osman’ın, emin olduğu ve kendilerine itimat ettiği bazı zevatı, hilafetin selâmeti için bazı kilit noktalara getirdiği doğruydu; ancak bu, o mübarek zatın bir içtihadıydı. Ne var ki, bazı kimseler bu mesele etrafında bir itiraz atmosferi meydana getirerek, Hz. Osman’ın son devirlerine itiraz ederek ciddî bir muhalefete sebebiyet vermişlerdi. Buna bir kısım hazımsızların fitnesi demek de mümkündü.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), gaybâşinâ gözüyle bu muhalefetleri çok önceden görmüş ve Hz. Osman’ı ikaz ederek, hilafetin terk edilmemesi lâzım geldiği üzerinde ısrarla durmuştu. Hz. Osman da kendisini hal’ etme teklifini getirdiklerinde: “Ben, Allah Resûlü’nün huzurunda oturuyordum. Bana şöyle dedi: *‘Yâ Osman! Allah sana bir hil’at giydirecek. Halk onu çıkarmanı isteyecek, fakat sen sakın çıkarma!’* Ben bunu hilafet olarak kabul ediyorum. Bu sebeple bu hil’ati çıkaramayacağım.” demişti.

Hz. Osman’ın vefatıyla ta Hz. Ömer’le başlayan ve fakat onun firaseti sayesinde su yüzüne çıkma imkânını bulamayan fitne, suyun yüzüne çıkma imkânını bulmuştu. Belki fitnelerin ilk kıvılcımları Hz. Ömer dönemine kadar götürülebilir. Ancak Hz. Ömer’in idare sistemi, ne olursa olsun kendinden sonra, yedi-sekiz sene cemaat-i İslâmiye’nin dimdik ayakta durmasına vesile olmuştur. Hz. Osman döneminde ashab-ı kiram, ikinci kez yaralanınca, uzun zaman belli seviyede de olsa bu çalkalanma devam etmiştir. Daha sonra Hz. Osman’ın kanı döküldü ve Cenâb-ı Hak, o kanın dökülmesini ashab arasındaki ihtilafların sürüp gitmesine vesile gibi kıldı. Bu, bir zelle, ayak kayması ve bazılarının günaha girmesi idi. Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem)

mübarek ve nurlu köyünde ciddî bir günah işlenmişti ve bu durum bir-iki asır ümmet-i Muhammed arasında çalkantılara vesile olacaktı.

· 4Bir diğer ihtilaf da, Hz. Ali devrinde zuhur etmişti. Bu ihtilafın bir bölün Hz. Muaviye'ye, diğer bir bölümü de ashab-ı kiramdan Hz. Âişe, Hz. Talha ve Hz. Zübeyr'e karşı olmuştu. Daha sonraki ihtilaflar ise tâbiîn arasındaki ihtilaflardır. Hz. Ali'nin, Hz. Talha, Hz. Zübeyr ve Hz. Âişe'ye karşı çıkması bir içtihattır. Bu, hilafetin haysiyetini koruma içtihadıdır. Nitekim Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) konuyla alâkalı ümmetine şu minvâl üzere uyarıları olmuştur: *Bir yerde birisine biat edilir ve bir cemaatin başında idareci, sadece bir insan olur.*

Binaenaleyh Hz. Ali, hilafetin haysiyetini koruma mecburiyetindeydi. Eğer bu mevzuda kılıcını alıp, onların karşısına çıkmasaydı, hilafete karşı sorumluluğunu ihmal etmiş olurdu ve Allah karşısında mesul duruma düşerdi. Çünkü kendisine biat edilmişti. Hz. Ali'nin karşısındaki grup ise, bir kısım azgın kimselerin, Hz. Ali Efendimiz'i cebren çıkarıp başa koyduklarını ve Hz. Osman'ın katillerine hesap sorulmadığını, hatta etrafta estirilen bir kısım dedikodu ve "güft u gû"ya göre, Hz. Ali'nin bu katilde parmağının olduğu gibi –hâşâ– o pâk dâmene çok uzak isnatlarda da bulunarak havayı bulandırıyorlardı.

Hz. Âişe Validemiz, Hz. Zübeyr ve Hz. Talha Efendilerimiz gibi nezih kimseler de, Hz. Ali'nin karşısına çıkmışlardı; çıkmışlardı ve Hz. Talha orada şehit düşmüştü. Hz. Zübeyr, Hz. Ali'nin karşısına atını sürüp çıktığında Hz Ali Efendimiz ona şöyle demişti: "Zübeyr! Hatırlarsan bir gün Resûl-i Ekrem'in huzurunda bulunuyorduk. Buyurdular ki: *"Zübeyr! Bir gün Ali'nin karşısına çıkacaksın; ama o gün sen haksızsın!"* Bu sözleri dinleyen Hz. Zübeyr, biraz düşündükten sonra "Çok doğru!" dedi ve kılıcını kınına sokarak oradan ayrıldı. Biraz sonra da bir bahtsız arkadan yetişerek onu şehit etti. Hz. Zübeyr'i şehit eden kişi, daha sonra Hz. Ali'den bir pâye koparmak için huzuruna geldi ve "Safiyye'nin oğlunu öldürdüm." deyiverdi; buna karşılık Hz. Ali de "Ben bu kulaklarımla Resûl-i Ekrem'den işittim. O şöyle buyurmuştu: *'Safiyye'nin oğlu Zübeyr'in kâtilini Cehennem'le tebşir ederim!'*" demişti.

Evet, ashab-ı kiram efendilerimiz karşı karşıya geldikleri zaman bile çok

hakperest idiler. İşte Âişe Validemiz.. o, devesiyle Cemel vak'asına doğru ilerlerken, uğradığı bir yerde köpek sesleri duymuştu. Bunun üzerine hemen Efendimiz'in şu sözlerini hatırlayarak olduğu yerde kalakalmıştı: *"Ehl-i Beytimden birisi, haksız olarak bir yere gittiğinde orada Hav'eb köpeklerinin sesini duyacak."* Daha sonra o da Hz. Ali'den helallik almış ve oradan ayrılıvermişti. Bu, bir içtihat kavgası idi ve hak ortaya çıkınca da kavga bitiyor ve barış ilan ediliyordu.

Hz. Ali ile Hz. Muaviye arasında olan meseleye gelince, bu mücadele Emeviler ile Haşimîler arasındaki bir ihtilaftı. Hak Hz. Ali tarafındaydı, ancak Hz. Muaviye de kendisini haklı ve selahiyetli görüyordu. Hatta elinde bir kısım dayanakları da vardı. Meselâ Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), onu Şam havalisine vazifelendirmişti. Hz. Ebû Bekir, iki buçuk-üç seneye yakın hilafet döneminde "Sen orada kal!" diyerek onu yerinde ibkâ buyurmuşlardı. Hz. Ömer'in hilafeti esnasında uzun seneler hep orada vali olarak kalmıştı. Hz. Osman'ın hilafetinin ilk döneminde herkes kendisinden memnundu ve o devirde de Hz. Muaviye vali olarak kalmıştı; evet kendisini haklı gösterecek bunun gibi daha başka karineler de vardı.

Bunlarla ben ona –hâşâ– aldanmış diyemem; ancak Hz. Ali karşısında haksız olduğundan şüphe yoktu. Hak, Hz. Ali tarafındaydı. Hz. Muaviye, ısrarla Hz. Osman'ın kâtillerinin bulunmasını istiyor, Hz. Ali de buna karşı kendisini müdafaa ediyordu. Bir ihtilal olmuştu ve etrafta anarşi hâkimdi. Hz. Ali bunu bastırıncaya ve idareye tam hâkim oluncaya kadar kâtilleri teslime kendini muktedir göremiyordu. Konuyla alâkalı tarihler bize şu bilgiyi vermektedir: "Bir gün, 'Kâtiller gelsin, onları teslim edeceğim.' deyince, bin tane silahlı insan Hz. Ali'nin karşısına dikilip 'Hepimiz kâtiliz.' demişlerdi…"

Böyle bir atmosfer içinde Hz. Ali'nin durumu oldukça zordu. Ancak Şam'daki vali bu zorluğu göremediği gibi hayatının sonuna kadar da hiçbir zaman takdir edememişti. Hz. Muaviye, Hz. Ali'yi ittiham ediyor, Hz. Ali de "Hilafet, tek bir elde olmalıdır." deyip bunun kavgasını veriyordu. Netice itibarıyla iki taraf Sıffîn'de karşı karşıya geldiler ve bir ihtimal orada anlaşıp sulh ilan edeceklerdi; ancak İbn Sebe ve avanesinin oynadıkları oyun ve ayrıca

sırf Kur'ân'ın zâhirine dayanan Haruralı bir kısım Hâricîlerin, Hz. Ali ve Hz. Muaviye'ye karşı menfî tavırları ortalığı katıp karıştırmış ve pek çok istenmeyen durum ortaya çıkmıştı.

Mevzuyla alâkalı çok mühim bir noktayı Bediüzzaman şöyle ifade etmektedir: "Bir veli, bir velinin makamını, Allah bildirmezse bilemez. Ashab-ı kiram arasındaki vak'alar, buna delâlet etmektedir." Yani ashab efendilerimizin hepsi veliydi. Şayet veliler, diğer velilerin makamlarını bilselerdi, onlar da birbirlerinin makamlarını bileceklerdi. Ancak Allah (celle celâluhu) bildirmedi, onlar da bilemediler.

Meseleyi günümüz açısından ele alacak olursak, bugün de Müslümanlar arasında çok ciddî ayrılıklar, çekememezlikler, nefretler ve hatta birbirlerini yıkacak şekilde davranışlar ve hazımsızlıklar var. Bunlar birbirini tanımadığı için belki Cenâb-ı Hak bu tür ayrılıkları mazur görebilir. Bence, Allah rızası için gayret gösteren kimselerin hizmetlerinin bütün bütün heba olacağını düşünmek yanlış olur. Hizmet ehli insanlar bir tarafa, biz, avam-ı mü'minin davranışlarını dahi hüsnüzan ile iyiye hamletme mecburiyetindeyiz.

Öyleyse meselenin içinde değişik bir nokta daha var. O da, günümüzde Müslümanların birbirlerini bilmemeleri, tanımamaları ve içtihat edip hizmetin hayırlısı böyle olacak zan ve zehabına kapılmalarıdır. Bazıları, "Biz, ümmet-i Muhammed'i ancak gönül heyecanı ve aşkla kurtarabiliriz." bazıları "Bunun yanında milleti ancak akla uyarmakla ve tenbihle kurtarabiliriz." bazıları "Günümüzün insanını ancak eğitimle kurtarabiliriz." bazıları da bunların hepsini cem ederek, "Ümmet-i Muhammed'in kurtarılışı, dirilişi, tenbihi, uyarılması ancak aklın yanında kalbin, kalbin yanında da hissin ve letâifin uyarılmasına bağlıdır; zira insanın aklında, ruhunda, kalbinde, hissinde, duygularında bir boşluk olduğu sürece, o insanın gerçek mü'min olmasına imkân yoktur." diyeceklerdir; diyecek ve kendi içtihadına göre hareket edecektir.

Belki bunların içinde bir tanesi en doğrudur ve en güzeldir. Fakat diğerleri de çirkin değildir. Böyle durumlarda doğru olan şey de şudur: "Herkes 'Benim mesleğim en güzel ve en doğrudur.' demeli ama 'Güzel ve doğru sadece benim

mesleğimdir.’ dememeli ve başkalarının mesleğinin butlanını iddia etmemelidir.”

Ashab efendilerimiz de böyle hareket ederek, zuhuru çok daha korkunç olabilecek muhtemel bir kısım vak’aları önlemişlerdir. İnşâallah, inanan insanlar topluluğu, kendi içinde olgunlaştıkça, iftiraka götürücü sebepler ve vesileler de kuvvetini kaybedecek ve hiç olmazsa akıl ve mantık planında bir kısım anlaşmalara gidilecektir. Ancak bir cemaat, hak ve hakikat namına da olsa hakkın hatırı için bu farklılıkları bağışlamalı, bunların üzerinde durmamalı ve bunlarla mü’min fertleri mahkûm etmemelidir.

Tarih, tekerrürden ibarettir. Dünkü ihtilaf bugün de aynıyla cereyan ediyor, bugünkü de, olduğu gibi yarın cereyan edecektir. İnsanların bütününü bir çizgi üzerinde düşünmek safdillik olur. Bu işe ashab-ı kiram muvaffak olamadığı gibi, ondan sonra eimme-i müçtehidîn ve eimme-i din dahi muvaffak olamadılar. Ebû Hanife’nin yetiştiği devirde Havaric, Nevasıb, Mutezile, Cebriye ve Mürcie gibi cereyanlar vardı. Her gece kıldığı iki rekâtta Kur’ân’ı bir defa hatmeden müstesna dimağlar, bu korkunç fitne ve fesadın önüne geçemeyip bunu önleyememişlerse, bunu bizim önlememiz de çok zordur. Yalnız, hakkın hatırını âli tutarak; dövene elsiz, sövene dilsiz ve kırarlarsa gönülsüz davranabilirsek, fitnenin büyümemesine vesile olabiliriz.

KUR’ÂN’IN İŞARET UFKUNDAKİ ŞAHISLAR

Soru: Dine hizmet eden büyük şahısların zat ve eserleri ile ilgili Kur’ân’dan işaretler çıkarılmasının dinimizdeki yerini izah eder misiniz?

Bu mesele yeni olmamakla beraber, konunun anlaşılması adına öncelikle bir-iki hususa –kısa da olsa– işaret etmekte yarar var:

Bunlardan birincisi, Kur’ân’ın muhteva keyfiyeti ile ilgilidir. Kur’ân, bazı tevcihlere göre kendisi hakkında [1]وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ifadesini kullanmaktadır. Yani o, yaş-kuru, zerreden-küreye her şeyin kendisinde var olduğunu açıkça haber vermektedir. Ancak Kur’ân’da var olan şeylerin hangi ölçü ve mahiyette var olduğu da konunun anlaşılması adına önemlidir.

Zira Kur’ân’da her şey vardır ama, çapına, azametine, mahiyet ve kıymetine göre vardır. Dahası, var olan bu şeylerin birçoğu Kur’ân’da icmalî mânâda ve âdeta kanun mahiyetinde bulunmaktadır. Öyle ki insan, bu kanun ve icmalî mânâlardan hareket ederek büyük ummanlara ulaşabilir ve Kur’ân’da her şeye işaret edildiğini görebilir. Bu sebeple ezelden gelip ebede giden ve çok ciddî muhteva zenginliğine sahip bulunan Kur’ân-ı Kerim’in, İslâm âlemi için çok büyük, çok ciddî varoluş cereyanları ve onların başındaki zatları “işarî” mânâlarla olsun ele alması, onun enginlik ve gınâsının emarelerindendir.

Biz öyle inanıyoruz ki, Kur’ân-ı Kerim, kıyamete kadar gelecek ilimlere -velev fezlekeleriyle olsun- mutlaka işaret etmektedir. Bu itibarla fizik, kimya gibi pozitif bilimler temel prensipleriyle Kur’ân’da bulunabilir. Ancak fiziğe, kimyaya ait bütün kanunları Kur’ân’da aramak onu bir fizik, bir kimya kitabı kabul etmek demektir. Keza, anne karnındaki çocuğun gelişme seyrini safha safha ele alan Kur’ân-ı Kerim, embriyolojinin temel prensiplerine işaret etmekte ve bizlere “Âmenna; yaş ve kuru, Kur’ân’da her şey vardır.” dedirtmektedir. Ne var ki, o, embriyolojinin dilini kullanmamaktadır.

Evet, her şeyden evvel, Kur’ân-ı Kerim’in başta böyle bilinmesi gerekir. Çünkü o, Bediüzzaman’ın ifadesiyle, *“Hem bir kitab-ı şeriat, hem bir kitab-ı dua, hem bir kitab-ı hikmet, hem bir kitab-ı ubûdiyet, hem bir kitab-ı emir ve*

davet, hem bir kitab-ı zikir, hem bir kitab-ı fikir, hem bütün insanın bütün hâcât-ı mâneviyesine merci olacak çok kitapları tazammun eden tek, câmi bir kitab-ı mukaddestir."

Yani o, bütün ilimleri ihtiva eden kitaplar mecmuası bir kitaptır; insanın ferdî, ailevî, içtimaî bütün ihtiyaçlarını karşılayacak bir kitap.. evvel ve âhir en son kitap.. kitapların hulâsası bir kitap.. kelâm sıfatının en üst mertebesinden, insanlığın en kâmiline seslenen bir kitap.. ve kıyamete kadar gelecek kâmil insanlara hitap eden bir kitap...

Binaenaleyh bu kitap çok renkli ve çok sürgünü, tomurcuğu olan bir kitaptır. Ne var ki, bu tomurcuklar da ancak ehlinin, erbabının elinde birer gül hâline gelebilecek türden şeylerdir. Bizim gibi sıradan insanların göremediği hakikatleri, bu ehil insanlar, o tomurcukta görür, arîz ve amîk olarak, net bir şekilde gözler önüne serer ve "Bu da Kitap'ta vardır." diyebilirler.

Konunun anlaşılması adına ikinci önemli bir husus da şudur: Kur'ân-ı Kerim'den kendi devir, kendi cereyan, kendi hizmetlerine işaret çıkaran zatların durumu, ilk defa çağımızda görülen bir hâdise değildir. Huccetü'l-İslâm İmam Gazzâlî'den büyük veli Muhyiddin İbn Arabî'ye, ondan ikinci bin yılın müceddidi İmam Rabbânî Hazretleri'ne kadar çok ciddî ve büyük zatlar da Kur'ân'ın enginliğinin emaresi deyip, işarî tefsir açısından pek çok şey söylemiş ve bu tür istinbatlarda bulunmuşlardır.

Ayrıca bu zatlar, kendi dönem ve hizmetlerine bir kısım işaretler çıkarırken, "Kur'ân, sarahaten (açık bir şekilde) benden bahsediyor." gibi bir iddiada da bulunmamışlardır. Belki İslâm tarihi boyunca sadece Fazlullahi'l-Hurufî gibi bazı kimseler bir şekilde "Kur'ân benden bahsediyor." iddiasında bulunmuş ve her bir harfe kendince ayrı sırlar atfeden, çok değişik mânâlar vererek bâtıl yorumlarla Hurufîlik denilen –kökü çok eskilere dayanan– bir bâtıl mezhebe sülûk etmişlerdir. Öyle ki bu zatın müntesipleri "Mim onun gözüdür, nun burnudur, şu harf kulağı, bu harf da ayağıdır, –hâşâ bağışlayın– Kur'ân da onun fesidir." gibi hezeyan türünden sözler sarf edebilmişlerdir. İşte gerçek Hurufîlik denilen bâtıl yol da bu yoldur.

Asıl konuya dönecek olursak, o da, Kur'ân'dan işarî mânâlar istinbat etmenin

yeni bir hâdise olmadığıdır. Meselâ, herkesin rahatlıkla ulaşabileceği bir kitaptan size bir misal vereyim. Nakilde bulunacağımız kitabın sahibi müfessir İbn Cerir et-Taberî'dir. Taberî, on asır evvel yaşamış meşhur bir tefsircidir. O, *"Câmiu'l-beyan an te'vili âyi'l-Kur'ân"* adlı eseri –bu, ilk rivayet tefsiri de sayılabilir– yazan kişi olarak tefsir tarihine geçmiştir.

Onun bu eseri, Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), sahabe, tâbiîn ve kendisine kadar tefsir görüşlerini toplayan bir ansiklopedi mahiyetindedir. Selefin görüşlerini tetkik etmek isteyen araştırmacılar öteden beri hep onun bu eserine müracaat edegelmişlerdir. Kendi dönemine kadar gelen değişik mezhep telakkilerini, tefsir yorumlarını, bilgi birikimini içinde barındıran bu tefsir, ilk üç asrı sonraki asırlara bağlayan dev bir eserdir.

İşte bu dev eserde Şûrâ sûresinin başında geçen huruf-u mukattaa ile ilgili dikkat çekici bir yorum bulunmakta ve şöyle denilmektedir:

İbn Abbas'a[2], حٰمٓ ◯ عٓسٓقٓ 'ın mânâsı soruldu. O da bu soruya şöyle cevap verdi: حٰمٓ ◯ عٓسٓقٓ'ın mânâsı şudur: Bir zaman pâyitahtı bir tepenin başında bulunan bir devlet olacak. Bu pâyitahtın bulunduğu şehrin ortasında, bu şehri bir baştan bir başa kateden bir nehir geçecek. O devirde o devleti idare edenler arasında Abdülilâh veya Abdullah isminde Ehl-i Beyt'ten birisi bulunacak. Bu zat, isyan eden bâğî bir cemaat tarafından katledilecek…"

İbn Abbas'ın bu yorumu okunuyor ancak hangi hâdiseye işaret ettiği bilinmiyordu. 1958'de Irak'ta ihtilal oldu. O dönemde Bağdat'ın krokisi çizildiğinde şu tablo çıkıyor ortaya: Bir tepenin başında kurulmuş bir şehir ve bu şehri bir baştan bir başa ikiye bölen bir nehir. Enteresandır 1958 ihtilali döneminde devletin ikinci adamı konumunda olan ve Kral 2. Faysal'ın amcası Emir Abdülilâh darbe yapan ihtilal kuvvetleri tarafından katledilecektir. Hatta o gün ihtilalin başında bulunan General Abdülkerim Kasım'a karşı merhum 2. Faysal ve Emir Abdülilâh'ın taraftarları İbn Abbas'tan gelen bu rivayeti bir beyanname hâlinde Bağdat'ın sokaklarında yazılı olarak neşretmişlerdi.

Şimdi İbn Cerir bin sene evvel bu hâdiseyi yazdı ve bir gün gelip de bu hâdise bütün çıplaklığıyla zuhur ettiyse artık bunu bütün bütün inkâr etmeye mahal olmasa gerek. O zaman diyeceğiz ki, evet, yaş ve kuru, Kur'ân'da her şey

vardır, ancak tomurcuk hâlinde bulunan o şey, tomurcuğu gül hâlinde görene göre vardır veya o tomurcuğu açılmış şekliyle görene göre vardır.

Gerçi bazen siz, Kur'ân-ı Kerim'in İslâm ümmeti için çok önemli hizmet cereyanlarına işarette bulunuyor olmasını garip karşılıyor veya bu durumu uzak görüyor olabilirsiniz. Ne var ki, Kur'ân-ı Kerim Devr-i Risaletpenâhî'deki birçok şahıstan da bahsetmektedir. Dahası bu şahıslardan bir kısmının Yüce Beyan'da bahse konu olmaları şahsî faziletlerinden ötürüdür.

Evet, sahabenin sahabe olması dolayısıyla başka hiçbir beşerin elde edemeyeceği özel ve seçkin bir konumu vardır ve bizim de sahabeye bakışımız Hasan Basri Hazretlerinin bakışı çerçevesindedir. Hasan Basri Hazretlerine, "Ömer b. Abdülaziz ile Vahşi'yi nasıl görüyorsunuz?" diye bir soru sorarlar. Hasan Basri'nin (kuddise sirruhu) bu konudaki cevabı şöyledir: (Umumî fazilet açısından, yani Allah'ın Resûlü'nü (sallallâhu aleyhi ve sellem) görüp bizzat feyiz alma bakımından) "Ömer b. Abdülaziz ancak Vahşi'nin atının burnunda bir toz olabilir."

Sahabenin önemini anlatmak için bu iki şahıs hususî seçilmiş gibidir. Vahşi, göklerde ve yerde "Allah'ın Aslanı" diye yazılan, Allah Resûlü'nün öz amcası olan ve şehit edilişi karşısında, İnsanlığın İftihar Tablosu'nun hıçkıra hıçkıra ağladığı Hz. Hamza'yı şehit etmiştir. Öyle ki, Müslüman olup da Allah Resûlü'nün huzuruna geldiğinde Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisini görünce canı gibi sevdiği amcasını hatırlayıp içinde menfî bir duygu belirmesi ihtimaline karşı, ondan biraz daha temkinli davranmasını istemiştir.

Şair-i şehîrimiz de bir yerde; "Hz. Ebû Bekir'in birinci olmasında, Vahşi'nin de en sonuncusu olmasında şüphe yoktur." ifadesini kullanır. Ömer b. Abdülaziz ise, Hulefa-i Raşidîn'i beş kabul edenler tarafından, beşinci halife olarak sayılan bir âbide şahsiyettir. Yani Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali'den (radıyallâhu anhüm) sonra, ille de bir beşincisi bahis mevzuu ise, o mutlaka Ömer b. Abdülaziz'dir, derler. Ömer b. Abdülaziz ki, bazıları tarafından ilk müceddit olarak kabul edilen, 2,5-3 senelik devlet reisliği dönemi içerisinde senelerce yaşamış gibi ümmet-i Muhammed'e faydalı olmuş müstesna bir şahsiyettir.

İşte Hasan Basri Hazretleri, Ömer b. Abdülaziz ile Vahşi arasında böyle bir mukayese yaparak sahabenin müstesna mevkiini ifade eder. Ama hususî fazilette bazı mercuhlar, râcihe tereccüh edebilirler; yani bazı şahıslar, bazı yönleri itibarıyla sahabeden önde olabilir. Meselâ, Ebû Hüreyre sahabi olması dolayısıyla mutlak fazilette öndedir. Ancak Ebû Hanife açtığı çığırda, kıyamete kadar gelecek insanlığın kendisine minnettar kalacağı çok büyük işler yapmış olması dolayısıyla, hususî fazilette önde bulunabilir; biz “bulunabilir” diyoruz. Hakikati Allah (celle celâluhu) bilir.

İstidradî olarak içine girdiğimiz bu mülâhazalarla, daha baştan yanlış anlaşılmaların önüne geçmek için sahabe efendilerimiz hakkındaki bakış açımızı bir kez daha hatırlatmak istedim. Asıl arz etmek istediğim konuya gelince: Sahabe-i kiram arasında öyleleri vardır ki, hayatlarında çok az fedakârlıkta bulunabilmişlerdir. Kur’ân, böyle birini ele alır, onu destanlaştırır, bayraklaştırır ve tarihe mâl eder. İşte bir-iki örnek:

Suheyb-i Rumî, Rum diyarından geldiği için kendisine Rumî derler. Ancak bizzat kendisi; “Ben aslen Arap’tım, Rumların eline düştüm, köle olarak satıldım.” diyerek doğduktan sonra Rum diyarına götürülmüş olduğunu söyler. Mekke’ye Anadolu’dan geldiği için bazı tarihçiler de onun Türk olduğunu iddia ederler. Eğer hakikaten Suheyb-i Rumî bir Türk ise bu da milletimiz için bir iftihar vesilesidir. Çünkü o, hakikat adına kalkmış uzak diyarlara yürümüş, bulmuş, olmuş ve bulduğu hakikatte sonuna kadar sadakat içinde kalmış bir zattır.

İşte bu zat, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine’ye hicret buyurduktan sonra, bir yolunu bulup tek başına Mekke’den Medine’ye doğru hareket eder. Ne var ki, Kureyş’ten bir topluluk durumu haber alır almaz peşine takılır ve bir yerde onun yolunu kesiverirler. Hz. Suheyb bineğinden iner, ok çantasından oklarını çıkarır ve önündeki topluluğa şöyle seslenir:

“Ey Kureyşliler topluluğu! Bilirsiniz ki ben sizin en iyi atıcılarınızdanım. Allah’a and olsun ki, sadağımdaki bütün okları atıp size bir ok attırmam. Oklarım bitince de sizinle kılıcımla mücadele ederim. Bundan sonra siz istediğinizi yaparsınız. Bu itibarla gelin sizinle anlaşalım. İsterseniz malımı-

mülkümü, Mekke'de falan yere gömdüğüm şeylerin hepsini alın; evet, alın; bunların hepsi sizin olsun fakat beni rahat bırakın, ben Resûl-i Ekrem'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) gidiyorum."

Kureyş topluluğu bu teklifi kabul eder. Suheyb-i Rumî (radıyallâhu anh) de Medine'ye doğru yeniden yola koyulur; yola koyulur ve kendisini Medine'de yüce bir iltifat beklemektedir. Öyle bir iltifat ki, biz rüyada o iltifatın aşr-ı mi'şarını görsek uğrunda canlar feda ederiz. Meselâ, rüyada bile olsa Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize "Hoş geldin!" deyiverse, o kutlu, nurlu elini bir kerecik olsun bize uzatsa, biz de o nurlu, kutlu elini günahkâr dudaklarımıza bir kere götürebilsek, öyle zannediyorum ki, artık o dudaklar Cehennem yüzü görmez.

Şimdi dönelim Suheyb-i Rumî'ye; o (radıyallâhu anh), Medine'ye vardığında, İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem) ayağa kalkar, onu istikbal eder ve şöyle der: Allah (celle celâluhu) senin hakkında şu âyeti indirdi: *"İnsanlardan öyleleri vardır ki, Allah'ın rızasını kazanmak için kendini feda eder. Allah (celle celâluhu) işte böyle kullarına pek merhametlidir."*[3]

Suheyb-i Rumî (radıyallâhu anh) Allah rızası için malını feda etmiş, müşriklere, "Siz benim malımı alın, fakat benimle Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) arasına girmeyin." demişti; o böyle demişti ve hakkında bu âyet nazil olmuştu. Bu bir fedakârlık tablosuydu ve bu tabloda açıktan açığa Hz. Suheyb'den bahsediliyordu...

İkinci bir misal olarak Zeyd b. Hârise'yi (radıyallâhu anh) zikredebiliriz. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) evlâtlığı olan Hz. Zeyd'i, halası Hz. Ümeyye'nin kızı Zeynep (radıyallâhu anhâ) ile evlendirmişti. Ne var ki, Hz. Zeynep, aslen köle olan Zeyd'i (radıyallâhu anh) kendisine denk saymadığından, ta işin başından itibaren onunla uyum sağlayamamıştı ki, neticede o malum boşanma gerçekleşti. İşte Mute'nin kahramanı bu güzide insanın boşanma mevzuundaki katlandığı bu fedakârlık, Kur'ân tarafından kayda geçirilerek bizzat Kur'ân'da ismiyle yâd edilme şerefini ihraz ediyordu.[4]

Üçüncü bir misal daha arz etmek istiyorum: Kur'ân'da bahse konu olmasa

bile Übeyy İbn Ka'b'ın (radıyallâhu anh) yaşadığı şu hâdise de bunlardan geri değildi: "Bir gün Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Übeyy İbn Ka'b'ın yanına geldi ve ona, *"Yâ Übeyy! Rabbim bana, 'Übeyy'e git, sana Kur'ân'ın şu şu âyetlerini okusun."* buyurdu. Hz. Übeyy büyük bir mutluluk içinde "Rabbim benim adımı andı mı yâ Resûlallah?" diye sordu. "Evet!" cevabını alınca gözyaşlarını saldı ve ağlamaya durdu.

Şimdi, ümmet-i Muhammed'in bütününü ilgilendirmemesi, dolayısıyla da İslâm tarihinde gerçekleşen büyük hareketlere nispetle şahsî ve küçük diyebileceğimiz hâdiselerden dolayı bazı sahabe-i kiram Kur'ân'da hususî konumlarıyla, bazıları da şahs-ı mânevî olarak destanlaştırılmaktadır. Meselâ, İlâhî Beyan bir yerde Seyyidler Seyyidi Hz. Hamza'nın, Şah-ı Merdan Haydar-ı Kerrar Hz. Ali'nin ve yine o kıymetli oymaktan gelen Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) amcazâdesi Ubeyde İbn Hârise'nin mücadelelerini, yani hak ile bâtıl, iman ile küfür arasındaki kavgayı tasvir ederken bu iki düşüncenin temsilcilerinin akıbetlerini de haber verir ve bir grubun katrandan elbise giyip başlarına kaynar sular döküleceğini, diğer grubun da altın bilezikler ve incilerle bezenip giyim kuşamlarının ipekten olacağını bildirerek o kahramanlar topluluğunu alkışlayıp göklere çıkarır.[5]

Evet, Kur'ân, onun hakikatlerine omuz veren ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) uğrunda hırz-u can eden herkesi alkışlamış, göklere çıkarmıştır. Eğer bu durum, Kur'ân'da Kur'ânî bir ahlâk, Kur'ânî bir prensip ise –ki yukarıda verdiğimiz misallerden öyle olduğu açıkça anlaşılıyor– o zaman kıyamete kadar gelecek, Kur'ân'a hizmet eden insanlara işarî mânâ ile niye bakmasın ki!?

Meselâ, İmam Gazzâlî gibi bir insan düşünün ki, o kendi devrinde bir taraftan değişik dalâlet fırkalarıyla mücadele ederken, diğer taraftan da İbn Rüşdlerin Tehafüt'lerini ortaya koyuyor ve İslâm akidesini sıyanet etmeye çalışıyordu. İşte bu zat, İslâm'ın safvetini koruma adına tam bir konsantrasyon içinde ve aklı-hayali durduracak bir mücadele ortaya koyuyordu. Şimdi Allah'tan bu kadar korkan bir insan şayet, "Kur'ân'da bu mücadelelere işaret eden bir âyet var." demişse, bu mevzuda –hâşâ– onun yalan söylediğine ihtimal vermek, onu bilmemek demektir.

Bu konuda İmam Rabbânî'yi de misal olarak verebiliriz. Şöyleki, o, yaşadığı dönem ve coğrafyada İslâm inançları hurafe ve bâtıl inançlarla karıştırılmak isteniyordu. Hint kıtasında Babürlü Ekber Şah eliyle bir devlet politikası olarak bütün dinlerin birleştirilmesi gibi bir hareket söz konusuydu. Bu şahıs, Hint dili gibi Sanskritçe bir din ortaya çıkarma çabasındaydı. Yani bu dinde bir parça Hıristiyanlık, bir parça Yahudîlik, bir parça Mecusîlik, bir parça Hinduizm, bir parça Brahmanlık, bir parça da Buda dininden bir şeyler olacaktı.

İşte böyle bir devirde ehl-i imanın imanını sıyanet adına İmam Rabbânî bütün bunlara karşı sahih İslâm inancının yerleşmesi için cansiperane mücadele veriyor, akideyi düzeltiyor ve binlerce insana Efendimiz'in (aleyhissalâtü vesselâm) cadde-i nuraniyesini tanıttırıyordu. Şimdi bu zat, 'Kur'ân, hizmetimizden bahsediyor, Kur'ân'da bana ve yapılan hizmetlere bir kısım işaretler var (sarahat değil, işaret) diyorsa o zaman bu sözü, o sözü söyleyen zatı göz önünde bulundurarak değerlendirmeye tâbi tutmak gerekir.

Evet, iman ve Kur'ân yolunda bu kadar mücadele vermiş bir insan, herhâlde bu umumî mücadelesiyle Suheyb-i Rumî'nin mücadelesinden geri kalmayacağı gibi, Suheyb-i Rumî'ye işaret eden Kur'ân'ın o âyetleri, aynı zamanda İmam Rabbânî'ye de işaret sayılacaktır.

Şimdi gelin bir zat düşünün ki, yaşadığı devirde küfür ve dalâlet belli kanunlarla sistemleştirilmekte, bütün fenler Allah'a baktığı, Allah'a delâlet ettiği ve bütün ilimler "Allah birdir." dediği hâlde, materyalizmden gelen bir bakış açısı, bir anlayış ve sapık felsefeyle bütün bu ilimler Allah'ı inkâr adına bir silah olarak kullanılmakta. Marks ve Engels'den başlayıp daha sonra çeşitli istihaleler sonucu birer ilmî gerçek olarak algılanan materyalizme ait pek çok mesele pozitivizm ve rasyonalizm unvanlarıyla insanımızın akidesini tahrip etmektedir.

İşte, künde künde üstüne devrildiğimiz böyle bir zaman ve zeminde bütün bu hücumlara karşı bazı kimseler, ortaya koydukları eserlerle, sarsılmış, bozulmuş akidemizi ıslah ediyor, binlerce insanın yeniden Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yoluna ulaşmasına, mihrabını bulup camiye teveccüh etmesine

vesile oluyor ve yine binlerce insanın –Kur'ân'ın inkâr ve tezyif edildiği bir dönemde– Kur'ân'ın âyât-ı beyyinâtını gökteki yıldızlar gibi ehl-i insafa gösteriyor, iman hakikatlerini ispat edip çok sayıda insanın bu esaslara iman etmesine vesile oluyorsa, o zaman niçin Kur'ân'ın bu zatlar hakkında bir kısım işaretleri bulunmasın ki?!..

Günümüzde de değişik ad ve unvanlarla dine-imana hizmet veren bir hayli cemaat ve grup var ve bunların çoğunun da çizgisi tam.. şimdi bunlardan biri kalkıp tahdis-i nimet mülâhazasıyla "Bana öyle geliyor ki, Kur'ân'ın şu âyetinde, bugün yapılan şu işlere işaret var." dese, bütün samimiyetimle "Niçin olmasın ki?.." derim. Çünkü "Bir insanın hidayete ermesi, üzerine güneşin doğup battığı her şeyden daha hayırlıdır."

Şimdi eğer yapılan işler bunun binlercesi ise ve insanın insanî kemalâta ulaşmasına vesile olunuyorsa, bu bir yol, bir çığır ise, اَلسَّبَبُ كَالْفَاعِلِ *"Vesile olan, bizzat o işi yapan gibidir."* sırrınca, o yoldan gelip geçen herkesin defterine kaydedilen hayr u hasenât o inanmış gönüllerin defterine de kaydedilecektir. Bu sebeple bu kişiler hakkında da işârât-ı Kur'âniyeden bir hisse olabileceği ihtimal dahilindedir. Binaenaleyh bu mesele, garip görülmemeli ve istiğrap edilip yadırganmamalıdır.

Kur'ân'dan kendi dönem ve hizmet cereyanlarına işaret çıkaran o büyük zatların gayet mütevazi oluşu da gözden kaçırılmaması gereken bir husustur. Huccetü'l-İslâm İmam Gazzâlî de, müceddid-i elf-i sânî İmam Rabbânî de, büyük veli Muhyiddin İbn Arabî ve daha başkaları da derler ki: "Allahu a'lem, bu işaretler –beraber bulundukları hizmet arkadaşlarını kastederek– sizin samimî, hâlisâne hizmetlerinizedir."

Evet, o büyük kametlerin anlayışı şudur: "Bir ordunun muzafferiyeti, o ordunun fertlerine taksim edilir. Yoksa o orduyu temsil eden komutana verilmez. Zira böyle bir durumda o komutan putlaştırılmış olur. Ancak eğer neticede bir zayiat, zarar ve yanlışlık olursa, o takdirde bütün bunlar o komutana verilir. Çünkü o, iyi bir strateji hazırlamamış demektir. Binaenaleyh ganimetler, muvaffakiyetler, zaferler nefere, teb'aya verilmeli; falsolar, fiyaskolar da baştakilerden bilinmelidir."

İşte bir ölçü: Kendi hizmet dönemine dair işaret ve bişaretten bahseden büyük bir zat, fevkalâde bir tevazu içinde, çevresinde bulunan talebelerine şöyle hitap eder: *"Hem itiraf ediyorum ki, samimî ihlâsınızla, şan ve şeref perdesi altında nefsimi okşayan riyadan beni bir derece kurtardınız. İnşâallah tam ihlâsa muvaffak olursunuz, beni de tam ihlâsa sokarsınız."*

Şimdi, ihlâsa ermeyi talebelerinin ihlâsına bağlayacak ölçüde engin bir tevazu anlayışı içinde bulunan, ruhuna ve kalbine bu anlayışı sindirmiş olan fevkalâde tevazu sahibi böyle bir zat hakkında –Kur'ân'dan çıkardığı işaret ve bişaretler dolayısıyla– kibir düşünüp ucub tasavvur etmek –Allah muhafaza buyursun!– kibrin ve ucbun ne demek olduğunu bilmemek demektir.

1 *"Yaş-kuru ne varsa hepsi mübîn olan o yüce Kitap'ta mahfuzdur."* (En'âm sûresi, 6/59)

2 İbn Abbas, Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) amcasının oğlu, tefsir, fıkıh, hadis ilimlerinde otorite olarak kabul edilen, ashap devrinden itibaren "Habrü'l-ümme" (Ümmetin âlimi), "Tercümanü'l-Kur'ân" (Kur'ân'ın tercümanı) unvanlarıyla anılagelen ve Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allahım, ona dinin ruhunu öğret ve onu te'vile (Kur'ân'ın hakâik-i mekniyesine) âşinâ kıl!"* şeklindeki duasına mazhar olan sahabidir.

3 Bakara sûresi, 2/207.

4 Bkz.: Ahzâp sûresi, 33/37.

5 Bkz.: Hac sûresi, 22/19.

AŞERE-İ MÜBEŞŞERE

Soru: Aşere-i Mübeşşere hakkında ciddî bir malumatımız yok. Bu zevat-ı kiramın daha dünyada iken Cennet'le müjdelenmeleri ne ile izah edilebilir? Dinimize hizmet anlayışları diğer sahabilerden daha mı fazladır ki hayatta iken Cennet'le müjdelenmişlerdir?

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) tarafından Cennet'e girecekleri daha hayatta iken kendilerine müjdelenen on sahabiye "Aşere-i Mübeşşere" denilmektedir. Bu on sahabi; Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Talha b. Ubeydullah, Hz. Zübeyr b. Avvam, Hz. Abdurrahman b. Avf, Hz. Sa'd b. Ebî Vakkas, Hz. Ebû Ubeyde b. Cerrah ve Hz. Said b. Zeyd'dir (radıyallâhu anhüm ecmain).

Şimdi sorunun cevabına geçelim. Evvelâ, ashab efendilerimizin Cennet'le müjdelenmeyenleri hakkında dahi Cennet'e gitmeyecek şeklinde bir düşüncenin kafa ve kalbimizde bulunması, Allah'ın mümtaz ve müstesna olarak yarattığı, mümtaz ve müstesna Nebi'sine ittiba ile serfiraz o zevat hakkında bir suiedeptir.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir hadislerinde, *"Allah, ümmetimden yetmiş bin insanı sorgusuz sualsiz Cennet'e koyacak."* buyurmaktadır. Herhâlde hadiste sorgusuz sualsiz Cennet'e gidecek olan insanlar içinde evvelâ ashab-ı kiramı düşünmek gerekir. Bu hadisin devamında ise şöyle buyrulmaktadır: *"Ben, Cenâb-ı Hak'tan artırmasını istedim. Her bire bedel, bir yetmiş bin, bir yetmiş bin oldu."*

Bu ifade neticesinde karşımıza büyük rakamlar çıkmaktadır. Böyle olunca biz, –kanaat-i âcizanemce– en başta bu pâye ve mazhariyeti ashab-ı kirama verme mecburiyetindeyiz. Çünkü her şeyden evvel Allah'a ve Nebi'sine en yakın olarak başta onlar gelmektedir. Zaten Allah Kur'ân-ı Kerim'de pek çok yerde, onlardan razı ve hoşnut olduğunu da anlatmaktadır.[1]

Allah Resûlü, bu on sahabenin Cennetlik olduklarını değişik vesilelerle bizzat kendisi ifade buyurmuşlardır: Başka bir rivayette bir Yahudi âlimi olan Abdullah İbn Selâm'ın da Cennetlik olduğu zikredilmektedir. Kur'ân-ı Kerim'de: *"Size gelen bu hakikate İsrailoğullarından şehadette bulunan bir*

şahit var."[2] ifadeleriyle bu sahabi tebcil edilmektedir.

Abdullah İbn Selâm, Müslümanlığa girdiği günden itibaren hep hakkaniyet içinde olmuş ve hayatının sonuna kadar da İslâm için gayret ve mücadeleden geri durmamıştır. O, Hz. Osman devrinde, Hz. Osman'ı da alıp götüren korkunç fitnede kollarını gerip fitneye karşı duranların başında gelenlerdendir. Fakat buna rağmen o günkü gözü dönmüş insanlar, –hangi ruh hâletiyle belli değil– 'Yahudi çocuğu' diyerek onu da tartaklamışlardır.

Abdullah İbn Selâm'ın Cennetlik olduğu rivayetiyle beraber, on rakamı on bire çıkmış olur ki, bu mübarek rakam, Hz. İsa'nın etrafındaki on bir havariye de denk gelir. Aslında her peygamberin etrafında böyle bir havari kitlesi oluşmuştur. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), etrafında oluşan bu havari kitlesine أَنْصَارِي *"Yardımcılarım."*[3] demiştir ki, bunu "Medine'deki sahabe" mânâsına almamak gerekir. Buradaki أَنْصَارٌ kelimesi "Havariler" anlamına gelmektedir.

Yine Hz. Musa'nın yanında Yuşa İbn Nun ile Hz. Harun'un olduğunu görüyoruz. Hz. Musa'nın bunun dışında da havarileri olma ihtimali vardır ve belki de sayıları on birdir. Gerçi Kur'ân *esbât*ı on iki olarak gösterir; o da üzerinde durulmaya değer. Bu konuda net bir bilgi olmasa da, ihtimal kıyamete kadar gelecek olan müceddитlerin de etrafında aynı sayıya denk havarileri olmuştur/olacaktır.

Nitekim yerle gök, makro âlem ile normo âlem arasında ciddî bir tenasüp söz konusudur. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Gökte iki vezirim var; bunlar Cebrail ve Mikâil'dir. Yerde de iki vezirim var; bunlar ise Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer'dir."* buyurarak iki âlem arasındaki münasebete işaret etmektedir. Nasıl ki gökyüzünde devâsâ yıldız ve gezegenler var, yeryüzünde de o değer ve kıymete sahip büyük insanlar vardır.

Bu durum, günümüz için de geçerlidir ve belki günümüzde de aynı sayıda insan vardır. Bunları, bir sayı bid'atı olmadığını arz etmek için söyledim. Sayı bid'atı, dinî bir bid'at değildir. Bu, ilk defa Efendimiz'le başlamış bir âdet de değildir.

Şimdi de neden özellikle bu on sahabenin Cennet'le müjdelendikleri sorusunun cevabına geçelim. Öncelikle şunu belirtmekte yarar var: Sahabe-i kiram arasında sadece bu on sahabeye "Cennetliksin." denmesi, ne yaparlarsa yapsınlar, hep istikameti takip ettiklerini vurgulamak içindir. Bu, önemli bir husustur. Esasen bütün mü'minler, Cennet'e gireceklerdir ama, yukarıda bahsini ettiğimiz on sahabeye, "Cennetliksin." denmesi, onlara özel bir iltifat ve değer ifade etmektedir. Bu durum, diğer sahabiler için, hususî mahiyette değil de mutlak olarak zikredilmiştir.

Bu on sahabenin altı tanesi şehittir: Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Talha, Hz. Zübeyr ve Hz. Ebû Ubeyde b. Cerrah (radıyallâhu anhüm). Hz. Ebû Bekir'in de zehirlendiği söylenir. Eğer bu iddia doğru ise o da şehittir. Bu itibarla, işbu zevat, evvelâ herkesin Allah Resûlü'ne sırt çevirdiği bir zamanda O'nun yanında yerlerini almak, sonra hicret faziletini ihraz etmek, daha sonra da şehit olmakla büyük bir mevki kazanmışlardır.

İsterseniz biraz daha açalım:

Evvelâ herkes, Efendimiz'e sırtını döndüğü günlerde onlar, Allah Resûlü'ne ve Kur'ân'a sahip çıkmışlardır. Gökte, yalancı bir şimşeğin dahi çakmadığı, ümit verebilecek hiçbir sebep ve faktörün ortada bulunmadığı, inen âyetlerin sayısı beş veya altıya varmadığı bir zorlu dönemde bu büyük hakikate sahip çıkmak yüksek bir pâyedir.

İlk Müslümanlardan Hz. Ebû Bekir'in gayretleriyle Hz. Osman, Hz. Said İbn Zeyd ve arkasından Sa'd İbn Ebî Vakkas İslâm dairesine girmişlerdir. Hz. Ali, Hz. Ebû Ubeyde b. Cerrah ve Sa'd İbn Ebî Vakkas da Allah Resûlü'nün yanında yer alan ilklerdendir. Öyle ki, Hz. Sa'd İbn Ebî Vakkas, daha on sekiz yaşlarındayken henüz gözüne günah girmeden annesinin bütün ısrarlarına rağmen, hatta "Ölsen bile anne, ben, gönül verdiğim o hakikatten dönmeyeceğim!" diyecek kadar civanmert bir zattır. Hz. Ebû Bekir, o dönemin zorluğunu şu ifadelerle anlatmaktadır: "Ölümü göze almadan dışarıya çıkmaya cesaret edemezdik! Ve bir yere girmeye de…"

İkinci olarak, insanın bir hakikati kabul etmesi, bir sisteme tâbi olup ona hizmeti hayatının gayesi hâline getirmesi bir mârifettir ve o kimsenin kadrini

yükseltir. Bununla birlikte insanın hayatının sonuna kadar bunu aynı seviyede devam ettirmesi, kadrine kadir ve kıymet katar. Nasıl ki, bir mûsıkîşinası değerlendirirken, başta hangi perdede başlamış ve başladığı perdede noktalayabilmişse, biz o mûsıkîşinasın hançeresini, sesini ve nefesini sena ederiz.

Aynen bunun gibi bu sahabiler, hangi perdeden işin içine girmişlerse, bitirirken de aynı seviyede bitirmişlerdir. Yani duygu ve düşüncelerinde zerre kadar sapma göstermemiş ve olabildiğine civanmert bir şekilde hep Allah Resûlü'nün yanında kalabilmişlerdir. Bu meselenin ayrıca psikoloji açısından da tahlil edilmesi gerekir…

Ufukların olabildiğine karanlık olduğu, kurtuluş adına hiçbir ümit emaresinin bulunmadığı bir dönemde onlar, asla ümitsizliğe düşmemişlerdir. Gün olmuştur ki, vatanlarından, çoluk çocuklarından ayrılıp hicret etmeleri istenmiş, onlar tereddüt etmeden bu emri de yerine getirmişlerdir. Yine onlar Medine'ye geldiklerinde, "Biz önce Müslüman olduk. Medineli kardeşlerimize karşı bir üstünlüğümüz vardır." iddiasına kalkışmamışlar ve mahviyetle derinliklerine derinlik katmışlardır. Öyle ki, Hz. Ömer, bu duygu ve düşünceyi destekler mahiyette şunları söyler: "Biz bu kardeşlerimizin hakkını yedik. Onlar, dini kucakladılar. Efendimiz'e kucak açtılar. Biz ise hep halifeleri kendimizden teklif ettik ve onların önüne geçtik."

Evet, Aşere-i Mübeşşere'nin o devirde de kıymetlerini ve kadirşinaslıklarını koruduklarını görüyoruz. Sahabeden dünya karşısında belki eğilenler olmuştur ama Aşere-i Mübeşşere, hayatlarının sonuna kadar tuttukları zirveyi hep korumuş ve dünya metaı karşısında hiç mi hiç eğilmemişlerdir. Ticareti çok iyi bilen bu insanlar, gün gelmiş ticaret sayesinde Medine'nin en zenginleri hâline gelmişlerdir; ancak dünya karşısında asla serfüru etmemiş ve onlar her zaman safvet ve sadeliklerini korumuşlardır. Yerinde Hz. Osman beş yüz deveyi yükü ile beraber hibe etmesini bilmiş, Hz. Abdurrahman b. Avf ise, varlığı ne kadarsa, hepsini Allah yolunda infak etmesini bilmiş ve hep birer örnek teşkil etmişlerdir.

Ayrıca Aşere-i Mübeşşere efendilerimizin her birisi, devletleri idare

edebilecek dehaya sahip insanlardır. Nitekim Allah Resûlü'nden sonra Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali halife olarak İslâm devletini en başarılı şekilde idare etmişlerdir. Aşere-i Mübeşşere'den diğerleri de birer siyasî ve askerî dâhi idiler.

İnsanın, akıl ve dehasıyla bir hakikate teslim olması nispetinde kadir ve kıymeti artar. Safdil ve bir şey bilmeyen insanlar, birinin parlak bir şey göstermesi karşısında bir teslimiyet gösterebilir ve bir hususa yönelebilirler; ancak aklı kendisine yeten, ufuklar arkasını gören deha çapındaki insanların, Efendimiz'in etrafında ciddî bir teslimiyet içinde toplanmaları, o insanların kendi nefis ve hissiyatları adına çok büyük bir fedakârlıkta bulunduklarını göstermektedir. İşte Aşere-i Mübeşşere efendilerimiz, ortaya koydukları hayatlarıyla bu büyük işi yapmışlardır.

Bir diğer mesele de, bu sahabilerin her biri çok soylu ailelerden gelmektedirler. Onların böyle soylu ailelerden gelmeleri ve dünya adına her şeyi arkada bırakmaları, daha doğrusu dünya ve mâfîhâ adına hiçbir şeye temenna durmamaları, onların ayrı bir derinliklerine işaret etmektedir.

Allah Resûlü'nün "min indi nefsihî" iltifatı olmaz. O (sallallâhu aleyhi ve sellem), çok kadirşinastır ve kendisine iyilik yapan birinin iyiliğini hayatının sonuna kadar asla unutmamıştır. Meselâ Hz. Âişe Validemiz, Efendimiz'in ilk eşleri Hz. Hatice Validemiz'e olan kadirşinaslığını şöyle dile getirmektedir: Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), evde bir şey olunca, "Şunu Hatice'nin şu akrabasına, şunu da Hatice'nin şu akrabasına gönder." derlerdi.

Allah Resûlü'nün çok kritik bir dönemde kendisine yardım eli uzatan bu sahabilerini de unutması mümkün değildir. Meselâ Efendimiz, Hz. Ebû Bekir'in, *"Bana ümmet olacak biri yok mu?"* sözü karşısında, *"Ben varım yâ Resûlallah!"* diyerek elini göğsüne vurmasını bilen o zatı unutmaz. Hz. Ömer'in "Lâ ilâhe illallah" dedikten sonra arkasına ashabı alarak Kâbe'ye gidip açıktan namaz kılmasını ve sahabenin hayırla yâd edilmesine vesile olacak onun böyle civanmerdâne davranışını asla unutmaz. Aslında kimse unutmaz ki, Efendimiz de unutmuş olsun.

Hz. Zübeyr b. Avvam da Efendimiz'in unutamadığı tali'lilerdendir. Allah

Resûlü Mekke'nin bir sokağında dolaşırken birdenbire kılıcı yerde sürünen Zübeyr b. Avvam'ı görür ve sorar: *"Nereye böyle ey Zübeyr?"* Bunun üzerine Hz. Zübeyr şu cevabı verir: *"Yâ Resûlallah! Senin yakalanıp şehit edildiğini duymuştum. Bu kılıçla onlara hadlerini bildirmeye gidiyordum."*

Yine Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), birkaç defa kendi kavim ve kabilesini toplayıp da, *"Benim tebliğ ettiğim bu dini kabul edecek yok mu?"* dediğinde her defasında "Ben varım yâ Resûlallah!" diyen o günlerde on-on iki yaşlarında bulunan Hz. Ali'yi unutamaz. Hendek Savaşı'nda Amr İbn Abdi Vüdd, hendeği atlayıp geçtiği zaman, Allah Resûlü'nün *"Buna karşı çıkacak kimse yok mu?"* diye ashabına seslendiğinde, o günlerde yirmi iki-yirmi üç yaşlarında bir genç olan Hz. Ali'nin her defasında "Ben!" demesini elbette ki unutamaz.

Medine'de nifak hıyaneti kol gezmektedir. Bu durum karşısında Allah Resûlü'nün günlerce uykusuz kaldığı olmuştur ve bir insan olarak o da istirahat etmek istemektedir. Ne var ki, dışarıdan gelecek olan tehlikeler karşısında evinin kapısında kilit bile yoktur.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), o günleri şöyle anlatmaktadır: *"Bir gün çok sıkılmıştım ve gönlümden: 'Ashabımdan bir kimse gelip beklese de ben de biraz istirahat etsem.' diye geçirdim. İşte tam bu esnada kapının önünde bir kılıç şakırtısı duydum. 'Kim o?'* deyince, Sa'd İbn Ebi Vakkas'ın sesini işittim. 'Ne arıyorsun kapının önünde?' diye sorunca Sa'd şunları söyledi: 'Evde yatıyordum yâ Resûlallah! Sana bir zarar verirler düşüncesiyle kapının önünde perdedâr olayım diye geldim.'

Evet, elbette ki Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hz. Sa'd'ın bu hareketini de unutmayacaktır. Zaten böyle bir kadirşinaslığa Cenâb-ı Hak da müheymin ve nigehbândır. Allah bir ilham hâlinde Nebi'sinin gönlüne bu zatlar hakkındaki düşüncesini ilham etmiş ve Allah Resûlü de onları Cennet'le tebşir etmiştir. Çünkü onların hepsi tebşire lâyıktırlar...

Burada şunu da ifade etmekte fayda var: Her hizmette ilk defa bayrağı çeken ve doğrulup ruhunun ilhamlarını her tarafa haykıran insanlar, hiçbir zaman unutulmamalıdır ve zaten unutulmamıştır da. Bu husus, günümüz için de aynıyla

geçerlidir. İman ve Kur'ân davasına hizmet eden ve bu işin bayraktarlığını yapan insanlar ciddî sıkıntılar yaşamışlar ve işin bugünlere gelmesine vesile olmuşlardır. Bu insanlar sayesinde her şeyin düzlüğe çıktığını duyuyor ve biz biraz daha rahat ediyoruz. İnşâallah bizden sonra gelecekler, daha da rahat edecek ve belki de bizi hayırla anacaklardır.

Evet, arkadan gelenler, önlerinde onlara çığır açan ve onlar için bu şehrâhı hazırlayan insanları daima hayırla yâd edeceklerdir ki, bu aynı zamanda Kur'ân'ın öğrettiği bir edeptir. Nitekim *"Onlardan sonra gelenler (başta muhacirler olarak, kıyamete kadar gelecek mü'minler): 'Ey kerim Rabbimiz, derler, bizi ve bizden önceki mü'min kardeşlerimizi affeyle! İçimizde mü'minlere karşı hiçbir kin bırakma! Duamızı kabul buyur yâ Rabbenâ, çünkü Sen Raufsun, Rahîmsin! (şefkat ve ihsanın son derece fazladır).' "*[4] âyet-i kerimesi bu hakikati dile getirmektedir.

Biz burada, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatıyla alâkalı, Kur'ân'ın yardımıyla tavzih edilip aydınlığa kavuşturulan bir mevzu üzerinde durmaya çalıştık. Her iman ve Kur'ân'a hizmet hareketinde mutlak bir öncü grup olmuştur. Bunlar, o muallâ ve mukadder mevkilerini daima zihinlerimizde ve gönüllerimizde korumalıdırlar. Daha doğrusu bizler, gönlümüzde onlar için hazırladığımız yeri daima korumalıyız; korumalıyız ve onlar, bizim nazarımızda daima muallâ olmalıdırlar.

Bu dava uğrunda hapse girenleri, çile çekenleri, köy köy, kasaba kasaba sürgüne yollananları, mahbeslerde kendilerine yer hazırlananları –Allah nisyandan münezzehtir– Allah unutmamıştır ve bizim de onları unutmamamızı istemektedir. Onları daima, kadirşinaslık içinde hayırla anmak bizim için bir vecibedir. Rabbimiz'den niyaz edelim, bize iyi eserler bıraktırsın ve bizden sonrakiler de bizi hayırla yâd etsinler…

Aşere-i Mübeşşere'yi böyle kısa bir sohbetin dar kalıpları içinde anlatacak durum ve iç dolgunluğundan mahrumum. Onları en iyi, kendilerinden sonra gelen tâbiîn anlamıştır. Tâbiîni de tebe-i tâbiîn anlamıştır. Zaten buraya kadar anlattığım sözlerin çoğu da onlardan mülhem fikir ve düşüncelerdi. Rabbim bizleri onların şefaatlerinden mahrum bırakmasın.

1 Bkz.: Mâide sûresi, 5/119; Tevbe sûresi, 9/100; Fetih sûresi, 48/18; Mücâdele sûresi, 58/22; Beyyine sûresi, 98/8.

2 Bkz.: Ahkaf sûresi, 46/10.

3 Âl-i İmrân sûresi, 3/52; Saf sûresi, 61/14.

4 Haşir sûresi, 59/10.

NAMAZIN ÇEKİRDEKLERİ

Soru: Namazda tesbih, tekbir, tahmid, sübhaneke, Fatiha, Tahiyyat gibi hususî sûre ve terkiplerin mânâları üzerindeki tefekkür tarzımız nasıl olmalıdır?

Tekbir (Allahu Ekber), tesbih (Sübhanallah), tahmid (Elhamdülillah), Fatiha ve Tahiyyat gibi hususî cümleler, namazın çekirdeği mahiyetindedir. Aynı zamanda bu ifadeler, kulluğun da esasatıdır.. ve bunlar, mü'minin tefekkür dünyası için de çok önemli unsurlardır. Diğer bir ifadeyle mezkur ifadeler, mü'minin tefekkürle dolduktan sonra boşalmasını dillendiren çok mühim cümlelerdir. Ayrıca bu ifadelerden her biri, mü'minin kâinattaki hakikatler karşısındaki hayranlığını seslendirirler.

Şimdi isterseniz icmalî (özet) olarak yaptığımız bu değerlendirmeleri biraz daha açalım:

"Namaz, mü'minin miracıdır." buyrulmuştur. Efendimiz, cismiyle ve ruhuyla semalara çıkmış, mertebeler üstü zirvelere ulaşmış, görmesi gerekli olan şeyleri –Allah'ın lütfuyla– görmüş ve daha sonra da geriye dönüp gelmiştir. Mü'min bu ufku, iyi konsantre olursa her zaman hayalinde, ruhunda ve zihninde yakalayabilir ve hakikî miracın gölgesinde izafî miracı yaşayabilir.

Hakikat-i namaza muvaffak olamamış biri olarak bunu aynıyla size intikal ettirmek benim için çok zordur. Ancak, dayanağım, yaşayanlar; onların hissedip hissettirdikleri çerçevede bir şeyler söylenebileceğini düşünüyorum:

İnsan, bahsini ettiğimiz bu fikrî ve ruhî miracını yaparken tekvînî (kâinata ait) ve enfüsî (insanın iç dünyasıyla alâkalı) âyâtı müşâhede eder. Kur'ân'ın âyetleriyle bunlar arasında münasebetler bulur. Yerde bulunduğu aynı anda, başının atmosferi aştığını, gidip ta ötelere ulaştığını duyar gibi olur; evet insan az ruhunu dinlese, o atmosferi her zaman yakalayabilir.

Bundan sonra karşınıza Kur'ân'ın âyetlerinin de yardımıyla rengârenk tablolar çıkar ki, bu tablolar, sizin nefsinize karşı, nefsinizden münbais olabileceği gibi kâinattan doğma tablolar da olabilir.. ve siz bu tabloların her birinde ne rengârenk şeylerle karşı karşıya kalırsınız! Aslında topyekün kâinat, eşya ve insan vücudunda, insanla kâinat arasındaki münasebetlerde öyle bir

armoni, öyle bir âhenk vardır ki, dahası olamaz.

İşte böyle bir manzara karşısında siz, "Buna karışan başka el olamaz, bu nizam ve âhengin arkasında sadece Allah var.!" der ve takdis makamında, iliklerinize kadar duyarak, سُبْحَانَ اللّٰهِ sözleriyle haykırırsınız. Tekbiri alır almaz, سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ diyerek, hamd ü tesbihi beraber yâd edip, "Bize onu duyurduğundan dolayı Sana hamd olsun. Seni tesbih u takdis ve ilan ederiz ki, Sen varsın, şerikin yok ve Sen münezzeh ve mukaddessin!.." dersiniz.

Bunlar gönlün sesi ve solukları olarak çevrede tınladıkça insan kendini vecd ü istiğrak zemzemesi içinde sanır.

Bazen bu derin mülâhazaları, kâinatta o baş döndürücü hâdiselerin duyulması takip eder. Bu konuda bir ilim adamı şunları söyler:

"Şu güneş sisteminin başka bir güneş sistemiyle çarpışması veya güneş sisteminde bir gezegenin başka bir gezegenle vuruşması, bir denizde akıp giden bir vapurun başka bir denizde yüzen herhangi bir vapurla çarpışma ihtimali söz konusu olmadığı gibi şu koca kâinatta da öyle müthiş bir âhenk var ki, hiçbir gezegen veya gök cismi bir diğeriyle çarpışması kat'iyen bahis mevzuu değildir."

Evet, insan kâinattaki bu muhteşem nizam ve intizam, tedbir ve tedviri gördüğünde, "Bu ne müthiş, ne büyük bir kuvvet eseridir!" demekten kendini alamaz. Arkasından bir kere daha tefekkürle derin bir soluk almak için "Allahu Ekber" der iki büklüm olur. Durumuna göre ve tilâvet ettiği âyetlere bağlı olarak, Cenâb-ı Hakk'ın gökten ve yerden indirdiği ve bitirdiği nimetleri düşünür, hamd ü senâ hisleriyle köpürür; verilen şeyleri, verileceklerin referansı sayar sevinir; duygu ve düşünceleri itibarıyla hep O'na doğru yol alıyor gibi bir ruh hâletiyle gürler ve tilâvet ettiği kelimelerle duyuş ve sezişleri arasında münasebetler kurar ve hislerini namazın münasip bir rüknünde ona uygun "kelimât-ı tayyibe" ile seslendirir ve daha da derinleşerek seyahatini devam ettirir.

Evet, namazın içinde çokça zikredilen Sübhanallah, Elhamdülillah ve Allahu Ekber gibi mukaddes kelimeler, bir bakıma kulluğun sesi-soluğu, miraç hakikatinin farklı fasıllarının işaretleridir.

Biz, Cenâb-ı Hakk'ın karşısında kulluğumuzu icra ederken bütün müşâhede, duyuş ve hissedişlerimizi tesbih, tahmid, tekbir şeklinde dile getiririz. Vermiş olduğu maddî-mânevî, cismanî ve ruhanî bütün nimetlerine karşı "Elhamdülillah"; hiçbir şekilde şerikinin bulunmaması karşısında tesbih sadedinde "Sübhanallah"; küçüklüğümüzü teslim, O'nun büyüklüğünü ilan sadedinde "Allahu Ekber" diyerek umum rubûbiyetine karşı küllî bir ubûdiyette (kullukta) bulunmaya çalışırız.

Fatiha sûresi, Kur'ân'ın hulâsası ve özüdür. Bütün Kur'ândaki hakikatleri, mücmel (özet) olarak Fatiha'da görmek mümkündür. Binaenaleyh biz orada, yerinde Cenâb-ı Hakk'ın azametini görüp dehşete kapılarak "Büyüksün Allahım!" mânâsına "Allahu Ekber!" deriz; yerinde Cennet'in nimetleri içinde yüzüyor gibi olur ve o nimetlere bizi ulaştıracak vesileler içinde bulunduğumuzu hisseder, Allah'ın lütfuyla bir mânevî merdivende yükseltildiğimizi görerek –aynı şeyler oruç, zekât, hac gibi hususlarda da söz konusudur– "Elhamdülillah" deriz. Yerinde, "Bütün bunları, kâinat ve dünya-ukbâ münasebetini hazırlayan Allah'tır." diyerek, yâd ederiz ki, câmi bir icmalle bunların hepsi Fâtiha'da mündemiçtir.

Tahiyyata gelince, o daha net olarak bize miracı hatırlatır. Miraç, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah'a olan kulluğu ve tabir-i diğerle kendisinden istenen kulluğu çok geride bırakıp evc-i kemale çıkmasının ifadesidir. Evet, Cenâb-ı Hak, Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) kulluk adına bir kapı aralamış ve geçiş adabına uygun oradan geçmesini istemiştir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) hiç kimseye müyesser olmayacak şekilde [1]قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنٰى ile işaret edilen bir derinlik ve mükemmeliyet içinde o kapıdan geçmiştir.

İşte miraç, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) peygamberliğinin semeresi değildir; o, O'nun kulluğunun neticesidir. Miraç, en zor şartlar altında dahi kulluğundan fedakârlıkta bulunmayan Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), insanların kendisine bütün bütün sırtlarını döndüğü, sebeplerin bir bir sukut ettiği bir dönemde sırr-ı vahidiyet içinde nur-u ehadiyetin tecellî etmesinden ibarettir.

Kureyş'in, "Bunlara kız alıp vermeyeceksiniz.. çarşıda, pazarda bir şey satmayacaksınız. Her türlü ilişkinizi keseceksiniz.. ta bütün Hâşim oymağı Şi'b-i Ebî Talib'de mahvoluncaya dek…" dedikleri bir uğursuz dönemde, yani zâhiren hiçbir esbabın görünmediği anda Allah Teâlâ, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) kalbini taltif etmek ve kırılan onurunu tamir etmek için O'nu özel katına yükseltmişti.

Bu dönem aynı zamanda, onca olumsuzlukların yanında Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) iki büyük musibete maruz kaldığı dönemdi. Bunlardan biri Ebû Talib'in vefatı, diğeri biricik zevcesi Haticetü'l-Kübrâ'yı kaybetmesiydi. Cenâb-ı Hak, O'nun bu yaralarının tedavisi için, "Herkese ve her şeye rağmen, bütün dünyalara bedel Ben varım!" diyerek Efendimiz'i miraçla taçlandırmış ve tesliyede bulunmuştur.

O'nun bütün namazları, niyazları, oruçları ve çileleri; namazın, niyazın, orucun mânâsını halka anlatmaları, anlatıp bütün bunları birer merdiven yapmaları, O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) miraca yükselmesine vesile olmuştu. Böyle bir şeref, Efendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) başka ikinci bir peygambere nasip olmamıştır. Her nebi kendi ruhunda, belki perispirisi ile Allah'ın huzuruna çıkmış, kurb-u huzura müşerref olarak iltifat görmüştür ama, bütün gökleri ve Cennetleri bilemediğimiz keyfiyetleriyle temâşâ ikramı sadece Allah Resûlü'ne müyesser olmuştur.

İşte bizler de böyle kadri yüce, civanmert bir Nebi'nin arkasında bulunmanın mazhariyetiyle, namaz sayesinde o miracı duymaya çalışıyoruz.

Buraya kadar anlatılanlar, ne namazın mücmel bir hulâsası, ne de onun çekirdeği olan "Sübhanallah", "Elhamdülillah" ve "Allahu Ekber"i kamet-i kıymetlerine göre anlatmaktır. كُلٌّ يَعْمَلُ عَلٰى شَاكِلَتِهِ[2] âyetinde ifade edildiği gibi herkes hâline göre iş yapar ve hâline göre konuşur. Ben de yıkık, dökük ve perişan hâlime göre, o en yüce hakikatleri anlatmaya çalıştım. Seyyiatım perde değilse, temiz gönüller, bu bulanık şeylerin arkasında, gerçekten dupduru olan namaz hakikatini duyabilirler.

Rabbim, "Hammâdûn" ümmetinden olan bizleri, Ahmed-i Mahmud olan Efendimiz'in (aleyhissalâtü vesselâm), hadislerinin ifadesiyle orada "Livâü'l-

Hamd" isimli sancağı altında toplanmak ve hamd etmek; burada *"Hamdolsun bizi bu Cennet'e eriştiren Allah'a! Eğer Allah bizi muvaffak kılmasaydı kendiliğimizden biz buna yol bulamazdık."*[3] âyetini okuyarak, ahirette de, Livâü'l-Hamd altında toplandığımız zaman, *"Rabbimizden beklenen buydu. Sultanımıza yakışan da budur!"* demek lütfuyla bizleri lütuflandırsın. Dünya ve ukbâda bizi maiyyet-i ilâhiye ile serfiraz eylesin!..

1 *"İki yay arası kadar, hatta daha da yakın..."* (Necm sûresi, 53/9)

2 *"Herkes kendi seciye ve karakterine göre davranır."* (İsrâ sûresi, 17/84)

3 A'râf sûresi, 7/43.

EFENDİMİZ'İN ÜMMÎLİĞİ MESELESİ

Soru: Efendimiz'in ümmîliği (okuyup yazmamaları) bütün hayatları müddetince midir? Yoksa* اِقْرَأْ *"Oku!" âyetinin sırrı ile perdeler kalkarak, kâinatta kimsenin okuyamayacağı sırları okuyan Efendimiz, halkın anladığı mânâda okur yazar olmuşlar mıdır?

Ümmî, kalem tutup yazı yazmayan ve yazı yazma ameliyesi olmayan insan demektir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), Allah öğretmediği için, Tevrat ve İncil veya başkalarının yazdıkları kitapları okuyamıyordu. Allah'ın O'na okuma ve yazmayı öğretmemesi, peygamberliği için gerekli olan hususlardan biriydi. Nitekim, *"Ey Resûlüm! Sen vahyimizden önce kitap okuyan veya yazı yazan bir insan değildin; eğer böyle olsaydı, bâtıl iddia peşinde olanlar (mesajın hakkında) şüphe edebilirlerdi."*[1] âyet-i kerimesi de bu hakikati ifade etmektedir.

Âyet-i kerimeden de anlaşılacağı üzere Allah Resûlü'ne yazı yazma ve okuma öğretilmemişti. Şayet bilseydi, bâtıl peşinde koşanlar, "O, geçmiş kitapları alıyor, okuyor ve okuduklarını bize anlatıyor." diyeceklerdi. Hâlbuki Efendimiz'in ümmî olduğunu dost-düşman herkes biliyordu. Binaenaleyh burada, Efendimiz'in okuyup yazmasının olmamasını, O'nun peygamberliğinin, Saadet Asrı'nda muhatapları tarafından tasdik edilmesiyle alâkalı olduğunu görüyoruz.

Bu itibarla, Efendimiz'e yazı yazdırılmamıştır. Ancak burada hemen şunu ifade etmek gerekir ki, ilim, yazı yazmak demek değildir. Allah Resûlü, ulum-u evvelîn ve'l-âhirîne (öncekilerin ve sonrakilerin ilmine) vâkıftı. Allah, –keyfiyeti bizce meçhul– elini O'nun sırtına koyunca, mağrip ve maşrık arası açılmış ve Efendimiz zerreden küreye, makro âlemden mikro âleme kadar her şeyi bir kitap sayfası gibi önünde görmüştür. Allah اِقْرَأْ "Oku!"[2] dediği zaman da, "hakikatin ifadesini ve okunmasını" O'nun ruhuna üflemişti. اِقْرَأْ diyerek Cenâb-ı Hak Nebi'sini okutmuştur ve o Nebi de kendisine indirilen Kur'ân'ı tek okuyuşta ezberine almıştır.

O'nun Kur'ân dışında hayatın her ünitesiyle alâkalı söylediği sözlerinin

bütünü de ayrı bir ilim hazinesidir ki, bu hazineye de “vahy-i gayr-i metlüv” denilmektedir. Vahy-i gayr-i metlüv, doğrudan doğruya Cibril vasıtasıyla, Kur’ân şeklinde gelen vahyin dışında, Allah’ın Efendimiz’in ruhuna üflediği vahiy demektir. Allah Resûlü hayatı boyunca konuşmuş ve yanında bulunan güzide ashabı da O’nun konuşmalarını kayıt altına almışlardı. Bir ara bazı sahabiler, Efendimiz’in de beşer olması itibarıyla sinirlendiği anlar olabileceği ihtimaline binaen, münhasıran o zamanlarda konuştuğu şeylerin yazılmasının doğru olmadığını düşünmüşlerdi.

Bu hâdiseyi Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) bize şöyle anlatır: “Ashab-ı Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) arasında benden daha fazla hadis bilen yoktur, ancak Abdullah b. Amr İbn el-Âs müstesna; çünkü, ben yazmazdım, o yazardı”.

Gerçekten, bizzat Abdullah b. Amr Hazretleri’nin ifadesine göre, o, Allah Resûlü’nden (sallallâhu aleyhi ve sellem) duyduğu her şeyi yazardı. Kendisine “Sen, Allah Resûlü’nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) ağzından çıkan her şeyi yazıyorsun; hâlbuki, O da bir beşerdir. Öfkelendiği zaman da olur, hoşnut olduğu zaman da.” diyenler oldu. (Bu sözleri kimlerin söylediğini edep açısından ve gerekmediği için hadis ravileri ketmederler.)

Abdullah İbn Amr, bunun üzerine yazmayı bıraktı ve meseleyi Allah’ın Resûlü’ne arz etti. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) elini fem-i mübareklerine götürerek şöyle buyurdular: *“Yaz! Hayatım elinde olan (Allah)’a yemin ederim ki buradan, haktan başkası çıkmaz.”*

O, bir beşer de olsa, yine nebi idi; gazaplanması da, hoşnutluğu da Allah içindi ve her hâlukârda O hep hakkı söylerdi. Evet O’nun hiçbir sözü hevasından değildi ve beşerî arzularından kaynaklanmazdı. Daha doğrusu O, kendinden konuşmaz, sadece kendine vahyolunanı söylerdi.[3]

Evet, tekrar mevzua dönecek olursak, Efendimiz’in ümmîliğini, bir şey bilmiyor şeklinde anlamamak gerekir. Vahiy gelmeden evvel bile O, çok kâmil ve yüce bir ruhtu. Hz. İbrahim’in dininin bakiyesi ile amel ediyordu. Çevresince de faziletli bir insan olarak tanınırdı. Öyle olmasaydı, Mekke’de, insanların birbirlerini öldürdükleri o dönemde, hiç O’nun hakemliğine

müracaat ederler miydi?

Allah, O'nu evvelâ müstesna yarattı. Sonra da o müstesna aynaya Kendi ilmini aksettirdi ve biz Efendimiz'de Allah'a ait hakikatleri müşâhede ettik.

1 Ankebût sûresi, 29/48.

2 Alak sûresi, 96/1.

3 Bkz.: Necm sûresi, 53/3.

KUR’ÂN, HAKKINI VEREREK OKUNMALI

Soru: Namazlarda okuduğumuz sûrelerin telaffuzunu yapamıyoruz, çoğu zamanda da çabuk okuma durumu oluyor. Bu telaffuz edememe belki mânâya da tesir ediyor. O zaman namazımızın durumu ne olur?

Her mü’minin, Kur’ân-ı Kerim’den Fatiha’yla beraber en az iki kısa sûreyi doğru olarak okuyup öğrenmesi farzdır. Aslında bir insan en fazla bir gün içinde, Fatiha, Kevser ve İhlâs sûrelerini doğru bir şekilde rahatlıkla öğrenebilir. Bu sebeple namazları doğru kılmak için en azından bu üç sûrenin öğrenilmesi bir esastır.

Kur’ân okurken kelimelerin yanlış telaffuz edilmesi doğru değildir. İnsan, doğru öğrendiği hâlde sürç-i lisan veya hata ile yanlış okuyabilir. Allah bundan dolayı –inşâallah– onu muaheze etmez. Ancak kişinin doğru okuması biraz gayretle mümkünken, bu işe fazla önem vermeyip lâkayt ve laubali kalması, Kur’ân-ı Kerim’e karşı bir saygısızlık sayılır. Mü’min, Allah’ın kelâmı olan Kur’ân’ı, en saygılı bir eda ile, saygı dolu bir hisle, en saygılı nağmelerle ve en saygılı olduğu bir ruh hâleti içinde eda etmeye çalışmalıdır.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), *“Kur’ân okuyan bir insan, Allah ile konuştuğunu söylese ve yemin etse yemininde hânis olmaz.”* buyurmaktadır. Kur’ân okurken Allah ile konuştuğunun şuurunda olan bir insan, mutlaka kendine çeki-düzen verecektir. İnsanın, komutanının karşısında emir tekrarı yapıyor gibi kelimesi kelimesine ve her kelimenin ruhî seviyesine göre üzerine basa basa, onlardan zevk duya duya ve o kelimeleri âdeta içiyor gibi okuması, Kur’ân’a ve Sahib-i Kur’ân’a karşı saygısının ifadesidir.

Kur’ân kıraatinde eksikleri olan bir mü’min, fırsatları değerlendirmeli, bir bilenin huzurunda Kur’ân’ı doğru telaffuz edebilecek şekilde öğrenmeli ve namazlarını çok Kur’ân okuyarak eda etmelidir.

Bir iki asırdan beri maalesef Türk milleti Kur’ân okumamakta ve aynı zamanda Kur’ân’ı da bilmemektedir. Bunu söylerken bazı hafızların belli münasebetlerle gırtlak çatlatarak okudukları Kur’ân’a, hususiyle okudukları Kur’ân’da hakk-ı temettü arayan ses sanatkârlarının okuduklarına Kur’ân demediğim için, milletimiz Kur’ân okumuyor diyorum.

Evet, Kur'ân, Allah kelâmı olarak okunmalıdır. Mevlâna İkbal şöyle demektedir: Ben sık sık Kur'ân okurdum. Buna rağmen babam her defasında bana "Oğlum, Kur'ân oku!" derdi. Bir gün canıma tak etti ve babama, "Baba, ben hiç elimden bırakmıyorum ki bu mübarek kelâmı." dedim. Bunun üzerine babam bana şöyle dedi: "Oğlum, Allah'ın şerefli elçisi Hz. Muhammed'e indirdiği Kur'ân'ı, Hz. Muhammed'e inmiş bir Kur'ân olarak okuma! Kur'ân'ı, doğrudan doğruya Mütekellim-i Ezelî'den dinliyor gibi oku! Yani Sana söylediği şeyleri, emri tekrar ediyor mahiyetinde dön Allah'a karşı tekrar et ve öyle oku!"

İşte bu mânâda Türk insanı Kur'ân okumamaktadır. Şimdilerde bir mânâda hecelenen ve gittikçe de büyüyen, gelişen, kemmî gelişmesine muhâzî (paralel) olarak, keyfiyet açısından da ona daha derince yaklaşan, dahası onu okurken gözleri yaşaran, yüreği ürperen kutlu bir nesil, bizler gibi kadirbilmezlerin yerini alıp ona sahip çıkacağına ümidim tamdır.

Bunu dün de söyledim, bugün de söylüyorum.. ve bir gün gerçekleri anlatacak vaizi bulduğum zaman, dizinin dibine oturup, hakikatleri ondan dinleyeceğime defaatle sizin huzurunuzda söz verdim. Öylelerini bulacağımız ana kadar da siz, ben ve emsalim nâdânları dinlemeye mahkûmsunuz; ihtimal daha bir süre bu böyle devam edecek.

Bir kere daha arz etmeliyim ki, Kur'ân, dikkatle muhtevasına inilerek ve Allah kelâmı olduğu şuuruyla, tadı dudağımızda bir burukluk, içimizde bir ürperti hâsıl edecek şekilde okunmalıdır. Muhbir-i Sadık, *"Kur'ân hüzünle inmiştir, onu hüzünle okuyun."* buyurmaktadır.

Kur'ân, dertli insanın veya çölde yalnız yürüyen sahipsiz birinin, Rabbine teveccüh ve O'na iç dökmesinin nağmeleridir. Dertli gönüllere enîs (dost) olsun diye gönderilen bu kitap, hüzünle inmiştir ve onu hüzünle okumak gerekir. Ne var ki, bu da vicdanların duymasına vâbeste bir hâldir. Ölmüş gönüllerin bundan anlayacağı bir mânâ yoktur. Allah Resûlü bu hakikati bir kadem daha ileriye götürerek şöyle buyururlar: *"Kur'ân okurken ağlayın. Ağlayamıyorsanız, kendinizi ağlamaya zorlayın."* Belki bir gün hakikaten ağlayacaksınız.

Rabbim, Kur’ân’a karşı sinelerimizi saygıyla mamur kılsın.

DÜNYAYA DÜNYA KADAR

Soru: "Hiç ölmeyecekmiş gibi dünyaya, yarın ölecekmiş gibi ahirete çalışınız." deniyor. Bu söz hadis midir? Şayet hadis ise bunu nasıl anlamalıyız?

Hadis diye Allah Resûlü'ne isnat edilen bu söz, Efendimiz'in sözü değildir. Ancak bu lafızlarla olmasa da, buna benzer ifadelerle, meselâ, *"Hiç ölmeyeceğini zanneden biri gibi çalış. Yarın ölecek biri gibi de tedbirli ol."* şeklinde rivayet edilen başka bir hadis vardır ki, o da yine zayıf olarak nitelendirilmektedir.

Evvelâ, hadis kriterleri bakımından, bu hadisin senedi tenkit görmüş, bu sebeple itibar edilmemiş ve zayıf bir hadis olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla isnat açısından, uydurma olma ihtimaline binaen itibar edilmemesi gerekir.

İkinci olarak, hadisin ifade ettiği mânâ, Kur'ân-ı Kerim'in nasslarına da aykırıdır. Zira Kur'ân-ı Kerim'de, *"Allah'ın sana ihsan ettiği bu servetle ebedî ahiret yurdunu mamur etmeye gayret göster, ama dünyadan da nasibini unutma!"*[1] buyrulmaktadır.

Bu âyet-i kerimeden açıkça anlaşılacağı gibi Kur'ân, dünyaya dünya kadar, ahirete de ahiret kadar çalışılmasını istemektedir. Vâkıa, mü'minlerin dünyaya ait işleri de ahiret hesabına olduğundan o da bir mânâda ahiret sayılır. Yani onlar, dünya için çalışırlar, kazanırlar ve kazandıklarıyla Allah yolunda işler yaparlar. O da ahiret için olur ve ahiret hesabına geçer. Ancak burada esas olan husus, bütün himmetin ahirete tevcih edilmesi ve dünyanın ahiret hesabına işlettirilmesidir. Yoksa hadis diye söylenen sözde ifade edildiği gibi dünyanın zatına değer vermek şeklinde değil.

Son söz olarak şunu ifade etmekte fayda var:

Hadis diye rivayet edilen bu söz, hem rivayet ve hem de dirayet bakımından tenkide açık bir sözdür. Ne var ki, günümüz insanının, Efendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) şerefsüdur olan pek çok sahih hadis-i şerif dururken, itibar edip daima elden ele dolaştırdıkları bu ve buna benzer sözler gösteriyor ki, ihtimal bunlar bazı insanların dünya düşüncelerine muvafık geldiği için ısrarla üzerinde durup bunları yaymaktadırlar.

1 Kasas sûresi, 28/77.

Dördüncü Bölüm
BÜYÜTEÇ

"CENNET OLMAZSA CEHENNEM TA'ZİB ETMEZ"

Soru: "Cennet olmazsa, Cehennem ta'zib etmez." deniyor.Bu nasıl olur?

Bu sözü birkaç mânâda anlamak mümkündür. Öncelikle mutlak ve kâmil mânâda Cehennem'in azap etmesi Cennet'in, Cennet'in de tam bir nimet olması Cehennem'in mevcudiyetine bağlıdır. Bunun kâmil mânâda olması ile, insanın bütün duygularını ve letâifini doyuracak şekilde olmasını kastediyorum.

Cenâb-ı Hak, ehl-i Cehennem'den bir kısmına belki de hepsine Cennet'i gösterecek ve sonra da onları Cehennem'e koyacaktır. Zaten Sırat'tan geçmeyen hiçbir kimse Cennet'e giremeyecektir. Allah (celle celâluhu) herkesin ateşe uğrayacağını şu âyetle bildirmektedir: وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلٰى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا *"Sizden hiçbir kimse yoktur ki oraya uğramasın. Bu, Rabbinin değişmez bir kanunudur."*[1]

Burada mü'minlerin ateşe uğrayıp geçmesi ile alâkalı şu hususu da belirtmekte fayda var; âyetteki girme mânâsına gelen *vürûd* kelimesi "uğrayıp geçme" mânasında bir girmeyi ifade eder. Bu durumu, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) biraz daha açarak şöyle buyururlar: *"Herkes Cehennem'e girer, fakat ateş mü'minler için Hz. İbrahim'e olduğu gibi serin ve selâmet olur."*

Bu, Cenâb-ı Hakk'ın bozmayacağı ve değiştirmeyeceği bir kanundur. Âyetin devamında ise mealen şöyle buyrulur: *"Sonra orada Allah'a karşı saygılı olup fenalıklardan sakınan müttakileri kurtararak zalimleri diz üstü çökmüş vaziyette bırakacağız."*[2] Cenâb-ı Hak bizlere necat ihsan eylesin ve daire-i

takvaya hidayet buyursun!

Âyetlerden, herkesin mutlaka ateşe uğrayacağı veya onu göreceği anlaşılmaktadır. Böylece mü'minler Cehennem'i gördükten sonra Cennet'e gireceklerinden zevkleri iki kat olacak, âdeta orada yerini görecek ve onun dehşetinden ürperecek ama ona maruz kalmayacaklar. Cehennem'den kurtulma mülâhazaları içinde ve Cennet esintilerinin her yanı sardığı bir anda bir de Cenâb-ı Hakk'ın şu buyrukları ile karşılaşacaklar: أُدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ اٰمِنِينَ *"Esenlikle ve emin olarak girin oraya."*[3] veya سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ *"Selâm olsun sizlere, ne mutlu size ki, (güzel ve nezih bir hayat yaşadınız) haydi, ebediyen kalmak üzere, giriniz oraya!"*[4]

İşte bu sözler, inanan insanlar için Cehennem'i gördükten sonra ayrı bir Cennet olacaktır.

Cennet olmasa Cehennem'in azap etmeyeceğini şu şekilde de anlayabiliriz:

İnsanlar Cennet gibi bir hayat olmasa, alev içinde yetişseler ve Cennet'i hiç bilmeseler, hayatın sadece kendi yaşadıklarından ibaret olduğunu zannedebilirler. Hatta Cehennem hayatından daha beter ve küfür içinde yaşayanlar vardır. Onlar ölecek, kabirde çürüyecek, içinde kaynaşan kurtlar daima onların hayallerinde endişelerini kurcalayacak, böylece onlar Cehennem'den bin beter bir hayat yaşamış olacaklardır. Ne var ki, böyleleri başka bir hayat bilmediklerinden, bu Cehennemnümûn hayata razı olacaklardır.

Şimdi bir insan düşünün; Allah onu Cehennem'in içinde yaratmış ve o hiç Cennet'i görmemiş ve o orada nasıl bir hayat olduğunu bilmemektedir. Bu insan, hayatın sadece yaşadığından ibaret olduğunu zanneder, daimî olarak orada Allah tarafından tecdit edilir ve bu hayatı mecburen çekeceğini zanneder. Buna mukabil başka bir insan da hiç Cehennem'i görmemiş ve sadece Cennet'i bilmektedir; o da azabın ne olduğunu bilemez. Onun bildiği tek bir şey varsa o da Cennet'tir.

İşte, her şey nasıl ki zıddıyla bilinir, aynen öyle de Cehennem ateşine uğramadan Cennet nimeti tam olarak anlaşılamayacak ve bundan ötürü herkes bir mânâda ateşe uğrayacaktır. Bunun gibi insanlar Cennet gibi bir hayatı

tatmadan Cehennem'in azabını tam olarak duyamayacaklardır. Böyleleri de şöyle-böyle Cehennemlik olsalar da Cennet'e muttali olacaklardır.

1 Meryem sûresi, 19/71.

2 Meryem sûresi, 19/72.

3 Hicr sûresi, 15/46.

4 Zümer sûresi, 39/73.

“TEBEÎ NAZAR MUHALİ MÜMKİN GÖRÜR”

Soru: “Tebeî nazar, muhali mümkin görür.” sözünü açıklar mısınız?

Bu cümlenin ifade ettiği hakikat, günümüzün dalâlet, küfür ve küfranının saiklerinden biridir. Eğer insan, nazarını derinleştirip bir şeye “aslî” ve “kasdî” bir nazarla bakmaz, bir meseleyi sebep ve neticeleri ile mütalâa etmez/edemez ve tefekkürünü tefekkür ölçüleri ve gerçek tefekkür çerçevesi içinde sağlam olarak ele alamazsa, çok muhalleri (imkânsız) mümkin, çok mümkinleri de muhal görebilir.

Bu cümleden olarak dalâlet içinde çırpınıp duran nice kimseler vardır ki, onlar, Allah’ın varlığını –hâşâ– muhal, esbabın ve tabiatın eşyayı var edebileceğini de mümkin görmektedirler. İşte bu, tebeî bir nazar sonucudur. Bu görüşün müntesiplerine, “Tabiat ve bütün esbap bir araya gelse insanın bir kulağını veya burnunu icat edemezler. Böyle olduğu hâlde, şu bir sanat harikası olan insanı nasıl oluyor da tabiat ve tesadüf esintilerine verebiliyorsunuz?” deyiverseniz bu defa da sana “O kadar derin düşünme!” diyeceklerdir.

Böyleleri çok güzel işlenmiş bir mermerin, dağdan yuvarlana yuvarlana bu hâli almasına ihtimal ve imkân verebilirler. Ne var ki insafları üzerlerinde iken “Böyle bir şey olur mu?” deseniz, bu defa da size güler ve “Böyle bir şeyin olması akla mantığa terstir.” deyiverirler.

Evet, her şeye tebeî bir nazarla bakanlar, öyle bir hamâkat ve belâhet içindedir ki, onlara “İnsan tabiat tezgâhlarında yaratılmıştır.” denilse, ihtimal düşünmeden onu kabul edeceklerdir.

İşte bütün bunlar, tebeî bir nazar neticesinde verilen hükümlerdir. O bakımdan da nazarın kasdî olması ve aslî bir hâl alması çok önemlidir. Böyle bir nazarla insan, herhangi bir mevzuu tefekkür ederken, geçmiş malumatıyla, hâlihazırdaki durumu birbirine karıştırıp mezcederek çok yeni terkiplere ulaşabilir.

İnsanın mahiyetine bakıldığında, onun hiçbir uzvunun tesadüfe havale edilmesi, hele insanî mahiyetinin tesadüflere verilmesi kat’iyen mümkün değildir. Nitekim insanın vücudundaki sadece bir tek hücrenin kendi kendine meydana gelmesi, ihtimal hesapları içinde şu kadar milyarda bir ihtimalle ifade

edilmektedir. Hücrelerin baş başa verip bir varlığı teşkil etme ve belli bir çizgide faaliyetlerini sürdürmesi için de, herhâlde milyar defa milyar ihtimallerden ancak bir ihtimal söz konusu olabilir. Böyle bir şeyin olabileceğine ihtimal vermek ise tamamen hamâkat ve deliliktir.

Ayrıca insan sadece câmid bir cisimden ibaret de değildir. Meselâ gözün görmesi ve beynin o baş döndürücü fonksiyonlarını eda etmesi akıllara durgunluk verecek keyfiyettedir. Yine insandaki birçok uzvun yedeği ile beraber çift yaratıldığı görülecektir. Bu muhteşem nizamın tebeî bir nazarla da olsa tabiata, esbaba ve tesadüflere havale edilmesi, hamâkatten başka bir şey değildir. Mevzuu Bediüzzaman'ın vermiş olduğu bir misal ışığında az daha açalım:

Bir insan düşünelim. Bu insan, fevkalâde mükemmel tefriş edilmiş (donatılmış) bir sarayın içine giriyor. İçeride koltuklardan halılara kadar bütün eşyanın muntazam bir şekilde düzenlendiğini müşâhede ediyor. Ayrıca yemek masasının üzerinde de çok nefis yemeklerin, envai çeşit tatlıların ve içeceklerin olduğunu görüyor. Sarayda kendisinden başka da kimse olmadığı için kendi kendine şu soruyu soruyor: "Acaba bu sarayı kim tefriş etmiş?" Ama kimseyi göremiyor. Ancak ortada bulunan bir kitap gözüne ilişiyor. Kitabı açıp okumaya başlıyor. Bakıyor ki, o kitap, "Koltuklar şuraya konulacak, sofrada yemek çeşitleri şu sıraya göre tertip edilecek." türünden sarayın tefrişiyle alâkalı bilgilerden bahsediyor. Bunun üzerine hemen karar veriyor: "Tamam buldum. Bu sarayı tanzim eden, kuran, yapan işte bu kitap!"

Evet, bu zavallı, o muhteşem dizaynla alâkalı hakikî ve ciddî bir sebep bulamadığından tebeî bir nazarla, muhali mümkin görerek olmayacak bir hükme varıyor. Zira o sarayı tanzim edenin bir kitap olması muhaldir. Hâlbuki o insan, az derince düşünebilseydi, o kitabın bir program kitabı olduğunu, o sarayın da o programa göre tanzim edildiğini ve o programı hazırlayan yüce bir Zât'ın bulunduğunu anlayacaktı.

Evet, bu Zât, evvelâ o sarayı tanzim etmiş, sonra da o sarayın programını bir kitap hâline getirmiştir. İşte kâinat da böyle bir program kitabıdır. Bu kitabı hazırlayıp, kudret ve iradesiyle bizim nazarımıza arz eden Allah Teâlâ'dır.

Cenâb-ı Hak, –hâşâ– bir kitap değildir. O, tabiat, tabiattaki kanunlar veya tesadüfler de değildir. Belki bütün bu tevafuklar, Cenâb-ı Hakk'ın kalem-i kudreti ve kalem-i kaderiyle sergilenen eserleridir.

Evet, tebeî nazar, çok büyük gibi görünen pek çok entelektüel cüceyi baştan çıkarıp, onları perişan ve derbeder etmiştir. Tevhide dair bu meselenin detaylarını, mevzuyla alâkalı yazılan eserlere havale ederek, şimdilik bu kadarlıkla iktifa ediyorum.

“MEZİYETİN VARSA HAFÂ TÜRABINDA KALSIN”

Soru: “Meziyetin varsa, hafâ türabında kalsın, ta neşv ü nema bulsun.” sözünü izah eder misiniz?

Bu söz, iman ve Kur’ân hizmetine mukabil kendini gösterme arzusuna kapılan bir kısım kimselere karşı bir irşad ve ikazdır.

Cenâb-ı Hak, bu dünyada herkesi farklı meziyetlerle donatmıştır. O, bazılarına takdim kabiliyeti vermiştir ki, onlar ele aldıkları konuları fevkalâde bir güzellik içinde takdim ederler. Bazıları ise, davranışları ile olabildiğine cazip ve çarpıcıdırlar. Böylelerinin tavır ve davranışlarına bakanlar hemen Müslümanlığa ısınırlar. Bazıları da vardır ki, bunlar aşk u heyecanla dopdoludurlar, buna karşılık fazla takdim kabiliyetleri yoktur. Değişik konuları anlatmada zorluk çekerler.

Bu vasıflarla muttasıf, aşk ve şevki olabildiğine coşkun yakın bir arkadaşım vardı. Bazen yanımda oturur ve bir çocuk gibi hıçkıra hıçkıra ağlardı. Hatta zaman zaman bana dilini göstererek şunları söylerdi: “Hocam! Şununla meseleleri anlatamıyorum. Fakat Cenâb-ı Hakk’ın bana verdiği imkânlarla size destek olmak isterim. Biz destek olalım, siz de hak ve hakikati anlatın...”

Evet, Allah belki ona, anlatılacak şeyleri anlatma kabiliyeti vermemişti ama o, heyecanıyla Allah indinde çok değerli ve çok kıymetliydi...

İsterseniz başa dönelim: Allah, herkese ayrı bir meziyet vermiştir ve herkes, bu meziyetini mutlaka Allah yolunda kullanmalıdır. Anlatma kabiliyeti olan, hak ve hakikati muhtaç sinelere duyurmalı, kendisinde organizasyon kabiliyeti bulunan biri, işleri en güzel şekilde tanzim ederek, bir düzen ve programla bu kervana iştirak etmeli, maddî imkânı olan da maddeten destek olmalıdır. Allah, bazı insanlara da bu hususiyetlerin hiçbirini vermemiş ama aşkla köpüren coşkun bir gönül vermiştir.

Ashab-ı kiram arasında böyleleri de vardı. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu tür kimseleri, *“Şayet Allah adına yemin etse, Allah onun yeminini doğru çıkarır.”* ifadeleriyle anlatmaktadır. O dönemde insanlar, başları sıkıştıkları zaman Allah Resûlü’nün anlattığı bu insanların etrafında

toplanır ve onların dua etmelerini isterlerdi. Bu gönül insanlarından biri de Sa'd İbn Ebî Vakkas'tır. Hz. Sa'd, duasının makbuliyetiyle iştihar etmiş bir sahabidir.

Onunla alâkalı bir vak'a şöyledir: Sa'd İbn Ebî Vakkas ölümcül bir hastalığa yakalanmıştır. Ziyaretine giden Allah Resûlü, ona, *"Sen, daha çok yaşayacaksın, çok kimseler senden fayda görecek ve bazı kimseler de zarar görecek!"* buyurmuş.. mevsimi gelince Sa'd, İranlıların devletini yerle bir ederek bu ihbarın doğruluğunu ortaya koymuştur. Başta da işaret edildiği gibi Sa'd İbn Ebî Vakkas duası makbul rabbânîlerden biriydi.

Bununla alâkalı siyer kitaplarında şöyle bir şey rivayet edilir: Sa'd İbn Ebî Vakkas'ın da bulunduğu bir topluluk için adamın biri, Hz. Ali, Hz. Muaviye, Hz. Talha ve Hz. Zübeyr'e sövüp sayar ve onlar hakkında ağza alınmayacak pek çok şey söyler. Hz. Sa'd o adamı kenara çekerek ona şu nasihatte bulunur: "Sen ne dediğinin farkında değilsin. O zatlar, Allah indinde makbul kimselerdi. Bu şekilde ileri geri konuşarak onlar hakkında haksızlık ediyorsun."

Bunun üzerine adam, "Sen de kim oluyorsun?" diyerek bir hakaret de ona savurur. Daha sonra Hz. Sa'd, hemen orada ellerini açar, kıbleye yönelir ve Allah'a şöyle dua eder: "Allahım! O zatlar hakkında beni yalancı çıkarma! Eğer onlar Senin nezd-i Ulûhiyetinde kıymetli kimselerse, burada o mânâyı teyit edecek bir şey göster!" Bu sırada nereden çıktığı belli olmayan bir deve, toplumu yara yara gelir ve o adamı ayaklarının altına alıp çiğner. İhtimal bu manzara karşısında Hz. Sa'd İbn Ebî Vakkas çok duygulanmış ve belki de böyle bir dua ettiğine pişman olmuştu.

Bugün de mü'minler içinde böyleleri vardır. Bu kullar, her ellerini açışlarında dergâh-ı nezd-i Ehadiyete teveccüh eder ve şöyle derler:

"Allahım! Hakkı bâtılın savletinden kurtar! İki-üç asırdan beri ağlayan Müslümanlara artık bir fereç ve mahreç ihsan eyle! Birkaç defa neslimize kıydılar, ırzımızı çiğnediler, namusumuzu pâyimâl ettiler. Bir kere daha aynı hasret ve hicran dolu durumu bize yaşatma!"

Cenâb-ı Hak, inşâallah böyle fiilî ve kavlî dualar sayesinde bize en yakın zamanda fereç ve mahreç ihsan eder.

Tekrar başa dönecek olursak, Allah herkese farklı meziyetler ihsan etmiştir. İnsan kendisine bahşedilen bu meziyeti saklamalıdır. Zira bu tür meziyetler ne kadar saklı kalırsa, o kadar, yapılan hizmetlerin neşv ü nema bulmasına vesile olur.

Evet, insan, iddialı olmamalıdır. Meselâ kendisine güzel konuşma kabiliyeti verilen bir insan, "Şayet ben vaaz edersem, sohbet yaparsam, mutlaka bazı kimseler irşad olur." gibi düşünceleri kafasından çıkarıp atmalıdır. Aslında böyle bir insanın şöyle düşünmesi daha doğrudur: Cenâb-ı Hak, bu va'z u nasihati bana bir mükellefiyet olarak verdi. Fakat bu, çok ağır bir yük. –O daha iyi bilir de– keşke bana böyle bir meziyet vermeseydi! Keşke bu işleri yapmaktansa, emanetini alsaydı ve ruhumu kabzetseydi! Zira bu iş, bana düşmemeliydi. Allah daha salahiyetli kimseleri ihsan edebilirdi.

Evet, insan, kendisine verilen meziyeti başkalarına karşı tefahura vesile sayıp görünmeye çalışmamalı, "Ben olmasam belki insanlar, doğruyu daha açık seçik görür ve doğru yolu bulabilirler." duygu ve düşüncesiyle hareket etmelidir.

Hâli vakti yerinde olan ve malını Allah yolunda infak eden bir insan da şöyle demelidir: "Rabbim bana, bir nezaretçi ve emanetçi olarak bu imkânları verdi. Ben de bunları O'nun yolunda kullanıyorum. Bana bu duyguyu lütfetmeseydi, ben nerden verecektim! O, bana hem mal, hem de verme hissini verdi ve beni bu meziyetlerle serfiraz kıldı. O'na binlerce şükür olsun."

Hâsılı insan, meziyetlerini ön plana çıkarmamalı, onlar hafâ türabı altında kalmalı ve insan âdeta toprak olmalıdır. Sa'di'nin "Toprak ol ki, gül bitiresin." sözü bu hakikati ifadede ne hoştur!

BİR NEVİ ŞEHADET

Soru: Dünya savaşları gibi hâdiselerde zalimce öldürülen mazlum ve dindar Hırisyanların şehit olabilecekleri gibi bir hüküm var mıdır? Varsa bu hükmün dinî kaynaklarda dayandığı esaslar nelerdir?

Soruda bahsedilen husus, Bediüzzaman Said Nursî'nin Kastamonu Lahikası isimli eserinde şu şekilde geçmektedir:

"Böyle musibetlerde kâfir de olsa hakkında bir nevi merhamet ve mükâfat vardır ki, o musibet ona nispeten çok ucuz düşer. Böyle musibet-i semaviye masumlar hakkında bir nevi şehadet hükmüne geçiyor.

Üç dört aydır ki, dünyanın vaziyetinden ve harbinden hiçbir haberim yokken, Avrupa ve Rusya'daki çoluk çocuğa acıyarak tahattur ettim. O mânevî ihtarın beyan ettiği taksimat bu elîm şefkate âdeta bir merhem oldu. Şöyle ki, o musibet-i semaviyeden beşerin zalim kısmının cinayetinin neticesi olarak gelen felâketle vefat eden ve perişan olanlar, eğer on beş yaşına kadar olanlar ise, hangi dinde olursa olsun şehit hükmündedir. Müslümanlar gibi büyük mükâfat-ı mâneviyeleri, o musibeti hiçe indirir.

On beşinden yukarı olanlar, eğer mâsum ve mazlum ise, mükâfatı büyüktür, belki onu Cehennem'den kurtarır. Çünkü ahir zamanda madem fetret derecesinde din ve din-i Muhammedîye (aleyhissalâtü vesselâm) bir lâkaytlık perdesi gelmiş. Ve madem ahir zamanda Hazreti İsa'nın (aleyhisselâm) din-i hakikîsi hükmedip İslâmiyet'le omuz omuza verecek. Elbette şimdi, fetret gibi karanlıkta kalan ve Hazreti İsa'ya (aleyhisselâm) mensup Hıristiyanların mazlumları, çektikleri felâketler onlar hakkında bir nevi şehadet sayılabilir. Hususan ihtiyarlar, musibetzedeler, fakirler, zayıflar, müstebit büyük zalimlerin cebir ve şiddetleri altında meşakkat çekiyorlar. Elbette o musibet onlar hakkında medeniyetin sefahetinden ve küfranından ve felsefenin dalâletinden ve küfründen gelen günahlara keffaret olmakla beraber, yüz derece onlara kârdır diye hakikatten haber aldım, Cenâb-ı Erhamürrâhîmin'e hadsiz şükrettim. Ve o elîm elem ve şefkatten tesellî buldum. Eğer o felâketi gören zalimler ve beşerin perişaniyetini ihzar eden gaddarlar ve kendi menfaati için insan âlemine ateş veren hodgâm,

alçak insî şeytanlar ise, tam müstehaktırlar ve bu tam bir adalet-i Rabbaniyedir.

Eğer o felâketi çekenler mazlumların imdadına koşanlar ve istirahat-i beşeriye için ve esasat-ı diniyeyi ve mukaddesat-ı semaviyeyi ve hukuk-u insaniyeyi muhafaza için mücadele edenler ise, elbette o fedakârlığın mânevî ve uhrevî neticesi o kadar büyüktür ki, o musibeti onlar hakkında medâr-ı şeref yapar, sevdirir."[1]

Bu mülâhaza, İkinci Cihan Harbi'nde ortaya konmuştur ve yeni değildir. Aynı zamanda ta ilk dönemlerden günümüze kadar değişik kişiler tarafından bu istikamette hep idare-i kelâm edilegelmiştir. Bunların hemen hepsinin kendilerine göre dayanak noktaları da vardır.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat olarak bizim itikat açısından intisap ettiğimiz iki imamımız vardır. Bunlardan birincisi İmam Ebû Mansur el-Matürîdî, diğeri ise Ebu'l-Hasen el-Eş'arî'dir.

İmam Matürîdî, Mâverâünnehir'de yaşamış, aynı zamanda burada Ehl-i Sünnet'e nispet edilen kelâm ekolünün kurucusu ve mümessili olmuş bir zattır. Ebû Hanife'nin mezhebinde olanlar daha ziyade itikat noktasında onun yorum ve tevillerini benimsemiş ve onun tavzih ettiği esaslar çerçevesinde yaşamışlardır. Ebu'l-Hasen el-Eş'arî'yi ise daha ziyade amelde Şafiî mezhebine mensup olanlar akidede imam olarak benimsemiş ve onun Kur'ân ve Sünnet'e dayalı düsturlarıyla irtibat içinde olmuşlardır.

Bu iki imam, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in imamlarıdır ve bunların ikisinin de delilleri Kur'ân ve Sünnet yörüngelidir. Bu imamlar, Kur'ân ve Sünnet'ten bu hükümleri çıkarırken, arkalarından gelen yüzlerce muhakkik allâme de bunları tasdik etmişlerdir. Hem de öyle imzalarla tasdik etmişlerdir ki, artık bunları inkâr etmek müspet ilimlere karşı gelmek ve kâinattaki en büyük hakikatleri kabul etmemek şeklinde yorumlanmıştır.

İmam Matürîdî ve İmam Eş'arî'nin bu mevzudaki nokta-i nazarları biraz farklıdır. Kısaca özetleyecek olursak:

İmam Matürîdî'ye göre hiçbir peygamber gelmese bile bütün insanlar, Allah'ı bilmekle mükelleftirler. Çünkü akıl, Allah'ı bilme ve bulmaya yetecek

mahiyettedir. İmam Eş'arî'ye göre ise Allah (celle celâluhu), herhangi bir yere peygamber göndermedikçe o yerdeki insanları mükellef tutmaz. Dolayısıyla da dinden haberi olmayan insan, hiçbir şeyden mesul değildir.

Şimdi bu iki imamın nokta-i nazarına dayanarak şunlar söylenebilir:

İmam Matürîdî, "Dinî tebliğat olmasa bile bir insan, Allah'ı bilmek zorundadır." demektedir. Buna hak vermemek mümkün değil; nitekim kâinat kitabını okuyan ve enfüsî tefekküre dalan bir insan, isim ve sıfatlarıyla O'nu bilemese de mutlaka kâinatı yoktan var eden bir Yaratıcı'nın olduğunu anlayabilir. Bir bedevi bile kendi dar anlayışıyla:

إِنَّ الْبَعْرَةَ لَتَدُلُّ عَلَى الْبَعِيرِ، وَإِنَّ أَثَرَ الْأَقْدَامِ لَتَدُلُّ عَلَى الْمَسِيرِ،
فَسَمَاءٌ ذَاتُ أَبْرَاجٍ، وَأَرْضٌ ذَاتُ فِجَاجٍ، وَبِحَارٌ ذَاتُ أَمْوَاجٍ
أَلَا يَدُلُّ ذٰلِكَ عَلٰى وُجُودِ اللَّطِيفِ الْخَبِيرِ؟

"Deve tersi oradan bir devenin geçtiğine, yerdeki ayak izleri de bir yürüyene işaret ederken, vadi vadi yeryüzü, burç burç sema ve dalga dalga deniz, Latîf ve Habîr olan Allah'ın varlığına işaret etmez mi?" diyerek Allah'ın varlığına ulaşmaktadır.

Evet, zerreden küreye kadar kâinattaki âhenge bakan bir insan, bu mânâda Allah'ın varlığını okuyacaktır. Zira her şey, Allah'ın varlığına delâlet etmektedir. Her harf, kâtibine delâlet ettiği gibi kâinattaki her yaprak da, Allah'ın varlığına bir delildir. Hususiyle günümüzdeki ilimler ve değişik keşifler, bu meseleyi, inkâr edilmeyecek şekilde apaçık ortaya koymuştur. Binaenaleyh her insan, esmâ ve sıfatlarıyla olmasa da, Zât-ı Ulûhiyeti bulabilecek kapasitede yaratıldığı söylenebilir.

İmam Eş'arî ise *"Biz, peygamber göndermediğimiz hiçbir halkı cezalandırmayız."*[2] âyet-i kerimesine dayanarak, kendilerine peygamber gönderilmeyen insanların, inançsızlıklarından ötürü muaheze edilmeyeceklerini söylemektedir. Yani, bir yere peygamber gitmemişse Allah, oradaki insanları küfür ve küfranlarından dolayı muaheze etmeyecektir.

Şimdi kendi kendimize düşünelim. Dünyanın çeşitli köşelerinde, pek çok

insan ve milletler var. Acaba biz bunlara Kur'ân'ın talim buyurduğu şekilde Cenâb-ı Hakk'a, Efendimiz'e ve diğer iman esaslarına inanmayı aklî ve mantıkî ölçülerde götürüp telkin ettik mi? Buna "Evet" demek mümkün değildir.

Bugün biz mü'minler, Efendimiz'in hayatbahş olan mübarek nefeslerini dünyanın dört bir köşesine götürmüş ve tevhidi aklın, mantığın ışıkları altında insanlığa takdim etmiş sayılmayız. Öyleyse hâlâ Hıristiyanlığı hak gören insanlar hakkında, "Cehennem'in gayyasına yuvarlanacaklar." hükmünü vermek, vazifesini yapmamış insanlar olarak bizim için ayıp olmaz mı?

Evet, bizler, hak ve hakikati anlatıp onları ikna etmedik ve onlara hidayet gemisinin kaptanı olan Hz. Muhammed'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) tanıtamadık. Binaenaleyh bu noktada "Fîhi nazar" deyip hiç olmazsa mülâhaza dairesini açık bırakmakta fayda olmaz mı?

Burada şunu da ifade etmeliyim ki, biz böyle düşünürken bir hümanist gibi, yani insancıllığımızın verdiği bir şefkat ve merhametle değil, dinin bu mevzuda vaz'ettiği ölçülere dayanarak böyle bir mütalâada bulunuyoruz.

Bugün yeryüzünde bir Müslümanlık bilindiği gibi Kur'ân da ortadadır, denilebilir. Doğru, Kur'ân ortadadır, ancak Kur'ân'ı temsil eden ve temsiliyle tesir durumunda bulunan ve bihakkın Kur'ân'a cemaat olmanın hakkını veren, yani yeryüzünde her yönüyle Kur'ân'ı temsil eden parlak bir cemaat olsaydı bunu demeye hakkımız olurdu. Eskiden Batı'ya gidenler, dinî duygu ve düşünceyi götürmek için gidiyorlardı. Şimdilerde ise oralara gidenler döviz gelsin diye gitmektedirler. Bu itibarla da biz o ülkelerin insanlarına Kur'ân'ın aydınlattığı âleme giden yolları gösterememişizdir. Bu, bizim adımıza büyük bir kusur ve ayıptır.

Meseleyi toparlayacak olursak, İkinci Cihan Harbi'nde kiliseye koşan bir kısım kimseler, Avrupa'nın cebbar ve zalim kimseleri tarafından kılıçtan geçirilmişlerdir. Bir zat da, Ehl-i Sünnet'in yukarıda bahsini ettiğimiz düsturlarına dayanarak, orada ölen masum çocukların hangi dinden olursa olsun, –Allahu a'lem– şehit değil, şehit hükmünde olduklarını, hakperestliği temsil eden, hak cephesinde olan fakat yine gadren öldürülen kimselerin de bir semavî dine inanmaları durumunda, aynısı olmasa da o mazhariyetin bir nev'ini

paylaşacaklarını söylemiş ve şunu da vurgulamıştır: Derece bakımından onların şehitlikleriyle, mü'minlerin şehit olmaları kat'iyen bir değildir.

1 Bediüzzaman, *Kastamonu Lahikası* 76. Mektup.

2 İsrâ sûresi, 17/15.

“MUSİBET, CİNAYETİN NETİCESİ, MÜKÂFATIN MUKADDİMESİDİR”

Soru: “Musibet, cinayetin neticesi, mükâfatın mukaddimesidir.” sözünü izah eder misiniz?

Her insan, hayatının değişik karelerinde farklı farklı da olsa musibetlerle karşılaşmıştır/karşılaşmaktadır. Tevhid adına mühim bir husus olması itibarıyla da bu meselenin ayrı bir önemi vardır.

Esasen insanın başına gelen her musibet büyük ölçüde onun hatalarındandır. Nitekim, *“Başınıza gelen her musibet, işlediğiniz günahlar (ihmal ve kusurlarınız) sebebiyledir.”*[1] âyet-i kerimesi de bu hakikati hatırlatmaktadır. Başka bir âyette ise hakikat şöyle ifade edilmektedir: *“İki ordunun karşılaştığı gün içinizden arkasına dönüp kaçanlar var ya, işte onları, işlemiş oldukları bir kısım hatalarından dolayı şeytan zelleye uğratmıştı.”*[2]

Evet insana gelen her iyilik Allah’tan, fenalık ise nefsindendir.[3] Çünkü fenalıkları isteyen, insanın nefsidir. Bu itibarla da derecesine göre insan, kalbinden geçen, hayalini kirleten veya şöyle-böyle kendisini meşgul eden, meşgul edip duygularına fisk aşılayan bir kısım düşünce, tasavvur ve tavırlardan ötürü muaheze görebilir.

Şimdi ilk mutasavvıflardan Muhâsibî’nin, ehl-i hakkın menzillerini sıralarken yaptığı tasnifi esas alarak konuyu biraz daha açalım:

Bazı kimseler vardır ki, bunlar, dilleriyle ifade etmeksizin akıllarından bir fenalık geçirdiklerinde, “Büyük günah işledim.” endişesine kapılarak hemen Allah’a teveccüh ederler. Cenâb-ı Hak, bu seviye ve bu menzile işaret sadedinde şöyle buyurur: *“Göklerde ve yerde olan her şey Allah’ındır. Ey insanlar! Siz içinizdeki şeyleri açığa vursanız da, gizleseniz de, Allah onlardan ötürü sizi hesaba çeker.”*[4] Belki çoğumuz bu âyet karşısında hiçbir endişe duymamaktadır; ne var ki bu âyet, Muhâsibî’nin, birinci derecede mütalâa ettiği insanların hâliyle alâkalıdır.

Bu âyet nazil olduğunda sahabe-i kiram, ihtimal kalblerini yokladılar ve ara sıra da olsa kalblerinden mâlâyâniyâta ait şeylerin geçtiğini gördüler.. ve ciddî

bir sorumluluk duygusuyla bitkin bir vaziyette Allah Resûlü'nün huzuruna gelip diz çöktüler: "Ey Allah'ın Resûlü, namaz, oruç, cihad, sadaka gibi gücümüzün yeteceği amellerle mükellefiyete "Eyvallah!" ama bu âyette anlatılan şeylere güç yetirmek zor." dediler. Zira "Her birimiz, kendi gönlünde öyle şeyler hissediyor ki, insan bunlardan hiçbirinin kalbinde bulunmasını arzu etmez." diye insanın elinde olmadan içinden geçen duygu, düşünce ve hayallerden söz ettiler.

Bunun üzerine Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara: *"Siz şimdi sizden önceki Kitap Ehli gibi, 'İşittik ve karşı koyduk mu demek istiyorsunuz? İşittik ve itaat ettik ey Rabbimiz, affını dileriz, dönüşümüz Sanadır.' deyiniz !"* buyurdu. Bunu hep birlikte okumaya başladılar, okudukça başkalaştılar ve gönülleri yatıştı. Ardından da onları tamamen rahatlatan şu âyet-i kerime nazil oldu: *"Allah, hiçbir kimseyi güç yetiremeyeceği bir şeyle yükümlü tutmaz."*[5]

Evet, kalblerden geçenler, insanın emri ve iradesi altına girmediği için, Allah, bundan dolayı insanı muaheze etmeyecektir. Bu, herkes için umumî bir kaidedir. Bu âyetin, daha önce zikrettiğimiz âyeti neshettiği söylenir; o âyet neshedilse bile, kalb ehlinin durumları çok üst seviyede hep o âyetle çarpacaktır. Böyle bir hâli, bir kısım hizmet-i imaniye ve Kur'âniye içinde bulunanlar da mertebelerine göre yaşamışlardır. Meselâ içlerinden birine bir fenalık yapma geçtiği zaman veya uygunsuz bir şeyin kendilerini tesir altına aldığı an, ya bir yerlerine bir şey batmış ya bir yerde sürçüp düşmüş ya umdukları şeyden mahrum kalmış veya korktukları başlarına gelmiştir. Herkesin mertebesine göre belli bir seviyede, bu husustan alacağı şeyler vardır…

İkinci mertebe ise şudur: İnsan, bir fenalık yapmaya veya bir iyiliği terk etmeye karar verir. Sonra pişmanlık duyup "Bunu yapmamalıyım. Bu bir suiedeptir." deyip geri döner. Esasen bu, kendine göre yükselmiş bir ruhun, belli ölçüde seviyeli bir kalbin mertebesidir. Zira o fiili işlemeden hemen vazgeçmiş ve memur olduğumuz şeylerin terk edilmesi ya da yasaklanan şeylerin işlenmesi gibi bir felakete maruz kalınmamıştır...

Bunun bir mertebe aşağısında ise, şöyle bir seviye söz konusudur: Bir kişi,

meselâ hırsızlık yapmak veya harama bakmak gibi bir fiili işleme teşebbüsünde bulunur. O yolda, aklına koyduğu haram fiili işlemek üzere giderken "Rabbim bu ayakları bu iş için yaratmadı." diyerek vazgeçer ve geri döner. Hadis-i şerifin ifadesiyle bir kimse, bir kötülüğe karar verir ve sonra vazgeçerse, Allah menhiyyata karşı dayanmasından ötürü ona bir sevap yazar. Bu, Allah'ın bir lütfudur ve bu da ayrı bir menzildir...

Öyleleri de vardır ki, niyet ettikleri kötü fiil için harekete geçer, o yolda ilerler, hedeflerine ulaşınca da hemen vazgeçerler. Allah Resûlü, mağarada kalan üç kişinin durumunu anlatırken, onların yaptıkları iyi amelleri birer vesile yapıp, mağaranın ağzının açılmasını talep edenler arasında, zina ile yüz yüze geldiği an vazgeçip geri duran bir kişiden de bahseder. Bu kişi, o kötü fiili işlemeye ramak kala bundan vazgeçmiş ve onun bu fiili, önemli bir amel kabul edilerek mağaranın önünü tıkayan taşın açılmasına vesile olmuştur. Bu da günahtan dönme seviyesinde ayrı bir mertebedir.

Bir diğer mertebe de vardır ki, günümüzde bunun emsaliyle çok karşılaşırız: Kişi, bir menhiyat yapar veya memur olduğu işi terk eder. Ondan sonra hemen tevbeye koşar. Daha sonra kalkar, sonra tekrar düşer, yine doğrulur ve Rabbin kapısına koşar.

İşte bu da ayrı bir merhaledir. Bunun hâli tıpkı karda-buzda yürüyen veya uçurumun kenarında koşuya kalkan birisinin hâline benzer ki, çok defa ayağının altından toprak kayar ve düşecek hâle gelir. Böyle birinin durumu endişe vericidir. Eğer inayet-i ilâhiye, onun imdadına yetişmezse, yetişip elinden tutarak onu arş-ı kemalât-ı insaniyete çıkarmazsa, o insanın, yolun bir yerinde yıkılıp gitmesi mukadderdir. Böyle birisi, frensiz bir araba ile virajlı yollarda yol almaya çalışan kimseye benzer. İlk virajda olmasa bile daha sonraki virajlarda –hafizanallah– uçuruma yuvarlanması an meselesidir.

Bunun ötesinde bir de üçüncü bir grup vardır ki, onlar, fenalığa inhimak eder ve başlarını ondan dışarıya çıkarmadan hep fenalık üzere devam edip giderler.

Şimdi bütün bunların hepsi birer musibettir ve Hak'tan uzaklaşmaya sebep olmaları açısından da birer cinayettir. Bu mertebeler içinde en son mertebedekilerin haricinde olanların başlarına gelen belâ ve musibetler,

geçmişteki günahlarına bir nevi keffarettir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), *“Elinize batan bir diken bile, bir günahı siler, sizi bir derece de yükseltir.”* buyurmaktadır. Dolayısıyla her musibet, aynı zamanda bir günahın düşürülmesi ve Cenâb-ı Hakk’ın bir mükâfatının da mukaddimesi sayılır.

Bazen çok küçük günahlardan ve zellelerden ötürü Cenâb-ı Hak insana cezalar verir. Hz. Âdem’in zellesinde olduğu gibi.. Hz. Âdem’in zellesinin keyfiyeti tam olarak bilinememektedir. Kaynaklara bakıldığında ortada memnu bir meyve olduğu ve Hz. Âdem’in bu meyveye el uzattığı anlatılmaktadır.

İsrail kaynakları, bu meyvenin buğday olduğunu kaydetmektedirler. Bizdeki bir kısım tefsirciler de aynı temayülü göstermektedirler. Memnu meyveyi bu şekilde kabul etmek, kanaat-i âcizanemce yaklaşımlardan sadece biridir. Zira Hz. Âdem, yeme içmeye düşkün bir insan değildir. O, Safiyyullah’tır. Bu konuda şöyle bir yaklaşım da söz konusu olabilir:

Hz. Âdem Efendimiz, Hz. Havva’ya karşı –mukteza-i beşeriyet– temayül izhar etmiş olabilir. Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) *“Aybaşı veya nifas olma hali, benât-ı Havva’ya Allah’ın takdir ettiği bir şeydir.”* buyurması da bu hakikati destekler mahiyettedir. Hayız ve nifas hâlleri kadınlık âlemi için bir ızdıraptır ve bu, Hz. Havva’dan virâset yoluyla kadınlara intikal eden bir keyfiyettir. Bu da, âyât-ı tekvîniyeye göre Allah’ın bir kanunudur ve mukteza-i beşeriyetin bir gereğidir.

Hz. Âdem belki de, Arş-ı A’zam’da yazılı olan bir kısım meseleleri mütalâa etti. Merhum Alvar İmamı’nın ifadesiyle “Hakikat şeceresinin hikmeti” Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) dünyaya gelsin diye sanki kasten onu yemiş gibidir. Kur’ân-ı Kerim, bunu, *“Doğrusu Biz daha önce Âdem’e de vahiy ve emir vermiştik, ne var ki o ahdi unuttu, onu (hatasında) azimli bulmadık.”*[6] âyetiyle anlatmaktadır. Başka bir âyette ise, *“Böylece Âdem Rabbine karşı geldi de şaştı kaldı.”*[7] buyrulmaktadır. Bu ifadeler bize göre değil, mukarrabîne yani kalblerinden geçirdiklerinin dahi muahezesini gören kimselere göredir.

Hz. Âdem, yaratıldıktan sonra Cennet’te tek başına idi. O, beşeriyet ve cismaniyetini yaşadığı sürece, nerede ve nasıl dolaşıyorsa orada kendisini

enîssiz hissetmişti. Cenâb-ı Hak ona enîsi olarak Hz. Havva'yı yaratmış ve "Bu senin arkadaşın." diye ilham etmişti. İhtimal o da, arkadaşa karşı arkadaşlık muamelesi yapmıştı. Ne var ki, Allah imtihan için Hz. Âdem'in önüne tabiat-ı beşere zıt bir hakikat koyarak "Buna dokunmayacaksın." demişti. Hz. Âdem de, dıştan gelen bir kısım esintilerle, orada ebedî kalacağı zannı ve düşüncesiyle, o memnu meyveye elini uzatmıştı ki, yaptığı her şey bundan ibaretti. Daha sonra Cenâb-ı Hak, ona bir musibet vermiş –ve eğer memnu meyve o ise– Allah evvelâ onu o memnu meyveden uzaklaştırmıştı.

Onun için ihtimal Hz. Âdem de maksadının aksiyle böyle bir tedip görerek, Havva Validemiz'den yıllarca ayrı kalmaya mahkûm edilmişti. Bu ayrı kalma süreci içinde Hz. Âdem işlemiş olduğu günahtan dolayı çok ızdırap çekmiş ve devamlı gözyaşı dökmüştür ki, bunu İsrailiyat kitapları, Hz. Âdem'in gözlerinden akan yaşların bir çaya dönüştüğü sözüyle mübalâğalı olarak anlatmaktadırlar.

Hz. Âdem'in böyle ağlayıp inlemeleri, onun peygamberlikle serfiraz olması, tekrar Cennet'e girmesi ve Hz. Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) dede olması gibi çok büyük hayırları netice vermiştir. Bu açıdan da denebilir ki, musibete terettüp eden bir ceza, bazen bin hayrın mukaddimesi de olabiliyormuş.

Bizler için de aynı şeyler mukadderdir. Başımıza gelen her musibeti, elimizle işlediğimiz bir kötülüğün neticesi saymalı ve kasvet bağlamış şahsî veya içtimaî ufkumuzun açılmasına da bir vesile telakki edip öylece Allah'a tevbe ile yönelmeli, sonra da neticede hamd etmeliyiz.

Sözlerimizi bir hadis mealiyle noktalayalım:

"Mü'minin işine şaşarım! Mü'minin her hâli hayırlıdır. O, kendisine bir musibet isabet ettiği zaman sabreder, bu, onun için hayırlıdır. Nimet isabet ettiği zaman da şükreder, bu da onun için yine hayırlıdır."

Allah, bizleri bu hâl ile hâllendirsin!

1 Şûrâ sûresi, 42/30.

2 Âl-i İmrân sûresi, 3/155.

3 Bkz.: Nisâ sûresi, 4/79.

4 Bakara sûresi, 2/284.

5 Bakara sûresi, 2/286.

6 Tâhâ sûresi, 20/115.

7 Tâhâ sûresi, 20/121.